

У нумары:

Інстытуту журналістыкі быць!

Факультэт журналістыкі БДУ неўзабаве будзе рэарганізаваны ў Інстытут журналістыкі.

Стар. 4

3 павагай да беларускага слова

На чысцюткай беларускай мове даў інтэрв'ю «ЛіМу» кіраўнік АДДзялення Пасольства Швецыі ў Мінску Стэфан Эрыксан.

Стар. 5

Літаратурныя штукарствы альбо загадкі на тэму...

Спрэчныя развагі пра спрэчную аповесць Алеся Наварыча, надрукаваную ў часопісе «Польмя».

Стар. 7

Якуб Колас як вучоны-фалькларыст

Навуковая спадчына народнага песняра — тэма малавывучаная.

Стар. 13

Ён — Палесся абраннік

Голас Уладзіміра Верамейчыка ў шматграннай сімфоніі беларускай паэзіі з іншым не збытаеш.

Стар. 15

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8300 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: першае паўгоддзе, на 1 месяц — 4400 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Кнігі года для дзяцей

Разнаколерны дзіцячы свет вабіць прыгожым адзеннем, вясёлымі цацкамі, смачнымі стравамі. Ды абавязкова — цікавымі гісторыямі, па-майстэрску напісанымі і расказанымі. Кнігі для дарослых падлеткаў, для хлопчыкаў ды дзяўчынак, для бацькоў, якія выхоўваюць сваіх малых на лепшых узорах айчыннай ды сусветнай класікі, былі прадстаўленыя мінчанам і гасцям сталіцы напрыканцы 2007 года.

Заканчэнне мінулага Года дзіцяці пазначылася адкрыццём кірмашу-выставы-шоу "Нашым дзецям". На выніковай выставе дэманстравалася лепшае з таго, што выпуцілі прадпрыемствы Беларусі за год. Да прыкладу, ААТ "Купалінка", лаўрэат конкурсу "Лепшыя тавары Рэспублікі Беларусь на рынку Расійскай Федэрацыі", вядомае суйчыннікам па адзенні з натуральных баваўняных тканін, уразіла бялюткімі строямі з чырвонымі, жоўтымі, зялёнымі шалікамі, у якія апрапулі сваіх маленькіх мадэлей.

Установы Міністэрства інфармацыі Беларусі, дзіцячая прэса ды выдавецтвы, як і іншыя ўстановы сацыяльнай сферы, месціліся на другім паверсе. Яны прапанавалі некалькі блокаў, дзе можна было набыць неабходную для сябе кнігу ці паглядзець, што выдадзена на працягу апошняга года. Асобна — стэнды маладзёжнай прэсы, паліцы з навінкамі ад кніжных выдавецтваў. А "Белсаюздрук" і "Белкніга" займаліся продажам кніг і канцтавараў.

— Што да кніг, якія прадстаўленыя на выставе — гэта падручнікі з першага па выпускныя класы і тая літаратура, якая выдаецца ў "Мастацкай літаратуры", — распавёў пра ўдзел у выставе намеснік міністра інфармацыі краіны Ігар Лапцёнак. — Найперш гэта кнігі з серыі "Бібліятэка школьніка". Але і ў

серыі навуковай кнігі сабраная ўжо досыць прыстойная бібліятэка: кнігі пра расліны, рыбы, інш.

За чатыры выставачныя дні прайшла вялікая праграма віктарын, імпрэз. Для дзетак, якія любяць чытаць, ды каб завабіць іншых, запрасілі акцёраў, якія прадстаўлялі герояў літаратурных твораў. Прадстаўнічая група клаунады дала магчымасць пазнаёміцца з казачнымі персанажамі — свет дзіцяці пачынаецца з казкі. Паводле Ігара Лапцёнка, зараз штогод выдаецца каля тысячы назваў дзіцячай літаратуры. Але выданнем займаюцца не толькі дзяржаўныя выдавецтвы "Народная асвета", "Мастацкая літаратура" ды інш., але і недзяржаўныя таксама. Скажам, фірма "Белфакс" была прадстаўлена кніжкамі гульнявога кітталу.

— Можна, варта пашкадаваць, што невялікімі тыражамі выдаём дзіцячыя кнігі ў межах Беларусі — да 3-х тысяч экзэмпляраў, але сёння гэта сярэдні тыраж амаль усіх кніг. Ды і імкнёмся зрабіць большую колькасць назваў, каб быў большы тэматычны дыяпазон літаратуры, — падсумаваў Ігар Мікалаевіч. Акрамя аўтарскіх дзіцячых апавяданняў, казак ды вершаў, гэтым годам былі выдадзеныя пераклады на беларускую мову сусветнай дзіцячай класікі. Ды, прымеркаваныя да пачэсных юбілейных урачыстасцяў, з'явіліся маляўнічыя, прыгожа аформленыя кнігі для дзяцей Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Ірына ТУЛУПАВА
Фота Кастуся Дробава

Каляднае сузор'е

У чарадзе нашых самых таямнічых і радасных зімовых святаў некалькі гадоў таму з'явілася яшчэ адна прыгожая традыцыя. Глыбіню яе вытокаў і высокі сэнс адлюстроўвае назва гэтай новай традыцыі...

"Калядная зорка" — вельмі сімвалічная і трапная назва для фестывалю духоўнай музыкі і народнага мастацтва, які адбываецца на памежжы гадоў, у незвычайны час, калі "неба і зямля радасна спяваюць", вітаючы Божае Нараджэнне і надыход Наваленца. Урачыстае адкрыццё фесту, які ўжо чацвёрты раз наладзілі Беларускае дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў ды прадзюсерскі цэнтр "Арт-мажор", праходзіла 2 снежня ў мінскім Чырвоным касцёле святых Сымона і Алены — з удзелам лепшых універсітэцкіх музычных калектываў і духоўнага тэатра "Анёл". Затым на канцэртных пляцоўках сталіцы разгарнулася (амаль на

месяц!) маляўнічая панарама разнажанравай студэнцкай творчасці. Прамінуў парад канцэртных праграм, і ў сталічнай мастацкай галерэі "Універсітэт культуры" пачала працаваць выстаўка работ студэнтаў, аспірантаў кафедры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, супрацоўнікаў навукова-творчай лабараторыі "Традыцыйныя рамёствы беларусаў" БДУКіМ.

Да яе адкрыцця была прымеркавана і традыцыйная цырымонія ўручэння дыпламаў фестывалю "Калядная зорка". За актыўны і паспяховы ўдзел у арганізацыі і правядзенні святочнага імпрэз памятных "зорчак" былі ганараваныя куратары сёлетняй выстаўкі Тамара Васюк і Лідзія Малахава, студэнтка Агата Мацко, мастацкі кіраўнік песеннага праекта "Мы — беларусы..." Наталія Коўб, мастацкі кіраўнік славутага фальклорнага ансамбля "Трамніцы" Уладзімір Зяневіч, рэжысёр Наталія Міцкевіч, якая кіруе тэатрам "Анёл". На вернісажы выступілі прарэктар па мастацкай творчасці Святлана Майсыйчук, загадчык кафедры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Уладзімір Рышкewіч, званы педагог і мастачка Тамара Васюк. Выконваючы абавязкі рэктара БДУКіМ Мікалай Кузьмінч, адкрываючы выстаўку "Калядная зорка - 2007", адзначыў: "Асабліва моц прадстаўлена тут мастацтва ў тым, што яно фарміруе духоўнасць не праз слова, а праз светапогляд. У такім асяроддзі можна не толькі адлачыць душу, але і падсілкавацца энергіяй, неабходнай для далейшага навучання і плённай творчасці".

Свята калядаў ахоплівае народную творчасць ва ўсіх яе правах — у гэтым пераконвае багатая экспазіцыя, якая прабудзе ў папулярнай сталічнай галерэі да 20 студзеня і ў "творчым улонні" якой пройдуць майстар-класы вядучых педагогаў універсітэта.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: вернісаж упрыгожыла выступленне ансамбля салістаў "Беларуская песня" пад кіраўніцтвам Ірыны Грамовіч (у цэнтры).

Фота аўтара

Слова — перадусім

Ва ўсе часы людзі мастацтва, навукі, літаратуры стваралі вечныя каштоўнасці: дабрыйню, справядлівасць, любоў, узаемапавагу.

Абараняць жа хрысціянскія ісціны — задача кожнага верніка, асабліва ў наш час, калі ва ўсім свеце адбываюцца палітычныя і грамадзянскія войны, распаўсюджваецца СНІД, наркаманыя. Калі міжнародны глабалізм пагражае ўсім народам бездухоўнасцю, а злычыннае ўсё часцей успрымаецца як дазволенае.

У такіх умовах узрастае роля духоўнай асветы, асабліва — друкаваных сродкаў масавай інфармацыі, беларускага тэлебачання і радыё.

З блаславення Высокапраасвяшчэннейшага Філарэта, Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі ўжо некалькі гадоў выходзіць у эфір праграма "Воскресное слово", "Свет души", "Воскресная проповедь", "Евангельские чтения", "Божье слово".

Аўтары і прапаведнікі праваслаўнага слова — протаіерэі Фёдар Поўны і Андрэй Лемяшонак, святары Аляксандр Пачопка, Андрэй Круцілёў, Аляксандр Іваноў, Рыгор Лапухоў, журналістка Людміла Мітаковіч, артысты Алег Вінярскі, Андрэй Душачкін, філолаг Ніна Цырульнік. Кожная іх перадача, як свечка, прасвятляе духоўным зместам, асабліва ж

*Когда на виду, без запрета,
Очень громкие песни
Очень серого цвета.*

Справядліва ацэньваючы сённяшні свет, абараняючы спрадвечныя каштоўнасці, аўтары змагаюцца за Горняе Свято для кожнага слухача.

Дастаткова адзін раз праслухаць проповедзь протаіерэя Фёдара Поўнага, каб зразумець, што слова зыходзяць з вуснаў шчырага суразмоўцы, знаўцы евангельскіх ісцін. Без надрыву, спакойна, цнатліва звяртаецца ён да слухачоў. Пропаведзь доўжыцца не гадзінамі, яна гучыць некалькі хвілін, але без залішняга славаслоўя, як кроплі неабходных лекаў для душы.

Абараняць сябе і бліжняга ад зла, здрадніцтва, здэкаў, вытрымліваюць выпрабаванні, жыць па законах любові і згоды памагаюць перадачы протаіерэя Андрэя Лемяшонка. Вядучы Алег Вінярскі чытае евангельскія ісціны з прафесійным майстэрствам, насычаючы кожную фразу душэўнай целынёй. Мова ў вопытных вуснах — прыгожая, выразная, паслухмяная і пераканаўчая. Аўтар перадае "Воскресное слово", "Свет души" Людміла Мітаковіч выконвае сваю адказную працу, рыхтуючы жыватворны, святланосны, актуальны матэрыял. Паломнік па святых месцах Андрэй Душачкін — не толькі працаўнік на тэатральнай сцэне, а і выдатны прапаведнік у эфіры. Вядучая Ніна Цырульнік заўсёды адчувае вялікую адказнасць за агучанае слова: "Прачытаць проповедзь — гэта перажыць мукі, ад Імя Каго ты гаворыш", — стварджае журналістка.

Глыбокай пашаны, сардэчнай удзячнасці і дзяржаўнай падтрымкі заслугоўваюць гэтыя людзі. Поруц з імі спакойна, светла, цікава. Калі кожны чалавек, не аслабляючы патрабаванняў да сябе і іншых будзе рабіць хоць маленькае дабро, на Зямлі нашай ніколі не будзе ні войнаў, ні злычынстваў.

Тацяна ІГНАТОВІЧ

Пра Максіма-кніжніка гаворка

У бібліятэцы № 1 імя Л. Талстога, што ў горадзе Мінску, адбылася чытацкая сустрэча, прысвечаная Максіму Багдановічу. У госці да старшакласнікаў 71-й мінскай школы прыйшлі пісьменнік Анатолий Бутэвіч і народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч. Адбылася прэзентацыя напісанай Анатолям Бутэвічам п'есы "Маладыя гады — маладыя жаданні", якая надрукаваная ў дзесятым нумары часопіса "Малодосць". Аднак гаворка вялася значна шырэй — пра жыццё і творчасць славянскага паэта, пра месца пісьменніка ў нашым сённяшнім жыцці, ролю гісторыі ў выхаванні патрыятызму, пра маральныя асновы чалавечых паводзін. І, вядома ж, гучалі вершы Максіма Багдановіча ў выкананні Марыі Захарэвіч, урыўкі з п'есы Анатоля Бутэвіча.

Ул. інфарм.

Лаўрэаты тыднёвіка «ЛіМ»

(за лепшыя публікацыі ў 2007 годзе)

Рэдкалегія газеты "Літаратура і мастацтва" вызначыла аўтараў лепшых публікацый у 2007 годзе. Лаўрэатамі штотыднёвіка "ЛіМ" сталі наступныя аўтары ў намінацыях:

паэзія —
Сяргей Рабчун
(нізка вершаў, № 36);

проза —
Сяргей Рублеўскі
("Паход Овуса", № 2);

літаратурная крытыка —
Ціхан Чарнякевіч
("Палескі пілігрым",

№ 21, "Нашчадкам на ўспамін", № 26, "Мроя, збітаная на ўзлёце", № 34);

публіцыстыка —
Сяргей Макаравіч
("Шляхам графа Канстанціна Тышкевіча", № 37);

мастацтва —
Наталля Салавёва
("Душа накіроўвае рух", № 12, "Міёршчына, зямля нагхненна", № 14, "Зямны космас музыканта", № 32).

*Сардэчна віншваем
нашых лаўрэатаў!
Зычым вам новых
творчых здзяйсненняў!*

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення СПБ, якое прайшло напярэдадні Новага года, сталася, у пэўнай ступені, знакавым як для маладых, так і для знаных літаратараў. Саюз пісьменнікаў папоўніўся новымі членамі. Гэта — Вольга Коваль, Павел Сакавіч, Іван Чарота, Вітаўт Чаропка і Алесь Кажадуб.

У пасяджэнні бралі ўдзел А. Савіцкі, У. Гніламёдаў, Р. Баравікова А. Крайдзіч, А. Марцінювіч, Т. Шамякіна, Г. Пашкоў, У. Ліпскі, Г. Марчук, Р. Сакалоўскі і інш.

Старшыня СПБ Мікалай Чаргінец у сваёй прамове спыніўся на некаторых аспектах праведзенай работы. Так, у "Бібліятэцы Саюза пісьменнікаў Беларусі" выдадзены

кнігі Купалы, Коласа, на чарзе творы Чыгрынава, Танка, Мележа, Шамякіна, Броўкі... На працягу года шмат што змаглі вырашыць. Галоўнае, запрацавалі абласныя і Мінскае гарадское аддзяленні Саюза пісьменнікаў Беларусі. Але прагучалі нараканні на арганізацыю працы Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ. Удалося арганізаваць секцыі: прозы, паэзіі, дзіцячай літаратуры, крытыкі і літаратуразнаўства, сатыры і гумару. Адчувальнай стала падтрымка пісьменнікаў мясцовымі органамі ўлады. Са слоў Мікалая Іванавіча, можна ганарыцца тым, што знайшлі паразуменне з выдавецтвам "Харвест" па выданні кніг нашых літаратараў. Наладжваюцца кантакты з насельніцтвам, асабліва з маладым пакаленнем: прыводзяцца разнастайныя

літаратурныя вечарыны, сустрэчы, прэзентацыі. Але прапаганда прыгожага пісьменства — гэта заслуга абласных аддзяленняў, а не кіруючага складу СПБ. Як станоўчыя моманты Мікалай Чаргінец адзначыў правядзенне Дня беларускага пісьменства ў Шклове, дзе вуліцам было нададзена імя Янкі Купалы і Якуба Коласа, атрымалі арганізацыйны дзесяці камп'ютэраў. Але пакуль яшчэ застаюцца не вырашанымі пытанні фінансавання.

Вельмі шмат прэтэнзій па арганізацыі работы, а таксама адносіны да беларускага пісьменнікаў і літаратуры; нават прапанова напісаць заяву пра вызваленне ад пасады была адрасавана першаму сакратару СПБ Анатолю Аўруціну ад Алеся Савіцкага, Тамары Красной-Гусачэнкі, Раісы Баравіковай, Анатоля Сулянава, Уладзіміра Ліпскага і інш. Т. Красная-Гусачэнка і А. Сулянаў прапалі выкрасліц іх са спісу рэдакцыйнай рады часопіса "Новая Неміга літаратурная", які ўзначальвае А. Аўруцін...

Напрыканцы пасяджэння Мікалай Чаргінец ад імя творчага саюза павіншаваў Уладзіміра Гніламёдава з 70-годдзем і наданнем яму звання ганаровага члена Саюза пісьменнікаў Беларусі.

**Віктар КАВАЛЁў
Фота Кастуся Дробава**

Свята шырыцца, мацнее

Літаратурны фестываль "Лунінская восень" за 4 гады існавання ператварыўся ў добрую традыцыю свайго краю. А сёлета свята пашырыла свае межы да абласнога фестываля. Падставой для гэтага сталі адразу дзве ўрачыстасці.

Па-першае, у час фестываля адбылося ўзнагароджанне лаўрэатаў абласнога літаратурна-праэміі імя Уладзіміра Калесніка, зацверджанай сёлета аблвыканкамам у гонар 85-годдзя з дня нараджэння гэтага выдатнага літаратуразнаўцы, пісьменніка, педагога і грамадскага дзеяча. Па-другое, фестываль падвёў вынікі дзіцячага конкурсу творчых і літаратурна-даследчых работ "Купала і Колас у духоўным жыцці Беларусі і беларусаў".

Распачалося свята ўскладаннем кветак да помніка Якубу Коласу ў цэнтры Лунінца. Затым госці рушылі ў бок прыгараднай вёскі Лу-

нін. Там у будынку мясцовай школы, якую 163 гады таму заснаваў вядомы святар Платон Ціхановіч, іх чакала галоўная частка літаратурнага фестываля.

Утульная зала змясціла ўсіх жадаючых, якіх сабралася багата. Цёплыя словы аб Лунінецчыне, калектыве Лунінскай школы выказаў Леанід Цупрык, намеснік старшыні Брэсцкага аблвы-

канкама. "Уладзімір Калеснік — гэта прыклад яркага творцы", — значыць ён.

Першымі лаўрэатамі прэміі Ул. Калесніка сталі Мікола Купрэў, Валерый Грышкавец і Валерый Гапееў.

Кніга "Палеская элегія", за якую М. Купрэва ўганаравалі прэміяй і дыпламам лаўрэата ў намінацыі "Проза", выйшла ўжо праз 3 гады пасля смерці аўтара. Таму ўзнагароды былі перададзены дачцэ М. Купрэва — Святане, якая працягала вершаваньня радкі, прысвечаныя свайму бацьку, і паведала, што атрымалі матэрыяльныя сродкі пойдучь на выпуск яго наступнай кнігі ў РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Лаўрэат прэміі ў намінацыі "Паэзія" — Валерый Грышкавец, за кнігу перакладаў вершаў берасцейскіх пісьменнікаў з беларускай на рускую мову "Белой вежи свет". Лаўрэатам у намінацыі "Дзіцячая літаратура" стаў Валерый Гапееў (кніга "Пастка на рыцара", а таксама апавяданне "Кропка на

карце" і аповесць "Ведзьміна тоня", апублікаваныя сёлета ў часопісах "Польмя" і "Малодосць").

Старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Анатолий Крайдзіч паведаміў, што хутка ўбачыць свет літаратурная карта, якая змяшчае ў сабе поўныя звесткі пра літаратараў, літаратуру і літаратурныя мясціны Берасцейшчыны ад сярэднявечча да сённяшняга часу. Анатолий Крайдзіч раскажаў пра дзейнасць і творчыя набыткі аддзялення і ўвогуле літаратурнае жыццё вобласці.

Яшчэ аднымі пераможцамі, уганараванымі на лунінскім свяце паэзіі, сталі ўдзельнікі дзіцячага конкурсу творчых і літаратурна-даследчых работ "Купала і Колас у духоўным жыцці Беларусі і беларусаў", праведзенага Брэсцкім абласным аддзяленнем СПБ і філалагічным факультэтам Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна.

Вызначыць пераможцаў было справай нялёгкай — усяго на конкурс школьнікі і студэнты Брэсцкай вобласці прадставілі каля 300 работ.

Цікавыя музычныя нумары падарылі гасцям фестываля Лунінецкі дзіцячы вакальны ансамбль "Залатое птушаня" і дзіцячы фальклорны ансамбль "Сунічкі", а таксама мясцовыя вакальныя ансамблі "Імпрэза" (вёска Дварэц) і "Лунінецкія прымакі" (ДК чыгуначнікаў). Свае вершы прачыталі пераможцы конкурсу Алена Дёбіш, Ірына Сінкевіч, Уладзіслаў Самусевіч, Юлія Боўт і інш.

Ганна КОТ
На здымках: дыплом лаўрэата прэміі Ул. Калесніка атрымлівае Святаня, дачка Міколы Купрэва; ускладанне кветак да помніка Якубу Коласу.

Набытак славянскай культуры

Год 2007-ы быў адзначаны грамадскаю не толькі святкаваннем юбілею Якуба Коласа і Янкі Купалы. Акрамя гэтага ён стаў Міжнародным годам рускай мовы. Менавіта пад знакам вышэйзгаданай падзеі ў Цэнтральным Доме афіцэраў прайшла навуковая канферэнцыя "Слова пра паход Ігаравы — вялікі набытак усходнеславянскай культуры".

якія трактавалі значнасць твора з пазіцыі аднаючай ідэі ўсходніх славян, патрыятызму і воінскай доблесці.

У працэсе канферэнцыі яе ўдзельнікі падпісалі зварот да старшыні Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Здановіча і міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандра Радзькова. У звароце гаворыцца аб неабходнасці ўвядзення ў навучальных установах краіны курсу "Асновы славянскай культуры", які пазнаёміць юнакоў і дзяўчат з галоўнымі гістарычнымі перыядамі развіцця славянскіх і, у прыватнасці, ўсходнеславянскіх супольнасцей, іх міфалогіямі і светапоглядамі, дапаможа авалодаць асновамі старажытнаславянскай мовы.

Уладзімір ШУГАВЕЕЎ
Фота аўтара

У сувязі з набыццём суверэннага Беларускага апынулася перад неабходнасцю самастойна і паўнаважна сцвярджацца ў сістэме міжнародных кантактаў. Асабліва значэнне гэта мае ў сферах навуцы, культуры і адукацыі.

Належным чынам рэагуючы на гэтыя патрабаванні часу і асяроддзя, загадчык кафедры славянскіх літаратур БДУ доктар філалагічных навук прафесар І. Чарота падрыхтаваў анталогічнага характару звод тэкстаў, якія адлюстроўваюць усю гісторыю сербскай літаратуры за 1000-гадовы перыяд, ад старажытнасці да нашых дзён — "Српска књижевност. Анталогія тэкстова. Кніга I—V". Выпуск гэтай анталогіі-хрэстаматэі (а ў дадатак яшчэ асобнай кнігай і "Практыкума па гісторыі сербскай

З'ява міжкультурнай камунікацыі

літаратуры") здзейсніла на працягу 2002 — 2007 гадоў выдавецтва БДУ.

Прыемна засведчыць: паспяхова рэалізаваўся вельмі неардынарны, неспадзяваны і нават дзёрзкі праект, аналагаў якому няма ні ў Беларусі, ні ў іншых краінах СНД.

Паколькі ж Белдзяржуніверсітэт — лідэр у справе падрыхтоўкі славістаў, а прафесар І. Чарота — высокааўтарытэтыны славіст-сербіст, то такога кшталту праект і павінны былі здзейсніць менавіта гэты аўтар і гэтая ўстанова. На іх, зразумела, аб'ектыўна ўскладаюцца спецабавязкі абавязкі і функцыі.

А названае выданне мае несумненныя вартасці ў роз-

ных адносінах — як з'ява міжкультурнай камунікацыі, як літаратуразнаўчая і творчая праца, як матэрыял для беларускіх даследчыкаў і перакладчыкаў, а таксама дапаможнік для студэнтаў і аспірантаў-славістаў. Мяркуючы па ўсім, апошняе найбольш абумоўлівала задуму выдання. Што і заканмерна, бо падрыхтоўку спецыялістаў новых для Беларусі профіляў немагчыма весці без забеспячэння такога роду кнігамі.

Так што выхад анталогіі "Сербская літаратура" ў 5 кнігах можна толькі вітаць. І хочацца верыць, што яна выкліча цікавасць не толькі ў нашай краіне, але і ў замежжы.

А.І.

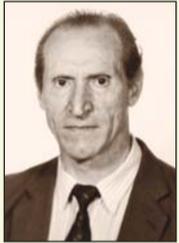
У прыгажосці — натхненне

Адным з напрамкаў Уздзенскай раённай бібліятэкі з'яўляецца захаванне і развіццё народнай творчасці, народных традыцый, свят, абрадаў.

Папулярнасцю ў чытачоў карыстаецца літаратурна-мастацкая гасцеўня "У Паўлока". Гасцеўня аб'ядноўвае вакол сябе аматараў беларускай літаратуры, жывапісу, народнай творчасці. Адбылася тут выстава-прэзентацыя вышываных работ "У прыгажосці — натхненне" Наталлі Сенатас. Наталля Паўлаўна

жыве і працуе ў горадзе Узда, у Цэнтры дзіцячай творчасці. Раней вышываць не ўмела, але ў 2002 годзе ўбачыла цудоўныя вышываныя работы Зінаіды Акуліч. Пад уражаннем убачанага сама паспрабавала заняцца такой няпростай справай, неўзабаве з'явілася першая вышываная карціна "Казачная фея". Зараз у яе калекцыі больш за два дзесяткі жывапісных твораў, намалюваных не фарбамі, а рознакаляровымі ніткамі: пейзажы, нацформоты, іконы. У асноўным майстрыха вышывае ў зімовы перыяд, у вольны ад хатніх спраў час. Адно карціну-ікону майстар падарыла, другую вышыла для дачкі ў пасаг, усе астатнія ўпрыгожваюць хатні інтэр'ер.

Аксана ДРАЧАН

Дасканалы ў сваім слове

Алегу Аляксеевічу Ждану-Пушкіну — 70 гадоў!

Віншуем Алега Аляксеевіча з вялікім, дастойным і высокім у поўным сэнсе гэтага слова юбілеем!

Юбілей пісьменніка, а тым больш добрага, разумнага пісьменніка, тонкага стыліста, чулага, творчага чалавека — падзея апытліва-чужая. Гады пісьменніка — гэта ўсё ім зробленае, створанае, што не падлягае старэнню і, адпаведна, вечна маладое. Алег Аляксеевіч Пушкін выдаў пад псеўданімам Ждан некалькі кніг апавяданняў і аповесцей, друкаваўся практычна ва ўсіх "тоўстых" часопісах Саветаў Саюза, маскоўскіх і беларускіх. Пісаў п'есы і кінасцэнарыі. Алег Ждан — адзін з лепшых перакладчыкаў з беларускай мовы — дасканалы ў сваім слове, ён умее цаніць і чужое.

Томас Ман сказаў пры гэтай жа нагодзе: "Вось ужо не думаў, што прыйдзе час і мне споўніцца 70 гадоў!" Уменне здзіўляцца, глядзець на свет, як упершыню — агульная ўласцівасць большасці буйных пісьменнікаў. Яно ў поўнай меры знаёма і Алегу Ждану. Таму наперадзе ў яго новыя творчыя радасці і дасягненні.

Кіраўніцтва і працоўны калектыў РВУ "Літаратура і Мастацтва", супрацоўнікі часопіса "Всеславянская літаратура"

Днямі ў гарадскім Палацы культуры адкрылася выстава твораў выкладчыкаў мастацкай кафедры Маладзечанскай гімназіі-каледжа з нагоды 20-гадовага юбілею гэтага творчага калектыву. Узначальнае яго вядомы не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі, і не так даўно ўзнагароджаны медалём "За заслугі перад мастацтвам", творца Мікола Аўчыннікаў.

Творчы юбілей

На выставе прадстаўлены яго краявіды: "Ветраны дзень. Нарач", "Возера Мястра", "Ля вёскі Качэргі" (алеі). Зеленыя і сіне-чэра дэталюю на іх ахута-на чароўнай імглістасцю. Наогул, М. Аўчыннікаў у большасці сваіх карцін удала спалучае рэалістычнасць і абстрактнасць, вельмі шмат увагі надае дэталю, што ў выніку робіць работы насычанымі амаль трансцэндэнтальнымі вобразамі.

Іван Смалькоў прадставіў 4 погляды на "Геа-

метрыю старажытнасці" (тэмпера): шмат колеру, загадкавасці і роздзума. Акварэлі "гарадскога неарамантыка" Рыгора Мяжуева ("Рэўнасць", "Сустрэча") як заўсёды нагадваюць ляманья, прырэзаны ды выпеставаны пералівы сучаснага чалавечага эгацэнтрызму.

Людміла Летунова зачаравала сваімі крыху наіўнымі "Старымі рэчамі" (малюнак па тканіне). Тамара Марчанкава ў святочным прадчуванні запрасіла ў вытанчана-пяшчотны

свет сваіх "Калядных ёлак" (выцінанка). Кацярына Дубяга трансфармавала тэатралізавала складаныя хады, — атрымаліся яркія, рамантычныя, нават гулівыя "Танга" ды "Таленты і прыхільнікі" (гуаш).

Як бачна, на экспазіцыі былі прадстаўлены розныя кірункі творчасці, у якіх працуюць выкладчыкі (яны ж — прафесійныя мастакі).

Таццяна ШЭЛЕГ

На здымку: работа Кацярыны Дубягі "Танга".

«Літаратурныя абсягі»

Так называецца газета Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Выйшаў ужо трэці нумар (перыядычнасць — адзін раз у паўгоддзе). У выданні змешчаны матэрыялы, прысвечаныя 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Падводзяцца вынікі першага абласнога літаратурнага конкурсу імя Кірылы Тураўскага. У матэрыяле "На зямлі Баяна" расказваецца пра кантакты абласнога аддзялення творчага саюза з літаратарамі Расіі і Украіны.

Значнае месца адведзена прэзентацыі новых кніг паэтаў і празаікаў Гомельшчыны: альманаха "Натхненне. Вдохновение", кнігі Тамары Кручэнкі і Ліліі Бандарэвіч "Ад берагоў Дзясны да Сожа", зборнікаў паэзіі Алега Ананьева "Ісповедальны акеан", Ніны Шкляравай "Аберуч", Тамары Кручэнкі "Край бацькоўскі", кнігі Уладзіміра Гаўрыловіча "Плата за каханне" і "Запах черемухи".

У раздзеле "Крытыка" аналізуюцца новы зборнік паэзіі Юрыя Фатнева "Русская печаль", творчасць Алега Ананьева. Намеснік дэкана філфака Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны, кандыдат філалагічных навук Леанід Кузьміч разглядае творчасць пісьменніка-казачніка Анатоля Караленкі.

Газета змяшчае разнастайную інфармацыю пра літаратурныя навіны вобласці, рэцэнзію на спектакль "Яшчэ не вечар", пастаўлены ў Гомельскім абласным драматычным тэатры рэжысёрам Багданам Арлоўскім паводле п'есы Георгія Марчука "Салодкія слёзы", а таксама творы пісьменнікаў-юбіляраў: Ніны Шкляравай, Васіля Ткачова, Анатоля Караленкі, Міколы Ждановіча. Людміла Шадукаева прапанавала чытачам "Баладу пра пісьменніка", прысвечаную Аляксандру Капусціну. У калонцы паэзіі таксама творы Аляксандра Врубеля і Лідзіі Долбікавай.

Міхась КАВАЛЁЎ

Важнейшы фактар яднання народаў

У Нацыянальным прэс-цэнтры Рэспублікі Беларусь прайшла відэа-канферэнцыя «Культурнае супрацоўніцтва — важнейшы фактар яднання народаў Беларусі і Расіі».

У 2003 годзе Вышэйшым Дзяржаўным Саветам Саюзнай дзяржавы была зацверджана Капцэпцыя сацыяльнага развіцця Саюзнай дзяржавы да 2010 года, дзе вызначаны асноўныя напрамкі фарміравання адзінай культурнай прасторы краін-суседак. Пра магчымасці будучага супрацоўніцтва і важкія набыткі, якія напрацаваны цяпер, разважалі прадстаўнікі міністэрстваў і ведамстваў, устаноў культуры, творцы.

Супрацоўніцтва нашых краін накіравана на захаванне этнічнай самабытнасці народаў. Мы ўздываем самамыя галоўныя тэмы, заглябляем у гісторыю. У 1999 годзе была заснавана прэмія Саюзнай дзяржавы ў галіне лі-

таратуры і мастацтва. Штогод фінансуецца каля 10 мерапрыемстваў, у тым ліку "Славянскі базар у Віцебску", Дні Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі і Дні Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь. Аднак нашы сувязі патрэбна пашыраць, — паведаміў Сяргей Шухно, намеснік Дзяржаўнага сакратара, член Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы.

Нашы культуры вельмі блізкія. Спадзяюся, што калі-небудзь сумесныя праекты стануць нормай, — пазначыў Уладзімір Гасцюхін, народны артыст Беларусі.

Сувязі ў кінематографіе заўсёды былі трывалыя. Памятаю, як у 80-м годзе прыехаў у Беларусь здымаць серыял «Наша прызначэнне» і атрымаў такую добрую здымачную групу, якую не змог бы сабраць у Расіі. Пасля распаду СССР нашыя народы адчулі сваю блізкасць з асаблівай вострынёй. Мне здаецца, могуць разыходзіцца палітыкі,

эканамісты, а творцы заўсёды захоўваюць асабісты сувязі, — падкрэсліў Генадзь Палока, сакратар Саюза кінематографістаў Расіі, народны артыст Расіі, кінарэжысёр.

Мастацкі кіраўнік Нацыянальнага аркестра сімфанічнай і эстраднай музыкі Рэспублікі Беларусь, народны артыст Беларусі, прафесар Міхал Фінберг паведаміў, як цяжка зараз ствараць шэдэўры мастацтва:

— Наша галоўная задача — паказаць, што ёсць сёння не толькі фанэграма, але і сапраўдная «жывая» музыка.

Напрыканцы відэаканферэнцыі намеснік міністра культуры і масавых камунікацый Расійскай Федэрацыі Андрэй Бусыгін пазначыў:

— Важна, каб наша моладзь таксама адчула адзінства. У нас наладжаны вялікі спектр сувязей, аднак нашчадкі павінны не толькі іх падтрымліваць, але і пашыраць.

Дар'я КАЛІНІНА

Апошнім часам усё большую цікаўнасць у чытача выклікаюць кнігі выдавецтва "Беларусь". Калі ж быць дакладным — гэта адбылося пасля таго, як на чале гэтага калектыву стаў Аляксандр Сталяроў, а галоўным рэдактарам "Беларусі" — Якаў Аляксейчык. Абодва перад гэтым прайшлі выдатную кіраўнічую школу: Аляксандр Рыгоравіч на працягу не аднаго года ўзначальваў Дзяржтэлерадзіё, а Якаў Якаўлевіч быў дырэктарам "БЕЛТА". Кожны з іх працаваў і на іншых адказных пасадах. Такім вопытным кіраўнікам, як кажучь, і карты ў рукі. Але спярша неабходна было, так бы мовіць, расчысціць... выдавецкія склады: кошт нерэалізаванай літаратуры складаў больш як адзін мільярд рублёў.

Беларусь праз прызму «Беларусі»

Галоўныя сярод прычын такога становішча былі, бадай, дзве. За кароткі час некалькі разоў мянялася кіраўніцтва флагамана выдавецкай справы ў нашай краіне (як вядома, гэтае выдавецтва, якое да 1963 года называлася Дзяржаўным выдавецтвам БССР, было ўтворана ў студзені 1921 года на базе створанага годам раней Беларускага аддзялення Дзяржаўнага выдавецтва РСФСР). Не лепшым чынам на фінансавым становішча калектыву паўплывала і тое, што гадоў пяць таму да "Беларусі" далучылі расфарміраваныя выдавецтвы "Польмя" і "Ураджай". Таму, зразумела, да сваёй нераспрададзенай літаратуры давалася далучыць і "чужую". Новыя кіраўнікі пачалі паступова "разграбаць" звалы. Былі прыняты, бадай, ці не галоўныя меры. Паколькі ўпэўніліся, што сярод незапрацаванай літаратуры аказалася нямаючай, якая нават пры ўсім старанні наўрад ці знойдзе свайго зацікаўленага чытача, пачалі больш уважліва ставіцца да складання планаў — тэматычных на чарговы год і перспектывных — на наступныя. І справа пакрысе зрушылася з месца. Не сказаць, канечне, што праблемы збыту літаратуры сёння няма, але ўжо летась ўдалося значна скараціць запазычанасць паліграфічных прадпрыемствам. А гэта — сведчанне таго, што выданні з лагатыпам "Беларусь" сёння на паліцах кнігарань доўга не затрымаваюцца, знаходзяць свайго пакупніка.

— Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства "Выдавецтва "Беларусь", а такая наша афіцыйная назва, — гаворыць А. Сталяроў, — на сённяшні дзень у год выпускае да ста найменшай рознай друкаванай прадукцыі. Гэта кнігі па гісторыі, этнаграфіі і краязнаўстве, розныя альбомы — як фота, так і па выяўленчым мастацтве, а таксама кнігі па музыцы, вучэбныя і метадычныя дапаможнікі па сельскай гаспадарцы, медыцынскай і навукова-папулярнай літаратуры, выданні для адпачынку, плакаты, паштоўкі.

— **Відаць, лепшыя з вашых выданняў не праходзяць неацэненымі і на розных выстаўках, на якіх ацэньваецца каштоўнасць той ці іншай кнігі менавіта з боку яе мастацка-паліграфічных якасцяў?**

— Толькі ў апошнія гады мы атрымалі дзве прэстыжныя ўзнагароды. Альбом "Мужчынскі касцюм на Беларусі" на IV Міжнародным конкурсе "Мастацтва кнігі" дзяржаў-удзельніц СНД адзначаны дыпламам 3-й ступені ў намінацыі "Мае ўніверсітэты". Увогуле, гэта вельмі цікавая кніга. Яе аўтары — Л. Ракава і А. Бялявіна выра-

на і аб'ёмна прасачылі працэс развіцця мужчынскага касцюма і асноўныя віды адзення магнатаў і шляхты, гарадскога і сельскага насельніцтва Беларусі ў розныя гістарычныя перыяды — ад XI стагоддзя да сярэдзіны XX.

— **Атрымалася своеасабліва энцыклапедыя беларускага мужчынскага нацыянальнага касцюма? У сувязі з гэтым мне, міжволі, згадваецца знакаміты расійскі гісторык і археолаг Іван Забелін. Ягоныя кнігі, наколькі я ведаю, з задавальненнем карыстаюцца і некаторыя пісьменнікі, якія ў творах сваіх прытрымліваюцца гістарычнай праблематыкі.**

— Тое ж самае можна сказаць і пра кнігу "Мужчынскі касцюм на Беларусі". Да мяне таксама звяртаўся сёй-той з літаратураў яшчэ да выхаду яе. Цікавіліся, ці хутка яна пабачыць свет, бо і сапраўды, гэта — практычна энцыклапедыя нацыянальнага адзення. Дарэчы, у хуткім часе выйдзе яшчэ адно даследаванне Л. Ракавай і А. Бялявінай — "Жаночы касцюм на Беларусі". А калі ўжо зайшла гаворка пра ўзнагароды, дык дадам, што наш альбом "Напалеон Орда" названы лепшым выданнем па выяўленчым мастацтве за 2006 год і на Рэспубліканскім конкурсе "Мастацтва кнігі" атрымаў Гран-пры.

— **Гэтыя выданні, нягледзячы на тое, што яны з'яўляюцца свайго роду і візіткай мінулага нашай краіны, бо не толькі беларускаму чытачу даюць ўяўленне пра тое, як некалі жылі беларусы.**

— А мы да таго і імкнёмся, каб кожны жадаючы мог атрымаць адказ на пытанне, хто мы, адкуль мы. Пры гэтым у самых розных накірунках — праз лёсы яркіх гістарычных асоб (як тых, чые імёны на слыху, так і тых, хто незаслужана забыты), праз асэнсаванне падзей гістарычнай значнасці, праз той жа побыт, народныя традыцыі. Выпуск падобнай літаратуры дапамагае ўсвядоміць сябе беларусамі нават тым, хто пакуль не надта задумваецца аб сваёй прыналежнасці менавіта да гэтага, а не да іншага народа — да беларускага. Не будзем забываць і пра прадстаўнікоў іншых народаў, якія спакон вякоў жывуць у дружбе і згодзе на нашай працавітай і гасціннай зямлі. Да прыкладу, нядаўна ў нас выйшла кніга Э. Карніловіча "Генерал-лейтэнант расійскай раці". Герой яе — знакаміты генерал-лейтэнант расійскай арміі, сябра Фёдора Дастаеўскага Міхаіл Чарыяеў, жыццё якога звязана з Беларуссю, з вёскай Тубышкі цяперашняга Крулянскага раёна. Чалавек нялёгкага, няпростага лёсу —

такога, хоць бярэцца і пішы пра яго аповесць ці раман. Калі ж хто і возьме на сябе падобную задачу, дык, не сумняваюся, ён не абдыдзе без кнігі Э. Карніловіча, у якой багаты фактычны матэрыял у большасці сваёй у шырокі ўжытак уведзены ўпершыню.

А наколькі насычанае жыццё тых, пра каго расказвае ў сваёй знакамітай кнізе "Уладары Вялікага княства" В. Чаропка! Я не агаварыўся: менавіта знакамітай, бо яна, як і іншыя кнігі гэтага аўтара, запатрабавана чытачом. Вось нядаўна чарговае выданне яе з'явілася, дапоўненае і дапрацаванае, і таксама шмат жадаючых набыць яго. Гэта ж тычыцца і кнігі З. Шыбека "Мінск сто гадоў таму". Нямаю ахвочых было купіць і кнігу, што так і называецца — "Хто мы, адкуль мы..." Тыраж яе ў дзве тысячы экзэмпляраў разшыоўся за некалькі месяцаў. Дарэчы, яна стала трэцяй кнігай пад такой назвай. У наступным годзе мы мяркуюем перавыдаць усе іх тры разам.

— **Раскажыце, калі ласка, пра паліграфічныя праблемы.**

— Гістарычная тэматыка, як і ў папярэдняй гады, калі ўдасца ажыццявіць задуманае, зойме належнае месца. "Вайсковая справа Вялікага княства Літоўскага" — так называецца кніга Ю. Бохана. Гаворка тут ідзе пра арганізацыю і віды войскаў адной з самых магутных некалі дзяржаў у Еўропе, рыштункі і ўзбраенне, рыцарскія турніры, што спрыялі працэсу навування армейскаму майстэрству, абарончыя збудаванні, у першую чаргу замкі... А. Мальдзіс разам з А. Сардаравым напісаў кнігу "Старая Белая Русь". У ёй спалучаны навуковы і мастацкі падыходы да асэнсавання мінулага, ідзе гаворка аб тым, як жылі нашы продкі з XII па XVIII стагоддзе. Сам жа А. Сардараў прапанаваў рукапіс кнігі "Вечныя шляхі: гісторыя і культура беларускіх дарог". Гэта навукова-папулярнае выданне. Дзякуючы яму, зусім у новым святле і іншым аспекце паўстаюць беларускія брукі, капліцы, корчмы, пошты, прыдарожныя прысады, дарожныя абрады і звычкі (аказваецца, былі і такія).

Мяркую, што чытача зацікавіць чарговая кніга С. Асіноўскага "Што раней было..." Характэрна, што яе аўтар на шмат якіх падзеяў, пра ролю гістарычных асоб выказвае ўласны меркаванні, што часам розняцца ад агульнапрынятых. Прынамсі, ён задумваецца над пытаннем, што стаяла за трагедыяй Барбары Радзівіл — няшчаснае каханне ці халодны разлік тых, хто прагнуў улады? Ці апраўдана сучаснікі называ-

лі здраднікам апошняга караля Рэчы Паспалітай і вялікага князя літоўскага Станіслава Аўгуста Панятоўскага?

Не магу не сказаць пра кнігу В. Гардзея "Малая дзіцячая Чырвоная кніга", аналагаў якой яшчэ не было на Беларусі. Зрэшты, пэўныя захады у гэтым накірунку зроблены і РВУ "Літаратура і Мастацтва", дзе выйшлі ўжо два калектывныя зборнікі падобнай тэматыкі. Але ў дадзеным выпадку адзін аўтар у зямельнай і дасціпнай форме апавядае пра рэдкія і знікаючыя віды жывёл і птушак Беларусі. Да ўсяго, выданне будзе ілюстравана каларовымі здымкамі. Ілюстрацыйны рад, дарэчы, зойме шмат месца і ў некаторых іншых, вышэй названых мною кнігах.

— **Сама час павесці гаворку пра альбомы...**

— Вось-вось з'явіцца адзін з іх — "Нацыянальны парк "Прыпяцкі". Знаёмімся з фотаздымкамі, прадстаўленымі ў ім, і быццам трапляеш у гэты адзін з самых чужоўных куткоў нашай краіны. Раней жа выходзілі альбомы "Скарбы прыроды Беларусі", "Прыазер'е — краіна жыцця", "Прыёмнае" і іншыя. Рэгулярна прысвячаем альбомы гарадам Беларусі, у тым ліку і тым, у якіх праводзяцца чарговыя Дні беларускага пісьменства і друку. Сёлета выдалі альбом "Шклоў", у наступным годзе выйдзе "Барысаў". У сувязі з 200-годдзем з дня нараджэння класіка нацыянальнай літаратуры выпускаем альбом "Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч". У планах — альбомы "Беларуская акварэль", Белавежскае дзіва", "Сакральная архітэктура Беларусі", "Птушыныя палёт над Прыпяцкім", фундаментальнае выданне "Гісторыя беларускага мастацтва" і іншыя. Альбомы разлічаны не толькі на беларускага чытача, таму і тэкст даём на некалькіх мовах.

— **А як у вас вытрымліваецца моўны прыныш выдання літаратуры? Дзяржаўныя ж мовы ў нас дзве...**

— Прыкладна палова кніг выходзіць на беларускай мове і столькі ж на рускай. Хоць, бадай, было б лепей, калі б вытрымліваўся прыныш, што і на радыё і тэлебачанні, калі гучыць 75 працэнтаў музыкі і песень беларускіх аўтараў. Але без дзяржаўнай падтрымкі не абыйсся. Дарэчы, вы заўважылі, што на пераважнай большасці нашых кніг значыцца: "Выпуск выдання ажыццёўлены па заказе і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь". А ў астатнім, як кажучь, трэба "круціцца" самім.

Гутарыў
Алесь МАРЦІНОВІЧ

Фота Кастуся Дробава

Інстытуту журналістыкі быць!

30 кастрычніка вучоны савет Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта зацвердзіў план па рэарганізацыі факультэта журналістыкі ў Інстытут журналістыкі. Пра тое, што адбудзецца з факультэтам, гутарка з дэканам журфака БДУ Сяргеем Дубовікам.

— **Сяргей Валянцінавіч, вучоны савет зацвердзіў план адкрыцця Інстытута журналістыкі БДУ. Калі мяркуюцца прыступіць да рэалізацыі плана?**

— Праца ў гэтым напрамку ўжо вядзецца не адзін год. Спачатку мы займаліся распрацоўкамі для стварэння іншага факультэта — павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі журналісцкіх кадраў. Толькі за мінулы год мы перападрыхтавалі больш як 200 чалавек. Гэта, як правіла, былі супрацоўнікі рэгіянальных выданняў: карэспандэнты, загадчыкі аддзелаў раённых газет, літаратурныя супрацоўнікі, стылісты, карэктары. І вось вучоным саветам БДУ нашаму факультэту быў нададзены новы статус — Інстытута журналістыкі БДУ. У яго складзе будзе два факультэты: акадэмічнай падрыхтоўкі (вочнае і завочнае навучанне, якія сёння існуюць), і факультэт павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі журналісцкіх кадраў. Адзначу, што да гэтага не вылося сістэмнай перападрыхтоўкі журналістаў. Рэдактары раённых, гарадскіх, абласных газет такую перападрыхтоўку праходзілі на базе Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь. Але неарэсэдна журналісты не мелі такой магчымасці. А СМІ развіваюцца вельмі шпаркімі тэмпамі. Гэта патрабуе, каб кожны журналіст меў магчымасць пазнаёміцца з навінкамі ў сваёй сферы, яго праца павінна адпавядаць сучасным патрабаванням. Менавіта для гэтага ствараецца інстытут.

— **Інстытут найперш разлічаны на павышэнне кваліфікацыі і перападрыхтоўку прафесійных журналістаў-практыкаў. А што новага будзе ў навучальным працэсе неасрэдна для студэнтаў?**

— Будзе павышацца ўзровень падрыхтоўкі маладых журналістаў. Больш увагі мяркуюем надаваць практычнай дзейнасці студэнтаў з улікам, каб яны выходзілі з інстытута падрыхтаванымі. Каб хутчэй уваходзілі ў працоўныя калектывы рэдакцый, і нароўні са стальмі журналістамі працавалі ў газетах, на радыё, тэлебачанні... Акрамя гэтага, мы плануем і для гэтага ёсць усе падставы, з 1 верасня наступнага навучальнага года распачаць падрыхтоўку спецыялістаў па новым накірунку — WEB-журналістыка. Будзе набірацца група, а магчыма і дзве па гэтай спецыяльнасці. Зараз займаемся тым, каб пад новы накірунак выдзелілі дадатковыя бюджэтныя месцы.

— **Ці прадугледжвае новы статус значнае павелічэнне колькасці студэнтаў?**

— Сёння на дзённую бюджэтную форму навування прымаем 105 чалавек і дзесьці столькі ж на платную форму. У дадатак у нас ёсць 40 бюджэтных месцаў на завочным аддзяленні. І калі будзе створана новая спецыялізацыя, то натуральна дабавіцца як мінімум 15 новых бюджэтных месцаў. Мы прапануем таксама навучацца па спецыяльнасці WEB-журналістыкі платна. Больш за тое, калі будзе створаны факультэт павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі журналісцкіх кадраў, колькасць навучэнцаў значна ўзрасце. А яшчэ плануем прымаць на вочна-завочную форму навування людзей з вышэйшай адукацыяй, якія хочучь атрымаць і дыплом журналіста. Такія людзі будуць займацца два гады па скарочанай праграме. Зноў жа — павелічэнне колькасці студэнтаў. Але наша задача не толькі колькасна павялічыць паказчыкі, а галоўнае, якасна.

— **Калі ж за факультэтам журналістыкі юрыдычна будзе замацаваны новы статус?**

— Вучоны савет прапанаваў такое рашэнне. Наступны крок мы ўжо распрацоўваем — гэта палажэнне аб інстытуце. Затым павінен выйсці загад рэктара. Я думаю, што з пераездам у новы будынак на вуліцу Кальварыйскую ў пачатку 2008 года наш факультэт юрыдычна набудзе статус Інстытута журналістыкі БДУ.

Гутарыў Сяргей МАКАРЭВІЧ

Гарохавы суп — штомесця

— Спадар Эрыксан, скажыце такое дасканалое валоданне беларускай мовай? Ехаўшы на працу ў Беларусь, вы, пэўна, ведалі, што большасць насельніцтва, на жаль, гаворыць тут па-руску, а ведаць беларускую не лічыцца абавязковым...

— Калі я даведаўся пра тое, што буду працаваць у Беларусі, у мяне адразу ўзнікла ідэя вывучыць беларускую. З улікам таго, што я раней ужо размаўляў па-руску, гэта было трохі лягчэй. Некалькі ўрокаў я ўзяў у Санкт-Пецярбургу, але сур'ёзна пачаў вывучаць мову толькі на тэрыторыі Беларусі.

Так атрымалася, што з першых дзён тут я патрапіў у беларускамоўны асяродак. Мяне амаль у першы тыдзень запрасілі на радзіму Рыгора Барадуліна, ва Ушачы. Гэта, відаць, падштурхнула, падтрымала ў думцы, што такая навука патрэбна.

Моўную сітуацыю я ведаў. Але лічу, што кожная мова для еўрапейскай культуры вельмі важная. Тым не менш, я не чакаў, што рэакцыя людзей будзе такая станоўчая. Яна падтрымлівае мяне ў імкненні ўдасканаліваць мову.

Тры гады таму я меў гутарку з вашым папярэднікам, спадаром Янам Шадэкам. Тады, у лістападзе 2004-га, ён сказаў, што праз год-два бачыць не проста аддзяленне, а цэлую Амбасаду Швецыі, адкрывайце ў Беларусі. Чаму гэтага не адбылося?

Прынцыповае рашэнне шведскага ўрада аб адкрыцці пасольства ў Беларусі было прынятае ў 2000 годзе. Потым з'явіліся пэўныя фінансавыя цяжкасці. Але спадзяюся, што ў наступным годзе гэтая падзея адбудзецца. Прынамсі, шведскае прэса аб гэтым піша ўжо — з гэтага, я думаю, зараз шведскаму ўраду будзе цяжка адмысці ад свайго абяцання.

Мы як аддзяленне, фактычна, маем тую ж самую паўнамоцтва. Адкрыццё Пасольства азначае пашырэнне штату. Калі будзе больш шведскага і беларускага персанала, то, натуральна, будзе больш магчымасці паглыбіцца ва ўсіх сферах нашай супольнай працы — і культурнай, і эканамічнай, і грамадскай.

Ваш папярэднік стварыў на Беларусі "Клуб аматараў гарохавых супаў", які стаўся своеасаблівым згуртаваннем шведаў на Беларусі. Ці захаваўся ён цяпер, ці пашырыўся за гэты час склад удзельнікаў, і ці з'явіліся нейкія новыя традыцыі?

Мы працягваем сустракацца, сядзім за нашым традыцыйным гарохавым супам. У Беларусі пакуль шведаў не так шмат — каля дзесяці чалавек — таму згуртаваць іх не праблема. Нават уключылі іншых скандынаваў у наш "гурток" — датчан, прынамсі. Збіраемся прыблізна раз на месяц. Гэта своеасаблівы такі адпачынак: заўсёды прыёмна сустрацца, пагутарыць з людзьмі на роднай мове.

Калі-небудзь віз не будзе

— Мінулай восенню мне пашчасціла праходзіць дзве тыднёвыя стажыроўкі ў Швецыі па запрашэнні Інстытута павышэння кваліфікацыі журналістаў FOJO. Што ўразіла найбольш, дык гэта абсалютна празрыстая сістэма для працы журналістаў: можна пазваніць на мабільны чыноўніку амаль любога рангу і той не адмовіцца даць каментарый. Вы ў пэўным сэнсе ўвабляеце гэтую шведскую традыцыю: у журналісцкіх колах Беларусі лічыцца ці не самым дэмакратычным з дыпламатаў, якія працуюць тут. Ці не перашкаджае такая даступнасць службовым асобам у Швецыі і вам асабіста (бо я ведаю, што і вам шмат тэлефануюць па самых розных пытаннях)?

Сёння беларускае грамадства, асабліва малодшая яго частка, адчувае пэўнае ажыўленне нашых культурных узаемадачыненняў са Швецыяй, у тым ліку праз Аддзяленне Пасольства Швецыі ў Мінску. На чысцюткай беларускай мове мы гутарым з яго кіраўніком Стэфанам Эрыксанам (Stefan Eriksson) — дыпламатам, які, дарэчы, перакладае на шведскую мову творы нашых пісьменнікаў.

З павагай да беларускага слова

— Свет так змяніўся апошнім часам, што стала лягчэй знайсці людзей — дзякуючы мабільным тэлефонам ды іншым сродкам сувязі. Я думаю, у службовых асоб Швецыі проста выбару няма. Таму што СМІ іграюць вельмі важную ролю ў нашым грамадстве, і калі нейкі прадстаўнік улады адмаўляецца ад кантакту — то выглядае не вельмі добра, гэта можа мець негатыўны ўплыў на яго кар'еру. Чалавек, які ідзе на публічную пасаду, разумее, што трэба мець статуснікі з журналістамі. Камусьці можа падавацца: нашы міністры губляюць занадта шмат часу на кантакты з журналістамі. Але мне здаецца — публічныя асобы павінны быць даступныя.

Што датычыць мяне асабіста, то ніколі не імкнуўся стаць публічнай асобай у Беларусі. Але так атрымалася, што цікаўнасць у людзей да Швецыі тут ёсць. Я гэта ўспрымаю як частку свайёй працы і лічу, што персанальны кантакт з кожным новым чалавекам — магчымасць трохі раскажаць пра Швецыю, пра тое, што ў ёй адбываецца. А гэта якраз мая місія як дыпламата.

Вы не маеце пэўнай дыпламатычнай адукацыі — паводле дыплама вы, наколькі я ведаю, эканаміст...

— У Швецыі няма ўстановаў, якія б рыхтавала спецыялістаў у галіне дыпламатыі. Шведскае Міністэрства замежных спраў уладкоўвае на гэтую працу спецыялістаў з эканамічнай, юрыдычнай адукацыяй. Звычайна для гэтых людзей арганізуюцца нейкія кароткія курсы, працягласцю не болей паловы года.

Мы не лічым, што дыпламатыю трэба выносіць у нейкую асобную галіну навукі. Для працы на гэтай ніве патрэбна спецыяльная адукацыя і, безумоўна, валоданне замежнымі мовамі. Сярод шведскіх дыпламатаў шмат палітолагаў, ёсць прыклады, калі ў наша МЗС трапляюць журналісты.

— Атрымаць Шэнгенскую візу — вялікая цяжкасць для многіх беларусаў. На вашу дум-

ка, пры якіх умовах магчыма спрашчэнне працэдур атрымання Шэнгена для грамадзян Беларусі ў будучым? Альбо, магчыма, Швецыя можа ўвесці нацыянальную шведскую візу для беларусаў і ўкраінцаў — улічваючы, што такая практыка ўжо існуе ў шэрагу краін Шэнгенскай дамовы?

— Увогуле шкада, што візы патрэбныя. Але ёсць на тое пэўныя прычыны. У некаторых краінах, у Швецыі таксама, пэўныя праблемы з нелегальнай міграцыяй. Гэта тычыцца не толькі грамадзян Беларусі, якія прыязджаюць у Швецыю, але ў тым ліку і іх. Як на нашу думку, нацыянальныя візы — то не вырашэнне пытання.

Я хачу падкрэсліць, што не так складана атрымаць шведскую візу. Больш як 3 тысячы беларусаў штогод яе атрымліваюць, а працэнт адмоў у нас невысокі.

Мы імкнёмся пашыраць магчымасці для беларусаў прыехаць, таму што Шэнгенская сістэма не павінна перашкаджаць стасункам паміж народамі. Так, сёлета тры беларускія турфірмы атрымалі акрэдытацыю пры Аддзяленні Пасольства — шведскія візы можна атрымаць і праз іх. З некаторымі краінамі — Украінай, Малдовай і іншымі — на ўзроўні Еўрасаюза мы заключылі дамовы, паводле якіх спрашчаецца працэдура атрымання віз, змяняецца іх кошт. Пакуль не дайшлі да такой дамовы з Беларуссю.

Я думаю, увогуле, што калі-небудзь візы не будуць патрэбныя. Бо калісьці, яшчэ ў 80-я, палякам, прыбалтам былі патрэбныя шведскія візы. Зараз яны ездзяць да нас без праблем. Мяркую, нашы адносіны з Беларуссю павінны развівацца ў гэтым накірунку.

Казкі па-беларуску

— Як чалавек, які сочыць за міжнароднымі падзеямі ў галіне культуры на тэрыторыі Беларусі, магу зазначыць: паказы некаторых расійскіх фільмаў не настолькі папулярныя ў Мінску, як фестывалі шведскага кіно. На ваш

погляд, у чым прычына такой цікавасці беларусаў менавіта да мастацтва Швецыі, з мноства еўрапейскіх краін? Ці сапраўды нас знітоўвае нешта большае, чым прыналежнасць да аднаго кантынента?

— Я думаю, беларусы з задавальненнем глядзяць не толькі шведскія фільмы, але і французскія, нямецкія, расійскія (усміхаецца). Тым не менш, заўважыў, што, сапраўды, шведскае кіно выклікае вялікую цікаўнасць.

Швецыя, як і Беларусь, невялікая еўрапейская краіна. І нашы фільмы, зразумела, адрозніваюцца ад амерыканскіх, расійскіх. ЗША, Расія — гэта велізарныя краіны, і адпаведны маштаб прысутнічае ў тамтэйшым кіно. А ў шведскіх фільмах часта паказваюць простых людзей, прыватнае жыццё простага чалавека, глыбокія ўнутраныя перажыванні, якія не заўсёды трапляюць у фільмы краін "іншых маштабаў".

— На пачатку года рэалізаваны сумесны праект Аддзялення Пасольства Швецыі з творчай ініцыятывай "Гальфстрым" — дубляж фільма "Маленькая калядная казка" на беларускую мову. Наколькі складаная працэдура дамовы з уладальнікамі аўтарскіх правоў на мастацкі твор у Швецыі пры рэалізацыі падобных праектаў у Беларусі?

— У кожным выпадку трэба дамаўляцца. Але хачу сказаць, што вялікіх праблем у нас з гэтым не было. Звычайна рэакцыя ў людзей станоўчая на прапановы нешта перакласці на беларускую мову. Людзі разумеюць, што гэта мае культурніцкі сэнс.

— Я ведаю, што нядаўна да 100-годдзя Астрыд Ліндгрэн некаторыя яе творы былі перакладзены на беларускую мову...

— Так. Прычым то была ініцыятыва з беларускага боку — з боку беларускамоўных бацькоў, якія, відаць, адчувалі патрэбу мець дзіцячыя кнігі на беларускай мове. Шведская дзіцячая літаратура дастаткова вядомая, і Астрыд Ліндгрэн — у першую чаргу. Яны тыя праекты ініцыявалі, зрабілі, пэўная маральная падтрымка ад Аддзялення Пасольства Швецыі была. У прыватнасці, мы дамовіліся з фондам, які адказвае ў Швецыі за правы на прымальныя ўмовы. Ужо выйшла кніга "Малы і Карлсан-здаху", гэта першы пераклад "Карлсана" на беларускую мову. Таксама ў наступным годзе выйдзе кніга "Пэпі — Доўгая Панчоха", зараз робіцца яе пераклад.

Займаецца гэтай справай прыватны выдавец Зміцер Колас. Наклад першай кніжкі склаў 2 тысячы асобнікаў. Хочацца спадзявацца, што попыт на яе ўсё ж такі будзе большым — але для пачатку, лічым, гэта надзвычайна лічба. Мы спадзяёмся, што гэтыя

кнігі выклічуць цікаўнасць і ў бацькоў, і ў дзіцяй, і што гэтая серыя атрымае працяг.

— Не першы год Аддзяленне Пасольства Швецыі ўдзельнічае ў літаратурным Мінскім кніжным кірмашы...

— Я думаю, гэта добрая пляцоўка для развіцця літаратурных сувязяў: мы там прадастаўляем шведскую літаратуру, па магчымасці запрашаем пісьменнікаў, робім прэзентацыі іх кніг.

Шведска-беларуская «Сцяна»

— Якімі яшчэ цікавымі праектамі ў галіне культурнага супрацоўніцтва парадуе нас Аддзяленне Пасольства Швецыі ў бліжэйшай будучыні?

— Будзем далей працаваць у галіне кіно — гэта, усё-ткі, вельмі ўдзячная справа. Людзі паўсюль любяць хадзіць у кіно, і праз яго можна шмат раскажаць пра краіну. Зараз рыхтуем чарговы фестываль сучаснага шведскага кіно, які пройдзе ўвесну. Таксама будзе рэтраспектыва стужак Інгмара Бергмана. На жаль, сёлета нашага вялікага кінарэжысёра не стала. Мы ўжо ладзілі фестываль фільмаў Бергмана тут, у Мінску, — але зараз, я думаю, будзе цікава і нейкія іншыя яго стужкі прывезці.

Штогод праводзім Дні шведска-беларускай літаратуры, падчас якіх запрашаем шведскіх пісьменнікаў, перакладаем іх на беларускую мову, ездзім па краіне (прынамсі, кожны год бываем у Пінску). Падключоўца да гэтай справы і беларускія пісьменнікі. Два нашыя спектаклі ўдзельнічалі сёлета ў "Панараме". Думаю, што будзе працяг тэатральнага супрацоўніцтва. Музыка — ёсць некаторыя ідэі аб запрашэнні ў Беларусь шведскіх музыкаў, але пакуль не гатовы называць імёны — рана яшчэ.

— Чуў аб праекце выдання твораў беларускіх пісьменнікаў на шведскай мове і наадварот...

— Такая ідэя ёсць, але тут час патрэбны. У Швецыі, на жаль, пакуль не шмат людзей, якія могуць перакладаць з беларускай мовы. Трэба выхаваць пакаленне, зацікавіць перакладчыкаў, якія, мабыць, валодаюць іншымі славянскімі мовамі. Гэты працэс ідзе. Я спадзяюся, што — калі не ў наступным годзе, то неўзабаве — мы зможам нешта прэзентаваць. Таксама трэба прадастаўляць шведскую літаратуру: штосьці ўжо выдадзена ў часопісе "Дзеяслоў". Анталогія ж пакуль няма.

— Вы асабіста пераклалі Васіля Быкава і шэраг твораў іншых нашых пісьменнікаў на шведскую мову. Чаму літаратурная супольнасць Беларусі, збольшага, аб тых перакладах пакуль не дазналася?

— Калі пачалося супрацоўніцтва паміж літаратурнымі коламі дзвюх нашых краін, я хацеў нешта новае зрабіць. Тым больш была такая магчымасць: я ўжо трохі ведаў беларускую мову. Пераклаў апавяданне Быкава "Сцяна". Яго надрукавалі ў шведскім літаратурным часопісе "Requod". Потым перакладаў тэксты беларускіх музыкаў гуртоў, якія выступалі з канцэртамі ў Швецыі — але то ўжо не мастацкі пераклад, проста падрадкоўнік, каб публіка мела ўражанне пра змест іх песень.

Што будзе далей з гэтай працай, не ведаю — на жаль, часу не хапае. Дакладна выканаю адно абяцанне — перакласці апавяданне Леаніда Дранько-Майсюка. Але, калі скончу дыпламатычную працу — магчыма, змагу заняцца перакладамі беларускіх пісьменнікаў на шведскую мову больш актыўна.

Гутарыў Мікалай АНІШЧАНКА Фота аўтара

Які пан, такі і жупан

Гісторыя адзення са старажытных часоў і да нашых дзён з'яўляецца люстэркам, у якім адбіваецца ўся гісторыя чалавецтва. Кожная краіна, кожны народ у асобныя перыяды свайго развіцця пакідаюць свой адбітак, свае спецыфічныя рысы ў выглядзе вопраткі людзей.

Так склалася, што гісторыю адзення нашай краіны мы пачалі вывучаць у асноўным па сялянскім саслоўі. Чаму? У савецкія часы быў вельмі папулярным міф, быццам беларусы і іх культура вельмі маладыя і бяруць свой пачатак ледзь не з Кастрычніцкай рэвалюцыі. Насамрэч, што тычыцца развіцця беларускага адзення, за доўгія гады нашага беспам'яцтва ў складзе Расійскай імперыі і Савецкага Саюза набралася шмат недакладнасцей і пытанняў. Але, дзякуючы Богу і тым людзям, якія бяруцца за цяжкую працу даследчыкаў мінулага, мы паступова пачынаем даведацца, што ў розныя эпохі нашага існавання вопратка на старажытных землях Беларусі мела не толькі сваю афарбоўку і ўплыў на фарміраванне знешняга выгляду чалавека. Яна тлумачыла яго нацыянальную і саслоўную прыналежнасць, маёмасны стан і ўзрост.

Сёлета выдавецтва "Беларусь" выпусціла багата ілюстраваную кнігу Валянціны Бялявінай і Любові Ракавай, "Мужчынінскі касцюм на Беларусі". Там гаворка ідзе выключна пра мужчынінскі касцюм. А чаму не жаночы, спытаеце вы? Я думаю, што аўтары рыхтуюць да друку і гісторыю касцюма беларускіх жанчын. А пачалі яны з мужчын таму, што амаль усе гістарычныя крыніцы: старажытныя летапісы, хронікі, актывыя дакументы, парадныя партрэты магнатаў Вялікага княства Літоўскага і інш., чым і карысталіся

аўтары пры напісанні кнігі, утрымліваюць звесткі большай часткай пра мужчын Беларусі. У першую чаргу гаворка ідзе пра ўплывовыя і багатых мужчын. Гэта нашы вялікія князі і каралі, велічныя магнаты, заможныя шляхціцы і іх фаварыты. Пра іх ваенныя і палітычныя подзвігі мы чытаем у старых хроніках і летапісах, на парадных партрэтах мы бачым іх у шыкоўных свецкіх касцюмах і багатых баявых даспехах.

Кніга ілюстравана шматлікімі чорна-белымі і каляровымі фотавывамамі і рэпрадукцыямі з партрэтнага жывапісу і графікі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, Музея старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы, іншых музеяў Беларусі, Польшчы, Украіны. Тут можна ўбачыць ва ўсёй сваёй шматварыянтнасці працэс развіцця мужчынскага касцюма розных сацыяльных слаёў насельніцтва Беларусі да сучаснасці.

Шырокаму колу чытачоў, каму і адрасавана кніга, будзе цікава даведацца не толькі пра развіццё касцюма нашых продкаў, але гістарычныя і культурныя падзеі, якімі насычана дадзена кніга. Вельмі цікава працягтаць пра так званы "сармацкі міф", якім у XV — першай палове XVI стст. захаплялася шляхта Польшчы і Вялікага княства Літоўскага, шляхта генетычна пахо-

дзіла ад ваяўнічых сармацкіх плямён, што некалі насялялі стэпы Паўночнага Прычарнамор'я і частку тэрыторыі сучаснай Украіны. Гэты міф падкрэсліваў элітарнасць, этнічную адасобленасць шляхецкага рыцарскага саслоўя і тлумачыў спрадвечнае права шляхты — насіць зброю — абараняць краіну і кіраваць ёю.

Дарэчы, паняцце "шляхта" аб'ядноўвала магнатаў, якія валодалі вялікімі зямельнымі маёнткамі і займалі самыя важныя дзяржаўныя пасады і шляхту-беднату, якая не мела сваёй зямлі і жыла ў панскіх дварах у якасці слуг. Зразумела, што паміж першымі і апошнімі існавалі вельмі вялікія сацыяльна-маёмасныя адрозненні, але, згодна са Статутам княства, уся шляхта была надзелена роўнымі палітычнымі і дэмакратычнымі правамі. Таму на сеймах і сейміках, дзе вырашаліся дзяржаўныя пытанні і збіраліся нават самыя збяднелыя шляхціцы ў лапцях і сярмягах, але абавязкова з шаблямі, багатая шляхта частавала ўсіх удзельнікаў за свой кошт і звярталася адзін да аднаго не іначай як "пане-браце".

Пад уплывам сармацкага міфа на тэрыторыі княства выпрацаваўся адметны нацыянальны касцюм, які быў характэрны для беларускай, польскай, украінскай і літоўскай магнатэрыі і шляхты.

На партрэтах і мініяцюрах XVII—XVIII стст. прадстаўнікі знаці звычайна маляваліся ў святочнай вопратцы, падперазаныя шаўковымі персідскімі паясамі, аздобленымі залатымі і срэбранымі ніткамі. Такі пояс лічыўся сапраўдным творам мастацтва і каштаваў шалёных грошай. Тады ж у першай палове XVIII стагоддзя адзін з Радзівілаў наладзіў у Слуцку сваю вытворчасць паясоў, нават выпісаў для гэтай справы ткачоў з Персіі і Турцыі. Але на радзівілаўскіх мануфактурах — "персіярыях" працавалі ў асноўным беларускія майстры, і ўсё адбылася як у класіка: "...І тчэ, забыўшыся, рука// Заміж персідзкага ўзора// Цьвяткок радзімы васілька". З часам тканне слуцкіх паясоў зрабілася прыбытковым заняткам і падбіла іншых магнатаў адкрыць майстэрні па вырабе паясоў па тыпу слуцкіх. Да таго ж, выконваючы сваю утылітарную функцыю — аперанне кунтуша ці жупана — таксама адметнай вопраткі княства, слуцкія паясы дэкларавалі сацыяльную прыналежнасць шляхціца, яго гонар. Так, пасля паўдзелу Рэчы Паспалітай у такіх паясах прынцыпова хадзіла свядома частка шляхты і інтэлігенцыі, бо яны былі аздоблены забароненай дзяржаўнай сімволікай. Уздзейнічанне гэтых паясоў на грамадскасць было настолькі значным, што царскі ўрад забараніў іх нашэнне, а пасля паўстання 1830—1831 гг. забарона была распаўсюджана на ўвесь кунтушовы касцюмны комплекс.

Апроч таго на старонках кнігі можна знайсці шмат цікавага не толькі пра парадны і баявы шляхецкі касцюм, але і пра сялянскі, галаўныя ўборы, абутак і іншыя аксесуары мужчынскага адзення. Апісанне беларускага касцюма ўпрыгожваюць цытаты з твораў Якуба Коласа, Адама Міцкевіча, Уладзіслава Сыракомлі, Францішка Багушэвіча і іншых аўтараў.

Кніга атрымалася цікавай, пазнавальнай і вельмі карыснай. Не ведаю, як хто, а я набыла яе ўжо.

Ірына КЛІМКОВІЧ

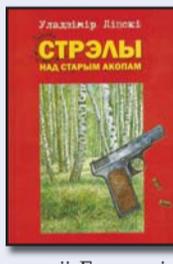
Кніжная паліца

У выдавецтве "Харвест" пабачыў свет зборнік вершаў, песенных тэкстаў і гумару **Уладзіміра МАЗГО** "Анёл нябесны" ў серыі "Бібліятэка Саюза пісьмennisкаў Беларусі". Як напісана ў анатацыі, "новае выданне лаўрэата прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі і літаратурнай прэміі імя В. Віткі прыйдзеца гаспадобы шырокай аўдыторыі".

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшла кніга **Алены КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВАЙ** "Куропаты" (1937—1938, расстрэльныя спісы беларусаў і асуджаных у Беларусі). Гэтае выданне прымеркавана да 70-гадовага юбілею "вялікага тэрору", які адзначаецца ў 2007 годзе як міжнародны Год Памяці ахвяр палітычных рэпрэсій". У зборнік увайшлі дакументальныя сведчанні жахлівага часу, кароткія біяграфіі і фота-расстрэльных і карэліцкіх урочышчы Сандрамох, вязняў Салавецкага лагера, сярод якіх было 102 беларусы. Кніжку складаюць таксама ўспаміны і літаратурныя творы вязняў ГУЛАГа, у тым ліку ўжо добра вядомай трагічнай паэты з Маладзечна Лесі Беларускай (Аларысы Марозавы).

У выдавецтве "Кнігазбор" пабачыла свет новая дакументальная кніга **Уладзіміра ДІПСКАГА** "Стрэлы над старым акапам". Аднайменна аповесць лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі выдрукавана на беларускай і рускай мовах. Гэта расповед пра гераічны подзвіг маладога сучасніка, міліцыянера з Рагачова Вячаслава Сціпанова.

У выдавецтве "Харвест" у серыі "Бібліятэка Саюза пісьмennisкаў Беларусі" выйшла кніга **Уладзіміра ГНІЛАМЕДАВА** "Расія". Гэта роман пра бежанцаў 1915 года, сярод якіх апынуліся і героі твора, ураджэнцы Берадзішчынны, якія змушаны былі з набліжэннем руска-нямецкага фронту з'ехаць на ўсход, у Расію. Твор псіхалагічны і надзвычай рэалістычны.

У Мінску, у выдавецтве "Кнігазбор" пабачыла свет кніжка вершаў **Ізяслава КАТЛЯРОВА** "Спачала жыць, Потым Судыба". І ў гэтай, новай сваёй кніжцы паэт застаецца ўпэўненым у тым, што не лёс прадвызначае жыццё, а жыццё прадвызначае лёс. Бо лёс — гэта ўсёго толькі вынік пражытага жыцця.

У выдавецтве Логвінава выйшла кніга **Міхаіла ЧУДАКОВА** "Контрапункт". Асноўная частка — гэта цыкл аповедаў, прысвечаных працы практычных юрыстаў у судзе, пракуратуры, міліцыі. Напрыканцы кнігі аўтар прапануе ўвазе чытачоў нізку сваіх вершаў.

Народны тэатр у Беларусі сфарміраваўся да канца XVI — пачатку XVII стагоддзя. Характэрна, што з цягам часу ў рэпертуары сталі пераважаць буйныя творы — драмы "Цар Ірад", "Лодка", "Трон", "Цар Максімілян" ды інш. Самая вялікая слава выпала на апошнюю п'есу. Крытыкі параўноўвалі яе з гамераўскім эпсам. Паказы "Цара Максіміліяна" ў Беларусі зафіксаваны з сярэдзіны XIX ст. Дарэчы, народная драма з'яўляецца найвышэйшай формай народнага тэатра. Вытокі народнай драмы трэба шукаць у калядных гульнях з пераапананнямі тыпу "Каза", "Вялікая кабыла".

У Беларусі драмы звычайна ставілі на Каляды, таму вядомыя яны і пад назвай "Маскарад" (ад традыцыі каляднага пераапанання). Калядны час садзейнічаў таму, што пры паказе панавалі вольнае, карнавальнае светаадчуванне, народна-святочная сістэма мастацкіх вобразаў смехайвай культуры. Назіраўся гарэзлівы настрой удзельнікаў і глядачоў, бо Каляды, як і Купалле, — гэта самыя яркія святы беларускага народнага календара. У час Калядаў сялянін мог адпачыць душой пасля цяжкай летняй і восеньскай працы. Драма шырока бытавала сярод сялян, гутнікаў і рамеснікаў. Паказы звычайна адбываліся ў хатах ці нават на гуце. Цікава, што своеасаблівым рэжысёрам драмы выступала менавіта народная традыцыя.

Першыя запісы п'есы "Цар Максімілян" на нашай зямлі былі зроблены ў

Народную драму ставілі на Каляды

2-й палове XIX ст. Так, Е. Раманаў зрабіў такі запіс у 1891 г. у мястэчку Беліца Магілёўскай губерні, А. Грузінскі ў 1896 г. — у Рэчыцкім павеце. Пазней у 1957 г. быў апублікаваны запіс гэтага твора М. Грынבלатам у вёсцы Ветка Хоцімскага раёна. У 1977 г. гэтая ж драма пад назвай "Цар Мамай" была запісана К. Кабашнікавым у вёсцы Бялевічы Слуцкага раёна ад селяніна С. Дудара. Ёсць таксама іншыя варыянты: рэчыцкі, запісаны ў 1923 г.; "Маскарад, ці Максімілян", запісаны селянінам І. Здрокам з вёскі Межня Слабада Міншчыны.

Драма вылучаецца моцным уплывам батлейкі. У батлейцы народная драма фактычна і склалася. І заканчвалася яна звычайна, як і прадстаўленні батлейкі, — музыкай, песняй, танцам. Цікава, што вядома выкананне драм у самой батлейцы, дзе замест жывых персанажаў выступалі лялькі. У ранейшых варыянтах дзейнічалі па 35—40 персанажаў, а ў пазнейшых — толькі па сем.

Драма здолела вытрымаць доўгае і багатае тэатральнае жыццё. Асабліва шырока бытавала драма ў 2-й палове XIX ст. — 1-й трэці XX ст. "Цар Ірад" ставілі ў Дзятлаве (1895), у вёсцы Васілішкі Шчучынскага раёна (1901), у Навагрудку (1909), у вёсцы Воўпа Ваўкавыскага раёна (1911). У 1920—30-я гг., напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны і

ў першыя пасляваенныя гады спектакль ставілі ў вёсках Казлы і Гусакі Нясвіжскага, Азярніца Слонімскага, Кропінкі Смаргонскага, Верхні Церабяжоў Столінскага раёнаў, на Маладзечаншчыне. "Цар Максіміліяна" ставілі ў Віцебску (каля 1860-х гг.), Глыбокім (1867), вёсцы Ластавіца Глыбоцкага раёна (1867). У Мінскай губерні першы паказ адбыўся ў вёсцы Ластавіца Дзісенскага павета. У канцы 80-х гадоў XIX ст. і ў 1902—1904 гг. драму іграюць у Слуцку і навакольных вёсках.

Драму "Трон" ставіць у Гомелі (1912), Беліцку (1912). Спектакль "Мацей і доктар" — у Барысаўскім раёне (1902), у вёсцы Рудзевічы Зэльвенскага раёна (1903).

Драмы заўсёды карысталіся вялікім поспехам і адыгралі вялікую ролю ў становленні і развіцці айчыннага тэатральнага мастацтва. А бессмяротныя традыцыі выканання народнай драмы былі выкарыстаны пры пастаноўцы "Цара Максіміліяна" ў апрацоўцы А. Рэмзіава і М. Міцкевіча ў Беларускай драматычнай студыі ў Маскве ў 1924 г. (рэжысёр В. Смышляеў), а потым і ў спектаклі БДТ-2 у 1926 годзе.

І ў XXI стагоддзі мы павінны помніць пра бліскучы талент артыстаў народнай драмы!

Канстанцін КАРНЯЛЮК

у "Польмі" (№ 11, 2007 г.) адкрылася новая рубрыка — "Школьныя далягяды". Ва ўступным слове да першага выпуску адзначаецца, што прадметам увагі рубрыкі будуць "мастацкія творы, адрасаваныя не толькі дзіцячай і падлеткавай чытацкай аўдыторыі, але і здольныя паспрыць канструктыўнаму дыялогу вучняў і настаўнікаў, дзяцей і бацькоў. У гэты "сшытак" таксама ўвойдуць публіцыстычныя і літаратурнаадукацкія матэрыялы, аналітычныя, агляды, палемічныя і дыскусійныя артыкулы, прысвечаныя розным праблемам літаратуры для дзяцей і юнацтва, крытычныя рэцэнзіі на асобныя творы".

Першы выпуск "Школьныя далягяды" насамрэч атрымаўся вельмі змястоўным. Найперш трэба адзначыць, што сюды ўвайшлі цікавыя літаратурнакрытычныя матэрыялы. Сярод іх — аналітычны артыкул Міхася Южыка "Што чытаць дзецям?", рэцэнзія Лады Алейнік "Майстэрства пабудовы прыгодніцкага сюжэта" на аповесць Андрэя Федарэнка "Афганская шкатулка", рэцэнзія Алены Масла "Ключ да разумення жывога свету" на зборнік "Чырвоная кніга ў казках і вершах".

Мастацкая проза прадстаўлена ў рубрыцы аповесцю Алеся Наварыча "Жыццё і дзіўныя штукарствы Мацейкі, або Рабінзон Кукуруза, сын Палесся". Думаецца, вобразная эстэтыка і ідэйная праблематыка гэтага твора з'яўляецца добрай падставой для гаворкі пра літаратуру ўвогуле і пра дзіцячую літаратуру ў прыватнасці... Бо аповесць Алеся Наварыча — гэта літаратурная загадка, знайсці вытлумачэнне якой змога не кожны, нават самы дасведчаны і праніклівы чытач. Магчыма, пісьменнік хоча правесці ступень даверлівасці сучаснага чытача, які прымае самыя разнастайныя і не заўсёды самыя ўдалыя літаратурныя "штукарствы", а магчыма — і паспрабаваць разбурыць чытацкую індывідуальнасць, прапанаваўшы незвычайную літаратурную галаваломку. У кожным разе, гэта твор, аб якім можна паспрачацца.

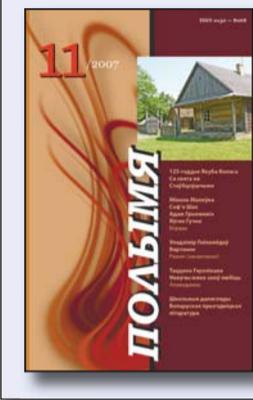
Аповесць Алеся Наварыча, якая з першай старонкі пачынае чытацца лёгка і настраівае хіба што на нязмушаны іранічны лад, ужо праз колькі абзацаў ставіць чытача ў тупік і прымушае насяржыцца: спачатку галоўны герой, маленькі хлопчык Грышка Мацейка, які яшчэ нават у школу не ходзіць, пачынае цытаваць Святое пісанне, а неўзабаве, уклінуўшы перад знойдзеным баравіком, зацягвае:

— "Мы, белару-у-усы, з братняю Руссю..."

Асабіста ў мяне, пасля першых пару секунд неўразумення, узнікла адчуванне, што аўтар проста вырашаў пакіць і адчуванне гэтае ўзмацнялася з кожнай новай прачытанай старонкай. Заставалася толькі разгадаць, з каго Алеся Наварыч кіць — з чытача, героя, канона... Калі з чытача, то хіба што дужа даверлівага: і "рабінзон Кукуруза, сын Палесся", і назвы раздзелаў, і нават пасада бацькі галоўнага героя (начальнік ваенна-ўліковага стала) — усё гэта выглядае занадта падазраюна для таго, каб успрымаць сур'ёзна.

З канонам цяжэй, таму што, з аднаго боку, Наварыч назваў свой твор дастаткова тыповым для дзіцячай і юнацкай літаратуры, з другога, вонкава пераняў асноўныя жанравыя рысы старажытных жыццёў (герой з малых год выяўляе незвычайную, настолькі не адпаведную ўзросту пранікліваць, схільнасць да рэфлексіі і філасофскіх разваг, што для ўсіх астатніх — і бацькоў, і сваякоў, і суседзяў — хлопчык выглядае вар'ятам; адсутнасць звычайных дзіцячых захапленняў, гульні і г. д.); чытаванне Святога пісання; імкненне да павучання, прапаведвання). Усё гэта так ненаaturalна спалучаецца ў вобразе маленькага хлопчыка, што ў вы-

Літаратурныя штукарствы альбо загадкі на тэму...

Палеміка, шматлікія дыскусіі, прысвечаныя актуальным пытанням сучаснай дзіцячай літаратуры, сёння вядуцца на самых розных узроўнях — у педагагічных калектывах, у пісьменніцкіх колах, у крытыцы і літаратурнаадукацыі. Рэдкалегія "Польмі" — аднаго з самых аўтарытэтных беларускіх літаратурна-мастацкіх часопісаў — зрабіла непасрэдны заход у практычным вырашэнні надзённай праблемы...

ніку ён перастае ўспрымацца як характар, і чытач усё больш пераконваецца ў думцы, што мае справу з сімвалам, кодам, у раскрыцці якога і заключаны сэнс твора.

Як любая літаратурная загадка, аповесць Алеся Наварыча можа мець некалькі вытлумачэнняў — тут усё залежыць ад волі і жадання інтэрпрэтацый. Адназначна толькі тое, што лжыць на паверхні, — апісанне дзівацтваў маленькага вясковага хлопчыка Грышкі Мацейкі. Для таго, каб гэты, так бы мовіць, сюжэтны сэнс можна было б суаднесці з задумай аўтара, герой павінен быць у рэальнай прасторы, населенай канкрэтнымі людзьмі. Мы ведаем, што ў Грышкі ёсць маці, бацька і два малодшыя браты, але калі бацькі яшчэ неяк і ўдзельнічаюць у апавядзе, то браты ўзгадваюцца толькі мімаходзь і не выконваюць ніякай сюжэтнай ролі. Зноў узнікае адчуванне схематычнасці — і яно будзе ўзнікаць кожны раз, як толькі чытач паспрабуе шукаць логіку ў разважаннях і ўчынках героя.

Такім чынам, вытлумачэнняў альбо разгадак можа быць некалькі, і пры вялікім жаданні можна абсалютна аргументаваць давесці кожную з іх. Ну, вось, для прыкладу: 1) аповесць — гэта пародыя на няўдалы творы дзіцячай літаратуры, калі аўтары, недастаткова ясна ўяўляючы ўзровень светапогляду сваёй мэтавай аўдыторыі, насыцаюць тэкст цяжкімі і непатрэбнымі філасофскімі развагамі, звязваюць сюжэт з якімі-небудзь грамадска-палітычнымі падзеямі; 2) аповесць — пародыя на самыя распаўсюджаныя біяграфіі пісьменнікаў, з якіх вельмі часта робяць "малалетніх геніяў", пазбаўляючы іх нармальнага — шчаслівага і бесклапотнага — дзяцінства, сцвярджаючы іх неардыннасць і надзвычайную адоранасць. У такім выпадку герой твора Мацейка паслядоўна намагаецца адпавядаць канону (у чым спрыяе яму і абраная форма жыцця), але раз-пораз "не вытрымлівае" і ператвараецца ў звычайнае дзіця са звычайнымі дзіцячымі жаданнямі пасвавольці і пагарэзваць; 3) аповесць — пародыя на маладую беларускую літаратуру, ці, дакладней кажучы, на маладых беларускіх пісьменнікаў, якія вельмі часта ахвяруюць сваёй шчырасцю і непасрэднасцю на карысць нейкага абстрактнага ўяўлення пра творцу новага часу — скептыка і цыніка, надзеленага надзвычай шырокай зрудыцыяй. Можна, канечне, прапанаваць і такі варыянт: аповесць — твор для дзяцей і юнакоў, у якім у вобразе галоўнага героя Грышкі Мацейкі асэнсоўваецца праблема дэфармацыі свядомасці пад уплывам...

Згадзіцеся, вытлумачэнне адрозжы пачынае выглядаць штучна і перакаранаўча, калі паспрабаваць успрымаць твор выключна на ўзроўні сюжэта і паверыць аўтару ў тым, што ў словах ма-

ецца на ўвазе толькі тое, што выказваецца.

Асабіста мне сімпатычнай падаецца версія аб пародыі на сучасную беларускую літаратуру, прынамсі, на тое, што гэта літаратурная пародыя, паказвае нават назва: згадка менавіта пра рабінзона Круза (Кукуруза) і сына Палесся невыпадкова — каму з нас не прыгадваюцца "Палескія рабінзоны" Янкі Маўра. Гэта першая падманка для даверлівага чытача, бо ні славы Рабінзон, ні малюнка Палессе тут абсалютна ні пры чым.

Як ужо адзначалася, у шматсэнсоўнай апавесці Наварыча, якая можа займаць шэраг розных інтэрпрэтацый, часцей за ўсё сустракаюцца адзнакі пародыі на літаратурную тэму. І калі некаторыя з прыведзеных ніжэй прыкладаў могуць не ўсім падацца дастаткова пераканаўчымі, то, прынамсі, знакамітае "Мяне няма" Валянціна Акудовіча з вуснаў хлопчыка-дашкольніка не выклікае сумненняў на гэты конт: "Тады і прагучала фраза, якая потым зрабілася шырокавядомай вясковым анекдотам: — Мяне няма, — вось што сказануў Мацейка. Сказануў, быццам пачы- або чатырохгадовай хлапчука, дзіця неразумнае".

Цяжка сказаць, навошта аўтару спатрэбіліся савецкія самалёты, якія везлі бомбы ў Чэхаславацкіну, і выкліканыя гэтай падзеяй размовы пра трэцюю сусветную вайну. Нават версія наконт таго, што гэта дазваляе вызначыць час развіцця падзей, не выглядае пераканаўчай: мы даведаемся, што герой нарадзіўся другога лістапада 1960 г., а паколькі ў канцы жніўня вырашаецца пытанне аб тым, каб аддаць яго ў школу, то вызначэнне часу не выклікае ніякіх пытанняў. Нейкім падазронным выглядае і тое сведанне, якое адбываецца падчас гэтай гістарычнай падзеі: сям'я Мацейкаў ласуецца запечанымі ў цесце маладымі пеўнямі (прычым запечанымі ў "блшаных формах, у якіх колісь пеклі хлеб"). Аўтар хацеў правесці чытача на веданне беларускага вясковага побыту? Альбо пакіць з тых "майстроў слова", якія яго не ведаюць, а таму выдумляюць на свой густ? Невыпадкавай падаецца і тая акалічнасць, што пеўняў было з'едзена тры: "Другога пеўня даелі, дасталі з блшанай формы трэцяга..." Дзе ж тут не ўздаць другіх і трэціх пеўняў, як традыцыйнае сялянскае вызначэнне часу? Такое метафарычнае замяшчэнне жыццёвай рэаліі таксама можа быць тонкай іроніяй з распаўсюджаных і модных стылёвых прыёмаў у сучаснай маладой літаратуры. Зрэшты, можа быць і так, што пісьменніку самому проста заманулася пагарэзваць.

Прыгадаем і размовы каля вясковай крамы, калі адзін з дзядзькоў, слухаючы "прарочствы" маленькага Мацейкі і захоплены водгукі іншых слухачоў ("О шалоціць, як па пісана-

му..."), проста і адназначна раіць бацькам: "Звазілі б вы яго да доктара". Прыгадаем, што толькі пры гэтых словах Мацейка перапынае сваю балбатню, якую колькі разоў беспаспяхова намагаўся спыніць бацька, і адказвае: "Вас, дзядзьку, самога да доктара трэба". То бок высвятляецца, што герой здольны адэкватна ўспрымаць рэчаіснасць і зусім не так безнадзейна апанаваны тым віртуальным светам, пра які апавядае, як гэта падаецца спачатку. Прыгадаем і другую Мацейкаву прамову аб трэцяй сусветнай вайне і канцы свету перад бацькам і малодшымі братамі: пакуль хлопчык прамаўляе, у чытача складаецца ўражанне абсалютнай яго неадэкватнасці. Пасля ж мы чытаем каментар: "... урэшце скончыў хлопчык сваю прамову і задалоўна заўсміхаўся, чакаючы, пэўна, адгаворы ці ўзнагароды за такую цяжкую работу памяці. Узнагароды не было. Пазмрачнелы бацька схаваўся ў хату, а браты пакруцілі пальцамі каля скроняў". Гэта зноў натхняе на думку, што герой свядома прыкідваецца нейкім выключным, разлічваючы на рэакцыю атачэння, але пры гэтым не ўсведамляе да канца, што выглядае смешна і недарэчна. Хіба не апянаюцца ў такім становішчы тыя аўтары-пачаткоўцы, якія разлічваюць заваяваць папулярнасць эпітажам?

Карацей кажучы, замест таго, каб займацца тымі справамі, якімі малому Мацейку сапраўды хочацца заняцца і якія выклікаюць у яго шчырае дзіцячае захапленне, ён бярэ на сябе ролю прапаведніка і пакутуе ад неіснуючай праблемы, пераўтвараючы ўсё наваколле ў "літаратурныя персанажы". Гэтак выглядае рэальны стан рэчаў, зразумела, што сэнс трэба шукаць у падтэксце, і ў адпаведнасці з абранай інтэрпрэтацыяй, тут зноў не абышлося без іроніі з маладых літаратараў, якія вельмі часта бяруцца рабіць тое, да чаго яшчэ ні псіхалагічна, ні эстэтычна не гатовыя.

Асобнае месца ў апавесці займае расповед галоўнага героя пра яго жаданне нарадзіцца, уцячы з улоння маці. Тут зноў жа — прастора для інтэрпрэтавання надзвычайнай вялікай: гэта можа быць і пародыя на нежыццёвыя, нацягнутыя сюжэты, імкненне ствараць іх на пустым месцы, надаючы самому ходу падзей уяўнае алегарычнае аблічча; і асэнсаванне перанесенай на "бацькоў і дзяцей" праблемы ўзаемаадносін пісьменніцкіх пакаленняў, калі жаданне васьмігадовага хлопчыка "нарадзіцца" (то бок вызваліцца ад уплыву традыцыі) выглядае прынамсі дзіўным... Даўшы поўную свабоду фантазіі, можна знайсці яшчэ колькі варыянтаў прачытання, дакладна ж чытаецца ўсё тая ж іронія, якая на гэты раз — у несумяшчальнасці пафасу: "З самага ранняга дзяцінства я больш за ўсё на свеце любіў жыццёвае мора, — адказаў Грышка. — Я зайздросціў кожнаму даросламу, які самастойна плаваў у гэтым жыццёвым моры, меў уласныя штаны і добрыя абутак. У мяне ўсяго гэтага не было".

Прыгледзіце ўвагу і тое, як фармулюе свае думкі малы Мацейка: "Мне ўжо дастаткова часу, а ў мяю пару позна ўжо, быць аб'ектам мройнага плёну". Такія відавочныя стылёвыя хібы падаюцца таксама "наўмыснай недарэчнасцю", закліканай ілюстраваць валоданне моўнай стыхіяй некаторымі маладымі пісьменнікамі. Прынамсі зрок на гэтай фразе прыпыняецца адрозжы, і само сабой, ніхто з нас так не размаўляе.

У сувязі з гэтым прыгадаецца характарыстыка, якую дала маці свайму дзівакаватому сыну: "не ўмеў гаварыць, а хацелася". Алегорыя проста шыкоўная, каментараў не патрабуе.

Дарэчы, аўтар не толькі пацельваецца з чытача, але і запрашае пасмяяцца разам з ім: такія сцэны наведвання сям'і Мацейкаў настаўніцай, якая не вельмі задаволеная тым, што яе патэнцыйны вучань ужо ўмее чытаць: "Яны, як навучаныя, дык круціцца, слухаць не хочучы, — патлумачыла настаўніца"; а таксама размова з псіхіятрам, які раптам пачынае размаўляць лозунгамі, а пасля апраўдваецца: "Выбчайце, зядае... Наслухаюся гэтага радыё...". Напэўна, іранізуючы з шырока распаўсюджанага захаплення тэорыяй Фрэйда, Алеся Наварыч робіць дасведчаным у гэтай справе вясковага дзядзьку, бацьку галоўнага героя. Праўда, той падыходзіць да справы пасялянску проста: — А-а-а... Ці не той гэта аўстрыйскі жыдок, які залячыў свайго лепшага сябра какаінам?

Заклучная сцэна зноў уражвае недарэчнасцю: "І першае, што ён убачыў пры гэтай новай сваёй свядомасці — блшаную шильду раённай аўтастанцыі, сінія рымлянны аўтобусы і вялікую глыбокую каложыну проста пасярод прыстанцыйнай плошчы, — чытаеш і ўзгадваеш нешта да болю знаёмае з "краявідаў" сваёй малой радзімы; карціна настолькі ўражвае пазнавальнасцю, што нават з'яўляецца спадзеў — а раптам зраз усе высветліцца і нарэшце стане зразумелым, што да чаго, але: у якой з выгладам важнага раённага начальніка ляжала вялікая пярэстая свіння, па якой хадзіла чорнабокая заклапочаная сарока". Не, не апраўдаўся спадзеў, нічога не высветлілася (хаця ёсць меркаванне, што гэта чарговы кпін з сучаснай эстэтыкі): Алеся Наварыч нібыта толькі яшчэ раз павердзіў, а для тых, хто не зразумеў раней, — патлумачыў, што ўвесь твор быў даціпнай літаратурнай загадкай, адгадка на якую аўтар так і не прапанаваў, цалкам давяраючыся творчым здольнасцям чытача. Зрэшты, пішучы творы з такой абсалютнай прасторай для інтэрпрэтацыі, пісьменнік у пэўным сэнсе рызыкуе — рызыкуе атрымаць такія прачытання, якія нават далёка-далёка, прыблізна-прыблізна не меў на ўвазе. Думаецца, праўда, што ў гэтым няма нічога дрэннага: хіба толькі верагоднасць таго, што аўтар і чытач усё-ткі не змогуць паразумецца.

"Жыццё і дзіўныя штукарствы Мацейкі, або Рабінзон Кукуруза, сын Палесся" — пэўнае пакаранне тым чытачам, якія згубіліся ў сучасным плыні ідэяў і згодныя хутчэй прызнаць сваю недасведчанасць, чым недарэчнасць, бессэнсоўнасць твора. Сапраўды, каму з нас не знаёма сітуацыя, калі які-небудзь мастацкі твор аніак не падаецца не тое што вытлумачэнню, але і ўвогуле — успрыманню, а мы, адчуваючы сваю чытацкую бездапаможнасць, вырашаем, што "нешта ў гэтым усё-ткі ёсць, толькі я, напэўна, не змог разабрацца ў складанай эстэтычнай сістэме". Мне падаецца, што Алеся Наварыч, свядома ствараючы неверагодную карціну, дэманструючы неабязнасць у нейкіх звычайных побытавых рэаліях і "стылёвае" няўменне выказвацца, прапануе нам паглядзець на сучасную літаратуру без ружовых акулараў.

Мікола
АРОЧКА

СЛОНІМУ

Гэта слова, як зніч незгасальны,
І мяне грэла з даўкіх пластоў.
Родны Слонім,
Твой дух жыццядайны
Зснавай тут трываласць асноў.

Колькі вякоў, як падвалін, палегла —
Цягавітае моцы, сіл ваяроў
І мудрасці той, якой канцлер Сапега
Адпрэчваў захоп і чужацкую кроў!

Родны Слонім,
Ты ў час бураломных нягод
Затуляў нас ад згубы і скону.
Крыжакі, стэпнякі,
Захад і ўсход
Крышылі клькі аб тваю заслону!

З табою, наш Слонім,
У бітвах суровых
Дзьяліліся мужнасцю дочки, сыны.
Іх раны гаіла матчына слова,
Іх памяць адпрэчвала прывід вайны.

Ты мудрасцю жыўш нас,
землі яднаеш,
Як жыўці крынічнае Шчары канал.
Плячыма марэнай
свой люд засланяеш,
Каб кожны жыў воляй ды красавай!

Каб дух незалежнасці ўжо ад калыскі
Жыццё расчыняў, як за шлюзам шлюз.
Хай дзівяць Еўропу —
як пры Агінскім —
Маладыя таленты —
з "сядзібы муз"!

ПАЛОМНІЦТВА
ДА ЦЕНЮ МІНДОЎГА

Пачнем з канца,
каб разгадаць пачатак.
Канец — ён на крывавай той вярсеце,
Дзе мармуровая пліта,
а на пліце
Ледзь праступае безліччу загадак
След надпісу, пяском зацалаваны:
"Mindocus Dux Lithuaniae..."
"1263 г., верасень, 10"¹.

Той год, той вераснёвы дзень дзесяты
Ва мне ажыў —
смыліць дакладнай датай
З прадоністых вякоў —
бясконцым жахам здрады.
Заўчасны прах і воблік, светам знаны,
Нарэшыце, пад плітою апазнаны!

Ды ажыло таемнасцяў не менш:
Чаму магіла ля далёкіх меж?
Ды ёсць курган наваградскі!
Ці гэта міф?
Наскочылі пытанні, як на рыф!
Што па Дзвіне вяло Міндоўгаў дух?
Наваградцаў, жмудзін —
Пад меч крыжацкі?
Дзе таямніца тых магілаў дзвюх?

Не скажа нам памежная Еглона,
Дачка заходне-полацкай Дзвіны.
Там Герцыке, фарпост галоўны,
Дзе кожнае зубчастае сцяны
Байніцы выглядалі непадступна,
Каб палачане, продкі і сыны,
Дары зямлі на торг вазілі рупна.
Ды мечаносцы правіць сталі цвержай:
Вось паспрабуй, вярні —
што меч адрэжа!

Мой роздум, не заводзь мяне у зман:
Магіла пры Еглоне...
І наваградскі курган!
Як міфатворцам давяраць на слова?
Магілы дзве?!
Час міфы рве!

Калі б крыжацкі меч —
Ці ўшанаваў бы прах,
Як памяткай, плітою мармуровай?
Магілы дзве —
акрутная таемнасць змовы!
Расправа крэўная?
Пажаднасць?.. Страх?

Што за напасць паслаў ты,
Божа мілы:
Кароне нашай першай —
дзве магілы!

КАРОННАЯ
БАЛАДА ВІТАЎТА

Адчуўшы блізкі скон, вялікі Вітаўт
Сабраў да ложа ўдатных ваяроў,
З рассечанай кароны выцер кроў,
Змачыў яе гаючай акавітай.

Перахапіць хіба маглі магнаты?
Асвечаную Рымам — ды на злом?!
Яна ўцякла параненай ад здрады
На нашае дзяржаўнае чало!

На раны яе Вітаўт самавіта
Усклаў далоні — з пошпаптам бароў,
З расстайным рыкам
збуджаных зуброў —
І ажыла карона з мараў літая!

Цяпер з чала не дайце яе зрынуць,
Зной мечам ці маной распалавініць,
Пасеч зямлю, нябёс блакітны дах.

Зямля сябе ўздадуе ўласным коштам,
Хоць шлях Айчыны будзе
і не простым,
Ды ў бок Свабоды выкіруе Шлях!

АЛКІЭНЭЙ

Адзін з самых магутных гігантаў
Элады Алкіэнэй атрымаў ад багіні-
маці Геі неўміручасць, але толькі
ў межах роднай зямлі. Аднак стаў
ахвярай Геракла, які разгадаў гэты
сакрэт неўміручасці — і загубіў яго
ў замежжы.

(Паводле міфа).

Калі працяў Геракл Алкіэнэя
Напоенай атрутаю стралой,
О, як хацела збавіць сына Гея,
Як і Антэя, —
дужасцю зямной!

Яна ўліла ў асілка неўміручасць
Тае, дзе нарадзіўся ён, зямлі.
І не магла атрутная п'явучасць
Гераклавай стралы —
яго зваліць.

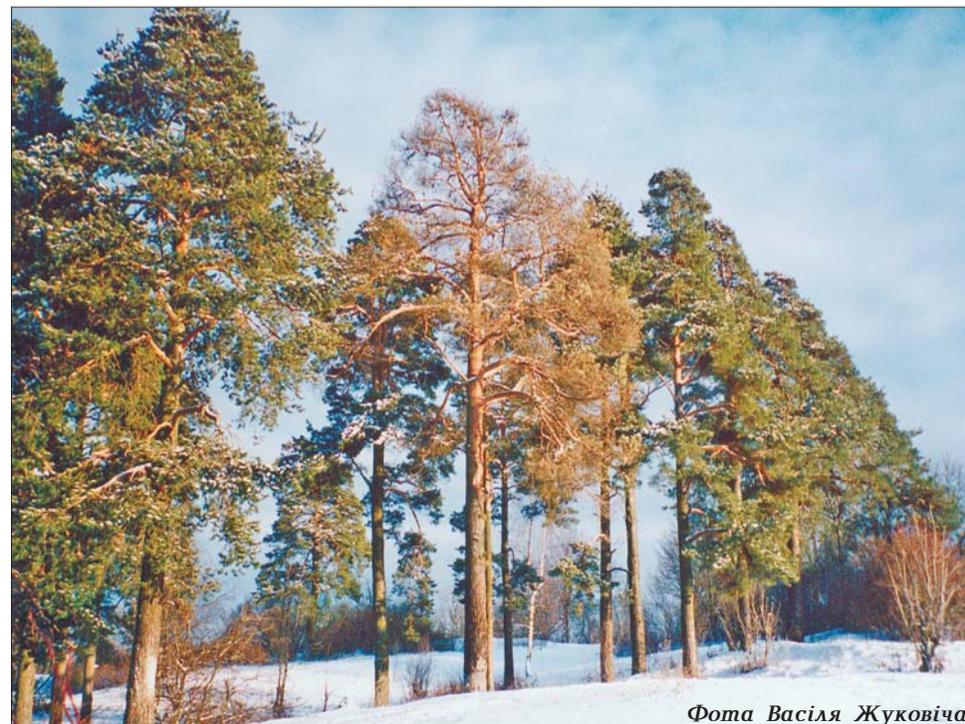
Напоеныя джалы жоўцю гідры
Яго цялі, як вогнезубы змей.
Ды ён, хіснуўшыся,
з грудзей іх выдраў
І стаў яшчэ дужэй Алкіэнэй!

Народжаны з крыві,
за край пралітай,
Ён моц адчуў айчынных берагоў.
Ён мог тут быць паранены, падбіты,
Ды не забіты змоваю багоў!

Каб сэрцу ў неўміручасці ўтрымацца,
Запавадана —
Не згубіць радзінны знак!
Святы дарунак твой, багіня-маці,
Як хіжа разгадаў яго Геракл!

Не ўцяўшы ані стрэламі, ні мечам,
Асілка ён, параніўшы зваліў,
Хутчэй, нібы гару, сабе на плечы,
Пацёг за межы родных яго ніў.

Яго кананне, ўславіўшы Геракла,
Камусьці засціць вочы, а ў мяне
Усё нутро п'явучасцю набракла...
Ды нас ліхой стралой — о, не —
ён не пратне!

Фота Васіля Жуковіча

З ВОДПАВЕДЗІ
ІСУСА ФАРЫСЕЯМ

"Ваш бацька д'ябал... Ён не ўстаяў
у праўдзе, бо няма ў ім праўды. Калі
гаворыць ён хлусню, то гаворыць
сваё, таму што ён брахун і бацька
хлусні".

(Паводле апостала Іаана, 8:44)

Спакон насенне д'яблава — падман.
Труцізнай тхне падлыжная спакуса.
І множыцца брыдотна племя хлусаў.
Вось гэта, — мовіць горка Іаан, —
Найбольш гнявіла і бянтэжыла Ісуса.

Хрыстос нам нёс так шчыра,
апантана
Святую праўду з боскай вышыні.
На грэшную зямлю ён быў пасланы,
Каб чалавек у бездані не кануў,
Ды пераняў Хрыста злы дух хлусні.

Ліхі нячысцік бацькам стаў падману
З часоў прадаўніх, з пеклавага тла.
Ён раем спакушаў, ды там была
Гаручая, п'якельная смала...
Той "рай" удасталь намі паспытаны,
Ды не кульнуўся ў свеце
змах імперый зла!

Квітнее фарысейства напаказ.
І дурьць людства

шматаблічча хлусаў,
І ўе цянёты стэкішча хайрусу
(Адданасць па загаду,
любасць па прымусу!)
Ды ў водпаведзі ім зяхае грозна Час,
Прачысты і наймоцны
праўдаю Ісуса!

* * *

Любай Марысі

Ці старыца інтымнасць вычужаньня?
Пытаюся не ў памяці... Яна —
Пялёстак першацвету, што не вяне.
Змяшалася ўжо з хмелем багуна.

Ды па-ранейшаму — расінка зману,
З нябёс апалая на травы і душу.
Чаму ж і ў вечар мой так апантана,
Як кропляй недапітаю грашу?..

Са школьнае праводзіў вечарыны
Цябе найпрост на снежны хутарок.
А нас праводзіў з яру бляск ваўчыны...
Не заступі каханай, хіжы зрок!

Лёс перайшоў па-воўчы
шлях наш крута.
Здаецца, што ў аддалі найцяжэй!
Твой воблік у бяссонні —
цень пакуты —
Тулю я немагліва да грудзей.

Інтым любога ўзросту — скарб!
Ён з кожнай хвіляй
Нам даражэй ля фінішнай мяжы.
Хто ж уласкавіць так,
як рукі любай, мілай,
Развее боль і непагадзь душы?

Здаецца б, не пільнуючы дарогі,
Зной шыбануў найпрост,
хоць сілы не стае.
Даруй, што рана так апаў на ногі,
Не спраўдзіў мар
лесавічаначкі свае.

Інтымная ўзаемапрыналежнасць,
Нібы збавенне пад навалай бед.
Нам нельга выпраўляцца
у бязмежнасць
І кануць без кахання
ў іншы свет.

ПАХАВАЛІ...

Пахавалі бабку разам з яе мовай.
І яшчэ не стала ў вёсцы
адной хаты,
І яшчэ не стала ў краі
адной вёскі,
І яшчэ не стала ў свеце
аднае краіны...

Пахавалі...

Ніна
РАДЗІВОНЧЫК

ЧЫСТАПОЛІЦА

У чыстаполіцы — вецер-вольніца,
Вецер-вольніца вее, гудзе,
Ах ты доля мая, чыстаполіца,
Ад цябе не схавацца нідзе...

А я долю сваю падману,
І ў полі тым,
чыстаполлі тым,
Я вішнёвы садок не знайду.

Па вясне мой сад буйна так зацвіце
Сад вішнёвы-бела так зацвіце,
І ў садзе тым, у вішнёвым тым,
Салавей песню мне запяе!..
Сад вішнёвы буйна так зацвіце,
Салавей песню мне запяе,
Толькі доля мая, чыстаполіца,
Чыстаполіцай так і жыве...

ШЧАСЦЕ

Шчасце чалавечая
Як дзень асенні.
Коротка выблісне,
Цяплом павее.
Бывае сонца
Так засвеціць,
Нібыта лета
нас прывеціць.

І стане неба сінім.
Здаецца,
Пяпало навекі застанеца,
Як не было сівога інею.
...І раптам пераменіцца,
Ізной захмарыцца, зацемніцца.
Толькі ў чаканні доўгай ночы
Ўспамінам будзе цепліць вочы.

* * *

Я слухала, як плакала Зямля:

— Людзі, калі нават усяго
Вам насыпаць з неба,
Што душа жадае, —
Хціўца знойдзеце хоць аднаго,
Які схоча больш, чым іншы мае.

І зайздроснікаў ці не таму
Бог да раю блізка не пускае,
Што пачнуць паміж сабой вайну,
Каму з іх валодаць краем.
Рай у пекла ператворыць
Злыднью згря...

А зямля хіба не рай для нас?..
У час паўдзённы і паўночны час,
Спякотным летам

ці сцюдзёнаю зімой
І як ад выбухаў над нашай галавой
Хіснеца неба — нам помніць трэба,
Што да яе прытулімся адной...

Я слухала, як плакала Зямля.

ДУШЫ МАЁЙ
БАЛЮЧАЯ СТРУНА

Звініць струна
На самай светлай ноце,
Як скрыпкі боль.
Да зор —
Яна цябе, мая Зямля, узносіць,
Свято тваіх вачэй,
Як вечнасці дазор.
Самаахвярнасць, чалавечнасць —
Апраўданне
Жыцця тваіх людзей, Зямля!
Звініць струна...
Ў бясконцасці-самоце,
Нібы рыданне,
Як просьба-жалоба ўсё адна:
Абараніць тваё жыццё, Зямля,
Звініць душы маёй
Балючая струна.

¹ Паводле Т. Нарбута

Перакур

Васіль ТКАЧОЎ

Апавяданне

— Не.
— Першы раз сустракаю такога чалавека, які не хоча знаць!.. Адным словам, пайшлі з табой вып'ем, Мікалай Сцяпанавіч. Мікалай? Правільна?
— Мікалай. Правільна.
— У мяне яшчэ памяць — уго! Усім памяцям памяць! А на што мне яе было асабліва траціць? Кніжак не чытаю. Газет — таксама... Не ўмею. Не здатны. Але адно табе скажу, бо цялівізар гляджу на законных аснаваннях. Чуў, што ў Эстоніі з маім цэзкам сёлета зрабілі?

Мікалай Сцяпанавіч зразу меў, што хоча сказаць апавядальнік, хоць і здзівіўся: а чаму — цэзка? Ага, калі помнік салдату, значыць, абавязкова Івану? Ну, хай будзе і так. Таю проста адказаў:

— Чуў.
— Яшчэ б! А Львоў што вытварае? А Польшча? А ў той Польшчы, між іншым, недзе мой бацька лжыць... там закапаны... Каб ён жыў, я б, можа, і паказаў бы дулю Калыме!.. На!.. На!.. На!.. А мне воль так і хочацца ў якое-небудзь цялівідзенне крыкнуць: а што, калі яшчэ якая матка пазбавіцца розуму і народзіць такога самага Гітлера... Адольфа, забадай яго камар!.. Эх, паглядзеў бы я тады, як бы ён іх па чарзе ўсіх да рук прыбраў!.. Што б яны без мяне, без Івана, зрабілі? Без майго бацькі? Як бы адбіліся? Хто б заступіўся? Мы ж усіх іх сабой захінулі!.. А цяпер, бачыце, раты разьяляюць!.. Сёння б я на іх абарону не стаў!.. Перад сваёй хатай рукі б растапырыў: не дам, маё!.. А там самі разбіраюцца, калі такія разумнікі!.. Ці пусцяць мяне ў цялівізар, як думаеш, Мікалай Сцяпанавіч? Я б сказаў усё гэта, а можа, яшчэ і лепш, што і табе, усяму свету!.. Так бы шандархнуў, забадай яго камар!.. Хай чуоць!.. На ўсіх канцінтах!..

Мікалай Сцяпанавіч нічога не паспеў адказаць. У сенцах з'явілася жонка Шаршні, яна натрэніравана падхапіла яго пад руку, і адарвала ад палітыкі адным словам: "Перакур!" І павяла мужа не туды, дзе працягвалася застолле, а дахаты... На развітанне Шаршэнь намерваўся яшчэ нешта сказаць свайму ўважліваму слухачу, але жонка затуліла яму рот гарчай далоняй.

— Я табе пакажу Гітлера, халера такая!..
Чарговы перакур без пісклявага Шаршнёвага голасу не меў ужо такога эфекту, больш быў падобны на звычайную вясковую гаворку. Без Івана зрабілася сумна і Мікалай Сцяпанавічу. Мужчыны, якія выпілі крыху больш, чым трэба, спрабавалі закурыць нават прама за сталамі, адтуль іх гналі на двор, і мала хто з іх затрымліваўся ў сенцах. Разарэліся!.. Прэч, вецер, з дарогі!.. Прывітанне, ёлачка!..

Аднак і ў сенцах усё ж тоўпіліся мужчыны — на гэты раз амаль адны некурыльшчыкі. У іх перакур меў іншае значэнне — трэба даць адпачыць целу, бо не так проста сядзець за сталом увесь вечар. Гаманілі. Хведар Хацкоў успомніў, як служыў ён у арміі на Каўказе. Хваліў Каўказ. Добра там, казаў. Міхась Цярэшка расказаў, што нека да яго прыязджаў зяць, сустрачу адзначылі. І быццам бы пакінулі на раніцу бутэлку гарэлі. А прачнуліся — няма. Куды падзелася? Хто б мог схаваць? Ты, маладзіца?

— Не, дзякуй. Я ўжо і так, адчуваю, замнога выпіў.
— То ўчора. Так? Так. А сёння яшчэ не піў. Што было, тое сплыло. Дзе твая чарачка, Мікалай Сцяпанавіч? Ды і як жа дзядзька не вып'е за любімым пляменніцу, якая, бач ты на яе, ні каго-небудзь, а інжынера сельскай вытворчасці прыбрала да рук, прытуліла, так сказаць. Я ж яе, саплівую, воль такой помню, — Шаршэнь трымаў у адной руцэ чарку, а пальцы другой растапырыў над падлогай, нават крыху нахіліўся, каб быць больш дакладным. — Воль такой была... Якраз я тут, у вас, аказаўся. Ну, са сваёй мым-

рай... сам жа ведаеш... Я хіба не расказваў учора?
— Расказвалі. Багата чаго расказвалі.
— І пра камсамольскую пуцёўку?
— Ну, гэта вядома... у першую чаргу... з такім энтузіязмам расказвалі, што і мне захацелася туды, на Калыму.
— Сёння не пусцяць. Не-а. Іншая краіна. Не пусцяць. А шкада. Камсамол быў у пашане. Дык што, за пляменніцу не вып'еш?
Мікалай Сцяпанавіч падставіў чарку, Шаршэнь напоўніў яе і сказаў:
— Цяпер я бачу, што ты свой чалавек. Ну, хай будзе ўсё добра.
І асушыў чарку. Тое ж самае, крыху павагаўшыся, зрабіў і Мікалай Сцяпанавіч.
— Цяпер можна і перакурыць...
— Вы закусіце, — параіў Шаршню Мікалай Сцяпанавіч.
— А папярэска — што, не закуска? Яшчэ якая! Ого закуска! — І пачаў выбірацца з-за стала. — Пайшлі, пайшлі, Сцяпанавіч. Я ж альбом прынес. Пакажу Калыму. Свой ты чалавек, бачу, тады чаму ж не паказаць. Во ён, альбом, тут... Пры мне. Ці, можа, яшчэ па адной?.. Каб лішні раз штаны не драць аб лаву, га, Сцяпанавіч?
— Накорміце цялят, дзядзька Іван, а тады і яшчэ вып'ем. Дамовіліся?
Шаршэнь затрымаў на бутэліцы з гарэлкай доўгі неаб'яковы позірк, перасмыкнуў кадыком, а тады пагадзіўся:
— Разумны чалавек абы-чаго не параіць. Правільна: спяшча цялят, а тады можна будзе... Ці тут паглядзім карткі? Тут святла больш.
— Можна і тут.
— Прымаецца! Трымай пяці!..
Шаршэнь дастаў з-пад дзяткі маленькі альбомчык, разгарнуў, пагартаў... потым яшчэ пагартаў, на гэты раз похапкам... А тады падняў яго над сабой, патрос — з альбома нічога не выпала. Альбом быў без карткаў. Паглядзеў на Мікалая Сцяпанавіча.
— Былі ж!.. Учора гартаў!.. Былі ж!.. Ну, Таццянка, ну, пачакай! — І на ягоных ваках, што яшчэ больш узвіла гасця з горада, заблішчэлі слёзы. — Так падвесці!.. Усю маю Калыму вытрэсла з альбома!.. Да адной карткі!.. А я ж там і з начальнікам у абдымку стаю — з тым, што з Канавы!.. І грубкі на картках былі, што паліў!.. І дровы!.. Ды шмат чаго было на тых фатаграфіях, забадай яе камар!.. Хацеў табе, Мікалай Сцяпанавіч, паказаць... пахваліцца біяграфіяй!.. Не атрымалася. І ўсё таму, што не шанце мне на баб. Адна запёрла туды, а другая і знаць не хоча!..
Мікалай Сцяпанавіч паклаў руку на плячо Шаршню, пільна паглядзеў яму ў вочы, і прамовіў:
— Добрая жонка ў вас, дзядзька... Беражыце яе... А карткі як-небудзь паглядзім іншым разам...
...На дварэ па-ранейшаму шалеў халодны вецер. Бліжэй да раныцы вяселле пачало затухаць, у сенцах не было больш нікога з людзей. Пра перакур нагадвала толькі шызае воблака гаркотнага дыму, якое наважвалася праслізнуць на двор у дзверы, калі хто заходзіў альбо выходзіў, аднак у таго нічога не атрымлівалася: халоднае паветра з вуліцы апырэджвала воблака, усяляк адцікала яго; яно нахабна і рашуча ўрываўся ў сенцы і пачынала ўладарна гаспадарыць тут, не звважаючы, як у сьбе на дварэ каля навагодняй ёлкі...
Неўзабаве пра перакур у сенцах-катушку мала што нагадвала.

А маладзіца, цётка вострая на язык, за словам у кішэнню не палезла, адпрэчыла:
— Дзе гэта вы бачылі сабаку з каўбасой на шыі? Схаваць яны захацелі. Адурнейшага нічога прыдумаць не маглі, што бацька, што зяць?
Пасмяяліся. У Міці Буханава — сваё:

— Пра касілку сваю ўспомніў... Новенькую купіў жа. Каля двара на ноч ставіў. Раніцай дачка пытае: "Тата, а дзе твая касілка?" Як — дзе? Стаіць. "Не, там няма". Гляджу: праўда, няма. Укралі. На шы не маглі, вядома. Не схаваеш. Аб'ехаў усе навакольныя вёскі. Чатыры гады шукаў. Знайшоў! Мужыкі, каму трэба касілка? Бясплатна аддам. Пакуль знайшоў, усе свае сілы патраціў, раструсіў, мусціць... Ды і жыццё за гэты час іншым стала. Змянілася. Карову ж не трымаю. Ведаецца. Сам сена не ем. Можа, і не трэба было шукаць? Няхай бы хлопцы тыя касілі сабе ды людзям на здароўе. Хоць — не: за шкоду, за любую шкоду ўсё роўна трэба па руках біць...
Адкуль і ўзяўся Іван Шаршэнь. Тут як тут.

— А я ўжо выпаўся! — цёр ён вочы дрыготкімі пальцамі. — А мая кімарыць. Сапе ў дзве дзірачкі. Глянуў на гадзіннік: ого, мне ж на ферму неўзабаве!.. А ў галаве, самі разуумеце, мутарна. Дык вы што, усё яшчэ тут?
— А дзе нам быць? — павярнуўся тварам да Шаршні Хведар Хацкоў. — Вяселле ж!..

Шаршэнь пагадзіўся:
— І я сваёй кажу: вяселле ж, а ты мяне забрала адтуль. Як жа, кажу, там адны мужыкі без мяне будуць? "Спі!" Чулі? Гэта мне: спі! А я, можа, не хачу. Нядрэмнасць у мяне. — Ён пакруціў галавой па баках. — Дык што, і Мікалая Сцяпанавіча, брата Ягоркавага, таксама няма тут?
— Чаму ж, тут ён, — кінуў на ўваходныя дзверы Міця Буханаў. — У хаце.
— У хаце? У хаце — не лічыцца. Іш, схаваўся! А чаму не там, дзе ўсе? Непарадак! Перакур — ён для ўсіх перакур! Я правільна кажу, мужыкі?
Шаршню ніхто не адказаў, тады ён пацягнуў дзверы на сьбе, і знік у хаце.

— А, дык воль ты дзе, Мікалай Сцяпанавіч! — шырокая лагодная ўсмішка з'явілася на твары Шаршні. — А для мяне ўжо новы дзень пачаўся. Дзе б тут чаго каўтануць, а то галава цяжкаватая?.. Мне ж цялят карміць скорая... Павінен быць як штык!.. — Шаршэнь напоўніў першую чарку, што трапілася пад руку, гарэлкай, затрымаў позірк на субяседніку. — Дык што, забадай яго камар, вып'ем, так сказаць? За кампанію? Га?
— Не, дзякуй. Я ўжо і так, адчуваю, замнога выпіў.
— То ўчора. Так? Так. А сёння яшчэ не піў. Што было, тое сплыло. Дзе твая чарачка, Мікалай Сцяпанавіч? Ды і як жа дзядзька не вып'е за любімым пляменніцу, якая, бач ты на яе, ні каго-небудзь, а інжынера сельскай вытворчасці прыбрала да рук, прытуліла, так сказаць. Я ж яе, саплівую, воль такой помню, — Шаршэнь трымаў у адной руцэ чарку, а пальцы другой растапырыў над падлогай, нават крыху нахіліўся, каб быць больш дакладным. — Воль такой была... Якраз я тут, у вас, аказаўся. Ну, са сваёй мым-

— Не, дзякуй. Я ўжо і так, адчуваю, замнога выпіў.
— То ўчора. Так? Так. А сёння яшчэ не піў. Што было, тое сплыло. Дзе твая чарачка, Мікалай Сцяпанавіч? Ды і як жа дзядзька не вып'е за любімым пляменніцу, якая, бач ты на яе, ні каго-небудзь, а інжынера сельскай вытворчасці прыбрала да рук, прытуліла, так сказаць. Я ж яе, саплівую, воль такой помню, — Шаршэнь трымаў у адной руцэ чарку, а пальцы другой растапырыў над падлогай, нават крыху нахіліўся, каб быць больш дакладным. — Воль такой была... Якраз я тут, у вас, аказаўся. Ну, са сваёй мым-

палі ў хату, дзе гуло вяселле, а Іван працягваў:

— Пасялілі ў шчытавы домік, далі валенкі, кажух... Зіма ж акурат!.. Ого там зіма!.. У нас гэта вунь на дварэ — Крым, чыстай вады Крым у параўнанні!.. Мяне прызначаюць, тым часам, брыгадзірам. Я спяшча аднекваўся, супраціўляўся: ды што я ўмею? А начальнік, сам татарын, Мансураў, і заяўляе: навучышыся, хлопец ты, бачу, спрытны, авалодаеш працэсам. Рукі, праўда, у мяне раслі адтуль, адкуль і трэба. Хваліцца не буду. Я і тут, у калгасе, хоць на ферму даглядчыкам... ды хоць кім!..

Нехта з мужчын выглянуў у сенцы, запрасіў да стала.

— Мікалай Сцяпанавіч, значыць? — прытрымаў таго за руку Шаршэнь.

— Так, так.
— Будзе наступны перакур, я давяду сваю логіку пра Калыму да канца. Дай пяць!..

Мікалай Сцяпанавіч пагадзіўся з такой прапановай — падаў руку.

Чарговы перакур доўга не зацягнуўся. Язык у Івана прыкметна пацяжэў.

— На чым гэта я спыніўся? Ага! Я, значыць, там старшым быў... Ложак мне паказалі ўнізе, астатнім, — каму дзе. Закон такі: калі ты старшы, у цябе перавага ва ўсім... І нават у сталовай. Кармілі, праўда, добра. Не тое, што на суседняй зоне... Ну, лес жа валілі!.. Не пустыя шчы халявай адчобатаў хлябалі, забадай яго камар!.. А браткі падабраліся — ну, хоць куды!..

Калі Шаршэнь вымавіў слова "зона", Мікалай Сцяпанавіч зрабіў выгляд, што ён нічога не ведае, што разанула б ягоны слых, быццам і не пачуў, хоць і здагадаўся, вядома ж, па якой "камсамольскай пуцёўцы" ездзіў на тую Калыму гэты просты і непасрэдны, па ўсім відаць, чалавек.

А Шаршэнь працягваў:

— А там мне страўся змяляк, капітан, ён з Канавы, Канаву вы ведаеце. Над усімі назіральнікамі галоўны. Што мяне і выратавала. У яго, ага, пытаюць, — Іван заліўся сваім звонкім і тонкім смехам. — Ты дзе нарадзіўся, таварыш капітан? А ён, паслухай толькі, Сцяпанавіч, адказвае: у Канаве. Гучыць, га? Забадай яго камар!.. Тады з лесу канавец і перавёў мяне грубкі паліць. Дзела знаёмае!.. Дровы, праўда, хлусціць не буду, большай часткай сырыя былі... ты іх і так, і гэтак, а яны кіпяць, курадымяць. Дрэнь у тайзе дровы, цыфу!.. Воль нашыя!.. Табе, можа, цікава, як трапіў я туды, у тую праклятую зону, гары яна гарам?
— Ад сумы, кажуць, і ад турмы... — Мікалай Сцяпанавіч хацеў крыху падлагодзіць гэтаму шчупленькаму Івану.

— Не заракайся. Правільна. Дай пяць!..
— Ды жонка, першая, язва яшчэ тая, запёрла! Хочаш знаць, за што?

На дварэ было сцюдзёна, шалеў вецер, ён шастаў з кутка ў кут, віхурый тугой і пякучай снежнай крупкай, шпурляў ёю раз-пораз у шыбіны, нібы зайдросціў, блазнюк, што там, у хаце, весяляцца людзі, п'юць-ядуць, а яму, бачыце, нуль увагі. Атрымлівайце. Наце. І калі выбраліся з-за стала мужчыны, каб перакурыць, то доўга яны на падворку не затрымаліся, хоць і былі разарэты пасля выпітага. Тады яны збіліся нека ў тугі ком у сенцах-катушку. Не павярнуцца. Затое цёпла. Тут і ёлка стаяла да пэўнага часу. Самая сапраўдняя — з цацкамі. Каб яе не патрывожылі, не пабілі па неасцярожнасці цацкі, нехта з мужчын вынес лясную прыгажуню на двор, акуратна утыркнуў у гурбу снегу. З Новым годам!

Да Новага года было яшчэ некалькі дзён, і Шурмялёвы рашылі падзець справіць для сваёй дачкі Наташы вяселле, бо Новы год — святая сямейнае, і ладзіць вяселле, тым больш запрашаць людзей на апошні дзень снежня, палічылі, нека няёмка, той ці іншы можа нават і адмовіцца, знойдзе прычыну, а хацелася б, каб прычыноў хто з радні ды і проста з тых землякоў, з якімі яны ў сяброўстве, у блізкіх таварыскіх адносінах. Вяселле ж!.. Ды і дачка ў Шурмялёвых адна. Так што трэба правесці гэтае ўрачыстае мерапрыемства па вышэйшым класе, як сказаў сам бацька нявесты, калгасны механізатар Ягор Сцяпанавіч.

Накурылі ў сенцах — хоць сякеру вешай. Шурмялёва ледзве прадралася ў кладоўку за закусю, памахала перад ротам далоняй, бо не прадыхнуць, траха скасавурылася на курьльшчыкаў, потым, змірыўшыся, толькі паківала галавой, незадаволеная ўбачаным, аднак заўвагі мужчынам не зрабіла: яно і праўда, перакур ёсць перакур, на халад людзей не выганіш. "Няхай ужо!.."

Шаршэнь, званаецца прымак, шчупленькі і з пісклявым голасам, як гэта і бывала амаль што на кожнай гулянцы, расказваў пра Калыму, дзе яму выпала крыху пажыць у маладыя гады. Ён, можа, і не стаў бы зноў вяртацца туды, у тую непраходную тайгу, але разам з усімі выйшаў перакурыць і важны госьць — дырктар вядомага прадпрыемства, пра якога нярэдка перадаюць па радыё, а, бывае, пакажуць і па тэлевізары, — брат Ягора Сцяпанавіча, і таму, панове, даруйце: ён яшчэ не чуў, а вы, калі і перасыціліся, то сцерпіце. Не вялікія начальнікі перад госьцем з горада.

— Каб умеў пісаць, я б кніжку сздаў, — смачна зацягнуўся Шаршэнь, выпусціў воблака густага дыму. — Пра сваю біяграфію... Яй-богу, і гаварыць няма чаго. Столькі фактаў!.. Чуйце ж вы, землячкі!.. ведаеце, забадай яго камар: пасля таго, як нас прывезлі па камсамольскай пуцёўцы, значыць... у райкаме камсамола мне яе сам першы сакратар уручаў... хваліцца не буду, прозвішча не запомніў... Во, здаецца, Усаў ці Ушаў... адно з двух... А куды нас прывезлі? Падумаць толькі — на Калыму! На Калыму, забадай цябе камар!.. Хіба ж я, Іван Шаршэнь, які далей райцэнтра да гэтага носа не паказаў, мог паверыць, што мне прадаставяць такую магчымасць — свет на свае вочы пабачыць? А то ж! Хоць на поўныя грудзі ўдыхай той прастор! — Ён паглядзеў на гасця з горада, падаў руку. — Я тут у прымах, атрымліваецца, што так... Іван.

Госьць назваўся Мікалаем Сцяпанавічам.

— Вельмі прыемна. А ў мяне ж у кішэнні пуцёўка...
Тыя з мужчын, што раней ужо слухалі Шаршню, адыходзілі крыху ў бок, іншыя тэ-

Арт-пацэркі

У новым годзе чакаецца сустрэча з "Маленькім прынцам" — прэм'ерай оперы-казкі Андрэя Мдзівані для дзяцей паводле А. дэ Сент-Экзюперы (лібрэта В. Яканюка). Аўтар партытуры даверыў яе ўвасабленне маэстра Аляксею Шуту — мастацкаму кіраўніку капэлы "Sonorus". Гэты калектыў вядомы як арыгінальны інтэрпрэтатар харавой і вакальна-сімфанічнай беларускай музыкі, а часам і як першы выканаўца опу-

саў айчынных кампазітараў. Дарэчы, летась "Sonorus" адзначыў сваё 15-годдзе. У яго юбілейнай канцэртнай праграме адлюстраваліся адметны творчы шлях — ад безыменнага харавога калектыву энтузіястаў, арганізаванага А. Шутам у Маладзечне, да вядомай за межамі Беларусі паўнаважнай капэлы: з камерным хорам, аркестрам, салістамі (Л. Сладзінская, Т. Пятрова, Л. Дубавой ды інш.), з багатым рэпертуарам (ад папулярнай песні да манаоперы).

У жыцці музычным 2007 год прайшоў пад знакам некалькіх юбіляў. Сярод іх і 125-годдзе з дня нараджэння выдатнага польскага кампазітара, заснавальніка новай нацыянальнай школы музычнай творчасці, Караля Шыманоўскага. З манаграфічнай праграмай, прысвечанай гэтаму юбілею, выступіў у Мінску Ежы Гадзішэўскі — прафесар Акадэміі музыкі з Быдгашча, яскравы п'яніст з сусветным імем, адзначаны ўзнагародай міністра культуры і мастацтва Польшчы "За творчы падыход да музыкі Караля Шыманоўскага", а за ўклад у музычную культуру краіны — Залатым Знакам Таварыства польскіх мастакоў і музыкантаў. У яго інтэрпрэтацыі фартэп'янная спадчына К. Шыманоўскага ўспрымалася жывой і дзівосна свежай музыкай, напоўненай своеадметным рамантызмам, вобразам, пацудзімі ўжо нашага часу, вызаканенымі праз бездакорную эстэтычную форму. Сапраўдная класіка!

Місціслаў Дабужынскі маляваў Піцэр і Варонеж, Лондан і Мюнхен, Чарнігаў, Віцебск і Вільню. Афармляў камедыю "Рэвізор", балет "Раймонда", оперу "Пікавая дама". Ілюстравалі творы М. Лермантава і Ф. Дастаеўскага... З асаблівым заміланнем увасабляў "дваістае" — балтыйскае і агульнаеўрапейскае — аблічча род-

най для яго Літвы. Дзякуючы выстаўцы "Старая Літва", што больш як месяц працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі і прабудзе тут да 8 студзеня, можна спрычыніцца да граванскага краявіду, атмасферы і парадыйнага мястэчка, архітэктурнага ансамбля губернскай вуліцы, помнікаў, што некалі захапілі мастака і адлюстраваліся ў яго графічных накідах, жывапісных работах. Беларускага гледача ўраджаюць вобразы кранальных куткоў, якія гэтак нагадваюць колішнія, даўно ўжо страчанае аблічча мястэч, блізкіх і нам.

С. ВЕТКА

Фота Віктара Кавалёва і Кастуся Дробава

Не адно пакаленне выдатных танцоўшчыкаў бачылі на айчынай сцэне беларускія гледачы. Пакаленні змяняліся, і кожнае новае адрознівалася ад папярэдняга. Нейкі час таму ў балетным свеце ўзнікла праблема хранічнага недахопу танцоўшчыкаў-мужчын. Аднак беларускай трупі ў гэтым пашанцавала, і сёння наш Нацыянальны акадэмічны тэатр балета не мае такой праблемы. Шэраг маладых, таленавітых, разнапланавых артыстаў, якія адрозніваюцца высокім тэхнічным майстэрствам і добрымі дадзенымі, працуюць тут. Непрыкметна пасталела і вылучылася новая генерацыя салістаў: **Юрый Кавалёў, Дзяніс Клімук, Антон Краўчанка, Мікалай Радзюш, Алег Яромкін... Танцоўшчыкі вельмі розныя, кожны мае свае адметныя рысы і заслугу ўвае пэўнай увагі, аднак сённяшняя гаворка — пра аднаго з вядучых майстроў сцэны Антона Краўчанку.**

Балет? Прафесія...

Ён асвоіў шырокі і складаны рэпертуар, стварыў шэраг запамінальных і вострахарактарных вобразаў: Спартак, Рамэо, а таксама Адам у "Стварэнні свету", Хазэ ў "Кармэн-сюіце", Ціль у "Легендзе пра Уленшпігеля", Патэ у спектаклі "Карміна Бурана"... Выкананню Антона Краўчанкі ўласцівыя эмацыйная і пластычная выразнасць, свабода і энергічнасць рухаў, адсутнасць акадэмічнай сухасці, дынаміка і экспрэсіўнасць танца, здольнасць быць выразным і розным у танцы. Адметна і тое, што нават у самыя гераічныя, узнёслыя і пафасныя моманты яго герой застаецца жывым чалавекам, нават не вобразам, а сапраўднай асобай, пацудзі і думкі якой зразумелыя сучасніку. Такая надзвычайная праўдзівасць выклікае шчырае захапленне танцам артыста, эмацыйнае заліццё з яго героем, калі нават нібы адчуваеш, як ён дышае, як б'ецца яго сэрца.

Цікава, што ў балет Антон патрапіў, як ён сам кажа, амаль выпадкова: прывяла мама, а сам на той час 11-гадовы хлопчык захапленны ад заняткаў танцам не адчуваў. Аднак, напэўна, лёс наканавана, каб менавіта балет зрабіўся неад'емнай часткай яго жыцця.

Пачаткам "кар'еры" на вялікай сцэне для маладога танцоўшчыка сталіся партыі ў класічных балетах: па-дэтру ў "Лебядзіным возеры" і Феб у "Эсмеральдзе". Акрамя гэтых партый, у класічным рэпертуары А. Краўчанка танцуе Солара ("Баядэрка"), выканаў партыю Вацлава ў прэм'ерным спектаклі "Бахчысарайскі фантаз".

Прываблівае ў артысце неардынарнасць, творчы пошук свайго, схільнасць да эксперыментатарства. Антон кажа: "Я кожны раз імкнуся танцаваць па-новаму, спрабаваць іншыя позы, рухі, пазіркi. Мне нецікава танцаваць адзін і той жа спектакль два разы аднолькава". Магчыма, гэтым тлумачыцца шматграннасць і

насычанасць вобразаў у яго ўвасабленні — пры захаванні іх асноўных вызначальных рысаў і лейтматыву спектакля. Вобразы, не падобныя адзін да аднаго ні пластычнымі, ні псіхалагічнымі характарыстыкамі, ствараюцца танцоўшчыкам з аднолькавай дасканаласцю і ўпэўненасцю: і трапяткі, пяшчотны, апанаваны каханнем Рамэо, і непакісны, мужны Спартак, і Хазэ, зачараваны Кармэн.

Як сапраўдны артыст, А. Краўчанка амаль ніколі не бывае цалкам задаволены сваім выкананнем, лічыць, што шмат над чым яшчэ трэба працаваць, многае ўдасканальваць. Прызнаецца, што найбольш цяжка для яго — тэхнічны складнік ролі, асабліва ў класіцы, асновай якой тэхніка і з'яўляецца, дзе ўсё неабходна рабіць дакладна, дасканала і чыста. Антон становіцца адносіцца да крытыкі: для яго гэта своеасаблівы стымул у працы. А яшчэ — любіць паразважаць пра сваю прафесію і яе ўплыў на чалавека, гэтай прафесіі адданага: "З часам чалавек у прыныце змяняецца, як змяняюцца і яго погляды. Я не магу сказаць дакладна, што і як перамянілася ўва мне за гады працы ў тэатры. Магчыма, больш кансерватыўнымі зрабіліся погляды, пачаў разумець сваю прафесію глыбей, без юнацкага налёту рамантызму. Увогуле ж я не лічу яе нейкай выключнай, выбітнай параўнальна з іншымі. Розніца толькі ў тым, што нас, у ёй занятых, мала і, канечне, ёсць свая спецыфіка: пасля таго, як спектакль скончыўся, вынікаў тваёй працы не бачна. А так балет — прафесія, як і іншыя, і мы нічым не лепшыя за астатніх людзей. Поспех спектакля залежыць, па-першае, ад музыкі, відовішчнасці, пастаноўкі і артыстаў, а вось ад чаго залежыць поспех ролі — не магу сказаць, у кожнага складваецца па-свойму. Аднак, самае галоўнае, калі выходзіш на сцэну, а ў зале сядзіць нават толькі пяць

чалавек, працаваць трэба для іх гэтак жа, як і для дзвюх тысяч. Адача ж залы вельмі важная, бо дэля гэтага мы і танцуем, у гэтым сэнс працы — было б недарэчным, калі б артысты рабілі ўсё проста для сябе. У кагосьці з танцоўшчыкаў выдатныя прыродныя дадзеныя, нехта больш таленавіты, і нельга сказаць, што больш важнае. Самае галоўнае — развіваць свае вартасці, а працаваць трэба заўсёды і ўсім, незалежна ад дадзеных. Я лічу, што нейкага ідэала, эталона артыста балета няма і не можа быць у прыныце".

Талент і характэрныя рысы выканальніцкай манеры Антона Краўчанкі найбольш поўна і ярка раскрыліся ў спектаклях Валянціна Елізар'ева. Магчыма, таму елізар'еўскія пастаноўкі зрабіліся для танцоўшчыка ўлюбёнымі, асабліва "Спартак". Выкананне галоўнай партыі ў гэтым балете на музыку А. Хачатурана стала для яго сапраўдным творчым здабыткам і безумоўным поспехам.

Спектакль, які ўражае сваёй архітэктонікай, маштабнасцю, ідэйнасцю, можна смела назваць выпрабаваннем на мастацкі і тэхнічны ўзровень выканання. Партыя Спартака з'яўляецца адной з самых складаных фізічна, вымагае ад танцоўшчыка не толькі напружання ўсіх сіл і высокага майстэрства, але і тонкага адчування псіхалогіі героя і ўмення ўвасобіць гэта на сцэне, перадаць высокі пафас барацьбы. Спартак у выкананні А. Краўчанкі прываблівае маналітнасцю і высакароднасцю асобы, духоўнай моцай, непакіснасцю перакананняў.

"Ён народжаны вольным, таму ніяка машына прыгнёту не можа зламаць яго, ён не раб і ніколі не будзе ім, ён моцны духам, мужны, адважны, у яго ёсць харызма. Гэта той чалавек, які можа захапіць людзей, павесці іх за сабой, нават на смерць", — так характарызуе Спартака сам артыст.

Хвіліна за хвілінай, і ён стварае на сцэне шматгранны вобраз, вобраз чалавека безумоўна гераічнага, але не пазбаўленага і звычайных пацудзіў, сумненняў. Гераізм такога Спартака нараджаецца з адчаю, барацьба вырастае з разумення немагчымасці жыць як раб, змірыцца з такім існаваннем. Гэта барацьба не толькі супраць фізічнага рабства, але, галоўнае, супраць маральнай знявагі, калі чалавеку забараняецца адчуваць і, па сутнасці, — быць чалавекам. Горкая альтэрнатыва: змірыцца ці весці барацьбу, вырачаную на паражэнне, аднак менавіта ў ёй сцвердзіць сваё права жыць, а не існаваць, права быць чалавекам.

Гэтая высокая ідэя барацьбы ўвасабляецца ў харэаграфічнай мове партыі, пабудаванай на шырокіх, магутных скачках і рухах, якія ў выкананні А. Краўчанкі перадаюць эмацыйнальны напал стану героя, яго імклівасць і рашучасць; асабліваю выразнасць танцу надае і пластычная экспрэсія, уласцівая артысту.

З новага боку раскрывае ён вобраз Спартака ў адажыю з Фрыгіяй. Рухі героя з энергічных і імклівых робяцца больш мяккімі, ён, нібы найвышэйшую каштоўнасць, імкнецца абараніць каханую ад жорсткага свету. У гэтых дуэтах адкрываецца душа не толькі гераічная і высакародная, але і пяшчотная, тонкая. Адажыю — гэта імгненне адпачынку, спакою для Спартака, але толькі імгненне, каханне яго і Фрыгіі — прытулак для обоіх ад знешняй агрэсіі, а для героя яшчэ і выток сіл і натхнення для далейшай барацьбы.

Магутную сутнасць Спартака перадае танцоўшчык нават у той момант, калі гіне герой. Знясілены, ён апускаецца на калені, але адчуваеш: гэта скараецца толькі цела, а не дух. Дух змагаюцца высакароднага, мужнага, маральна бездакорнага, гатовага на барацьбу да канца застаецца непераможаным. Таму і не здзіўляешся, калі зноў узнікае заслана і перад гледачом паўстае Спартак, атуленыя крыламі Нікі, — чалавек, якому няма смерці, увасабленне мужнасці і волі.

Здаецца, ёсць усе падставы чакаць новых дасягненняў А. Краўчанкі. Аднак артыст лічыць за лепшае не гаварыць пра свае творчыя планы. Міжволі ўзнікае пытанне: а ці не наведвала яго думка паехаць працаваць за мяжу?

"Зараз, напэўна, я б не паехаў з Беларусі, — разважае Антон, які пасля заканчэння харэаграфічнага каледжа пэўны час працаваў у Паўднёвай Карэі. — У нас вельмі добры і складаны рэпертуар, які вымагае адпаведнай прафесійнай падрыхтоўкі. Не многія трупы змоглі б "агораць" елізар'еўскія балеты, а наша з'яўляецца адной з лепшых на постсавецкай прасторы, а магчыма, і ў Еўропе. Ды тут мой горад, мая краіна, мой народ, і беларускі глядач заслугу ўвае добрых выканаўцаў".

Ён знайшоў сваё месца ў жыцці, сапраўднае прызнанне, у якім не сумняваецца і кажа, што калі б давялося пачынаць усё нанова, ён бы цяпер ужо сам і свядома абраў бы балет. А сэнс і прызначэнне сваёй працы Антон Краўчанка разумее і выказвае проста і шчыра: "Несці людзям духоўнасць і ўзбагачаць іх унутраны свет...".

Кацярына ЯРОМІНА

На здымку: Антон Краўчанка — Спартак.

Музычны свет рамантыка

Аляксей Клумаў пражыў толькі 37 гадоў. Але творчы шлях яго быў яркавы. Зрабіць паспеў не мала. А колькі засталася незавершаных задум... Летась споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння гэтага таленавітага чалавека.

У другой палове 1930-х гадоў ва ўмовах агульнага ўздыму музычнай культуры Беларусі, развіцця нацыянальнай кампазітарскай і выканальніцкай школы адбываліся істотныя змены ў галіне фартэп'янай творчасці. У значнай меры яны былі звязаныя з дзейнасцю кампазітара, піяніста, педагога, заслужанага артыста БССР Аляксея Клумава. Няпоўныя чатыры гады яго працы ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі былі вельмі плённыя. Ён стварыў першы ў гісторыі нашай нацыянальнай музыкі канцэрт для фартэп'яна з аркестрам. Першыя канцэртныя апрацоўкі беларускіх народных мелодый для фартэп'яна належалі яму. Ён першы з беларускіх музыкантаў стаў дыпламантам Усесаюзнага конкурсу піяністаў (1938) і адным з першых сярод музычных дзеячаў Беларусі атрымаў званне заслужанага артыста рэспублікі (1940).

Яго родным горадам была Масква. Тут улюблены ў паэзію і ў музыку А. Клумаў адначасова вучыўся на Вышэйшых дзяржаўных літаратурных курсах і ў Музычным тэхнікуме імя Гнесіных па класе фартэп'яна і кампазіцыі. У 1929-м ён паступіў у Маскоўскую дзяржаўную кансерваторыю — у клас фартэп'яна выдатнага педагога, прафесара Г. Нейгаўза. У пратаколе ўступных іспытаў за подпісамі славутых дзеячаў культуры А. Гальдэнвейзера, К. Ігумнава, Г. Нейгаўза значылася: "Залічыць, маючы на ўвазе выключную таленавітасць і музычную падрыхтаванасць". Праз некалькі месяцаў эрудзіраванага студэнта А. Клумава вызвалілі ад наведвання заняткаў па тэарэтычных дысцыплінах. Скончыўшы кансерваторыю, ён з 1934 па 1937 гады займаўся ў Г. Нейгаўза ў аспірантуры.

Калі ў верасні 1937-га А. Клумаў прыехаў працаваць у Мінск, за яго плячыма была вялікая канцэртная дзейнасць у многіх гарадах ССР і паяхавы ўдзел у двух конкурсах. У снежні 1935 года на конкурсе аспірантаў кафедрай Маскоўскай кансерваторыі А. Клумаву за лепшае выкананне савецкай музыкі была ўручана ІІ прэмія. У 1937-м ён атрымаў ІІІ прэмію Усесаюзнага конкурсу на лепшы музычны твор, прысвечаны памяці А. Пушкіна.

У Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі А. Клумаў кіраваў фартэп'янай кафедрай, у 1939 годзе атрымаў званне дацэнта. У гэты час ён робіць першыя спробы выкарыстаць народную песню як аснову для стварэння віртуозных музычных твораў розных жанраў. Адна за адной з'яўляюцца яго сольныя і харавыя апрацоўкі беларускіх народных песень "Кума мая, кумачка", "Пайшоў Ясь...", "Кацілася чорна галака", "Полька-Янка" і інш. У 1939 годзе Аляксей Канстанцінавіч піша і выдае ў Маскве сваю славутую "Беларускую танцавальную сюіту" для фартэп'яна. У кастрычніку 1940-га завяршае Канцэрт для фартэп'яна і сімфанічнага аркестра. У брашуры доктара мастацтвазнаўства І. Назінай "Беларускі фартэп'яны кан-

цэрт", у прыватнасці, сказана: "У фартэп'янным канцэрте А. Клумава аб'яднаны некалькі стылёвых пластоў: народная песеннасць, рамантычнае мастацтва Ліста, руская класічная музыка і савецкае музычнае мастацтва. Усё гэта сведчыць пра фарміраванне канцэртнага жанру ў беларускай музыцы 30-х гадоў". У 1941 і 1943 гг. кампазітар стварыў дзве фартэп'яныя санаты, дзе выкарыстаў беларускія і яўрэйскія народныя музычныя тэмы.

Выключную ролю ў музычным жыцці даваеннай Беларусі адыграла канцэртна-выканальніцкая дзейнасць А. Клумава. Таленавіта, з вялікім натхненнем ён выконваў творы Р. Шумана, Я. Брамса, А. Скрабіна, М. Метнера, С. Пракоф'ева. Сам рамантык, А. Клумаў аддаваў перавагу творчасці яркіх прадстаўнікоў музычнага рамантызму: Ф. Ліста і Ф. Шапэна. А яшчэ прыкладаў вялікія намаганні, каб з эстрады пастаянна гучалі творы савецкіх рускіх і беларускіх кампазітараў.

ўжо ў Маскве, пачынае працаваць над сімфанічнай паэмай "Беларусь", якую не давялося закончыць з-за раптоўнай смерці 5 верасня 1944-га.

22 красавіка 1962 года ў Цэнтральны дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва БССР (старая назва) ад Волгі Канстанцінаўны Клумавай паступілі дакументы яе брата Аляксея. Такімі чынам у асабісты фонд А. Клумава ўвайшлі творчыя матэрыялы (нотныя рукапісы), біяграфічныя дакументы, перапіска, фатаграфіі. Сярод нотных рукапісаў — усе асноўныя творы кампазітара, у тым ліку музычная камедыя "Прыгоды Фрыца", Беларуская танцавальная сюіта для фартэп'яна, Канцэрт для фартэп'яна з аркестрам

Змясціць яго эпістлярную спадчыну хаця б часткова ў межах газетнай публікацыі немагчыма, абмяжоўваемся некалькімі выняткамі з лістоў, адрасаваных М. Мільману (друкуюцца ўпершыню).

3 Мінска: "Сёння буду іграць па радыё. Яны прапануюць заключыць дамову на 6 выступленняў на месяц. Я сказаў, што дамову заключаць не буду, бо хачу быць вольным. Буду іграць, як ёсць час. За грашамі гнацца не збіраюся. Учора чытаў першую лекцыю ў школе для педагогаў. Прайшло дзесьці угала. Потым ім пайграў".

3 Мінска: "Філармонія тут у занябаным стане. Днямі будуць аглядзіны філарманічных спраў, мяне ўключылі ў камісію. Вельмі кепска тут з раяямі. Вельмі цябе прашу даведацца наконт канцэртнага раяля за любую цану".

3 Мінска: "Прыехаў з Магілёва, куды ездзіў у камандзіроўку на два дні чытаць лекцыі для педагогаў. Вельмі быў узрадаваны, калі заспеў ад цябе ліст. Твой удзел і радасць за мяне з Люсяй (другая жонка А. Клумава. — РЭД.) вельмі нас абіх краюць. Магу табе толькі адно сказаць — трэба быць самім сабой без прыхарошванняў ды "ігры", без тэатра. Не трэба ні выстаўляць ні хаваць як станоўчы, так і адмоўны рыс характару, будзь такі, як ёсць. Тое ж трэба і з боку яе. Паперадзе усіх умоў трэба паставіць каханне і ўзаемны давер, разуменне".

3 Ташкента: "Нядаўна быў юбілей беларускага паэта Якуба Коласа. Я прысутнічаў. Сюды прыязджаў старшыня Вярхоўнага Савета БССР. Я з ім гутарыў, і ён абяцаў, што парупіцца выклікаць у Маскву, дзе замовяць пачаць оперу. З апярэтай пакуль што справа прыпынілася, хоць мы яе закончылі, трэба перапрацаваць лібрэта. Усё ж ёсць надзея, што яна пойдзе".

У гады Вялікай Айчыннай вайны А. Клумаў з-за стану здароўя не быў на фронце. Ён жыў і працаваў у Ташкенце. Там стварыў музычную камедыю "Прыгоды Фрыца" ("Сорак чацвёрты дзень") на сатырычнае лібрэта Анатоля Астрэйкі і Уладзіміра Няфёда. Разам з Мечыславам Вайнбергам (студэнт А. Клумава ў Бельдзяржкансерваторыі, які потым пераехаў у Маскву, стаў вядомым кампазітарам, народным артыстам РСФСР) і з групай узбекскіх аўтараў працаваў над операй "Меч Узбекістана", таксама ствараў музыку да спектакляў і фільмаў, выступаў з канцэртамі, пачаў пісаць беларускую оперу на ваенную тэму. Пры канцы 1943 года Аляксей Канстанцінавіч, знаходзячыся

(партытура) — ён адзіны захаваўся з беларускіх інструментальных канцэртаў даваеннага часу.

Найбольш цікавыя па змесце яго лісты ў Маскву і Фрунзе да свайго лепшага сябра, кампазітара і піяніста Марка Мільмана, якія захоўваюцца ў фондзе беларускага музыказнаўцы Ісідара Нісневіча ў колькасці 27 лістоў за 1933 — 1944 гады (Ф. 236, воп.1, адз. зах. 435). Гэта дакументальнае сведчанне больш як 10-гадовага жыцця вельмі даравітага, эрудзіраванага, інтэлігентнага чалавека — з яго сумненнямі, няўпэўненасцю ў сваіх сілах і магчымасцях, з хваляваннямі на пачатку працы ў Мінску, куды ён прыехаў разам з жонкай Лорай, таксама піяністкай. З

пільмаў вынікае, што Аляксей Канстанцінавіч, адчуўшы сваю запатрабаванасць, імкнецца многае зрабіць. Часу бракавала, бо, акрамя кансерваторыі, А. Клумаў чытаў лекцыі ў музычнай школе для педагогаў, пачынаў выступаць па радыё, удзельнічаў у канцэртах, рыхтаваў сольныя праграмы.

У Мінску ён знаёміцца з таленавітымі прадстаўнікамі творчай інтэлігенцыі, ходзіць на рэпетыцыі ў тэатр оперы і балета і неўзабаве піша артыкул пра гэтыя жанры... А сэрца ўжо было хворое ад частых ангін, і музыкант збіраўся адпачыць у Кіславодску, але ўсё не хапала часу.

Ён быў захоплены кампазітарскай творчасцю, педагогікай. Штомесяц арганізоўваў закрытыя фартэп'яныя вечары для выступлення сваіх студэнтаў; працуючы ў камісіі па падтрымцы маладых талентаў, прапанаваў адкрыць музычную школу-дзесяцігодку. Ён пастаянна піша новыя творы: квінтэт, фартэп'яныя, скрыпачныя і вяланчэльныя п'есы; упершыню апрацоўвае народную песню для хора; разам з кампазітарам П. Падкавыравым працуе над варыяцыямі на беларускую тэму для аркестра народных інструментаў. У канцы 1939-га адбываюцца перамены ў асабістым жыцці: А. Клумаў шчасліва жэніцца другі раз.

У ваенны час Аляксей Канстанцінавіч многа працуе як кампазітар і выступае з канцэртамі як піяніст. Тут ужо згадвалася яго музычная камедыя на беларускую тэму "Прыгоды Фрыца" ("Сорак чацвёрты дзень"): кампазітар пачынаў яе пісаць пад назвай "Каханне партызана". Твор быў ухвалены, рыхтаваўся да пастаноўкі беларускім тэатрам у Маскве, але давялося перапрацаваць лібрэта, і ўрэшце прэм'ера так і не адбылася. А вось урывак з аднаактовай беларускай оперы, якую А. Клумаў пісаў на ваенную тэму, быў паказаны на сцэне Ташкенцкага опернага тэатра. Для слаўтага джазавага аркестра Эдзі Рознера ён стварыў Сюіту на беларускія тэмы.

Апошні яго ліст да М. Мільмана быў напісаны ўжо з Масквы ў Фрунзе. Красавік 1943 года; А. Клумаў шчаслівы, што зноў у Маскве, што нарэшце сустрэўся з маці, якая вельмі пастарэла за гэты час. У Саюзе кампазітараў БССР, які аднавіў сваю дзейнасць у Маскве, ухвалілі яго апэрэту і першую санату, далі заказ на аругую.

Пры канцы 1943-га Аляксей Канстанцінавіч распачынае вялікае музычнае палатно — сімфанічную паэму "Беларусь". Жыць яму заставалася менш як год....

Наталля САКАЛОЎСКАЯ, вядучы навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва

У Гарадскай мастацкай галерэі твораў Л. Шчамялёва арганізуюцца цікавыя і значныя мастацка-асветніцкія імпрэзы, якія выклікаюць грамадскі рэзананс і пакідаюць след у культурным летапісе ўсёй краіны. Не так даўно, дзякуючы высакародным намаганням дырэктара галерэі Т. Бембель і шэрага энтузіястаў-патрыятаў, прыватных калекцыянераў, мастакоў — У. Крукоўскага (галюіны "натхняльнік" гэтага праекта), І. Бархагкова, В. Маркаўца ды іншых, мінчане атрымалі магчымасць наведаць унікальную антыкварную персанальную выстаўку Міхаіла Сеўрука (1905 — 1979).

Сярод першых

"ЛіМ" адзначыў сваёй публікацыяй 100-годдзе з дня нараджэння гэтага хрэстаматыйна адметнага беларускага мастака, але творчасць яго застаецца для шырокага гледача амаль невядомай і мала даследаванай.

Нарадзіўся Міхась Канстанцінавіч у Варшаве, у сям'і чыгуначніка-беларуса. Дзяцінства М. Сеўрука прайшло ў Брэсце і Маскве, куды, ратуючыся ад жахаў Першай сусветнай вайны, пераязджалі яго бацькі. Неўзабаве ад прыроды ўразлівы і чулы да прыгажосці хлопчык пазнаёміўся са скарбамі Траціякоўскай галерэі.

У 1919-м Сеўрукі вяртаюцца на Беларусь. Тут Міхась вучыцца ў Нясвіжскай гімназіі, затым паспяхова заканчвае мастацкі факультэт Віленскага ўніверсітэта (сярод настаўнікаў — славуты жывапісец беларускага паходжання Ф. Рупціч).

На згаданай выстаўцы былі прадстаўлены яго некаторыя студэнцкія работы, якія сведчаць пра высокі ўзровень прафесійнай падрыхтоўкі.

Тагачасная Вільня... Старажытны, прыгожы і супярэчлівы горад, у якім вірвала шматнацыянальнае культурна-грамадскае жыццё. Колькі знакавых для лёсу Беларусі гістарычных падзей адбывалася тут! Разам з калегамі-землякамі, мастакамі П. Сергіевічам, М. Чурькам, Я. Драздовічам ды іншымі, Міхась Канстанцінавіч актыўна ўдзельнічаў у дзейнасці Віленскага таварыства беларускіх мастакоў, афармляў беларускамоўныя друкаваныя выданні, стварыў серыю вострасучасных травер. У 1939 г. мастак назаўсёды пераехаў у Нясвіж. Настаўнічаў, выкладаў у школах чарчэнне і маляванне, а ў вольную гадзіну аддаваўся творчасці. Сціплы, далікатны па натуре, сапраўдны старасвецкі інтэлігент...

Найбольш знакамітае палатно М. Сеўрука "Жыво" ў 1937 — 38 гг. экспанавалася на выстаўцы заходне-беларускіх мастакоў у Варшаве. Гэты пудам захаваны твор — своеасаблівы мастакоўскі эпас тагачаснага жыцця народа — сёння ўпрыгожвае пастаянную экспазіцыю айчыннага мастацтва ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. А на выстаўцы ў Гарадскай мастацкай галерэі экспанаваліся адзін з найлепшых дрэварытгаў у беларускай графіцы — "Вяртанне з працы", траверы з цыкла "Старое Вільня", шэраг малавядомых жывапісных работ М. Сеўрука: партрэтаў, пейзажаў, эскізаў ды карцін, напісаных у даваенны і савецкі перыяды, узор манументальнага роспісу касцёлаў (эскіз "Св. Антоній") ды інш.

Яго творам уласцівыя пэтычнасць і псіхалагізм, аптымізм і трапная назіральнасць, пашана да чалавеча працы і самаахвярнае любоў да роднай зямлі. Мяккі, тонкі, гарманічны каларыт яго фарбаў быццам выпраменьвае цёплую і шчырасць найвышэйшай і высакароднай мастакоўскай душы.

Аляксандр РУНЕЦ

На здымку: М. Сеўрук, эскіз карціны "Свежая газета".

Ад Максіма-кніжніка пачатак...

Доўгі час імя Максіма Багдановіча знаходзілася на штандарах Адраджэння, геніяльная творчасць паэта была пад забаронай, а ўшанаванні яго памяці за савецкім часам можна было пералічыць па пальцах.

Да нядаўняга часу ў закрытых архівах першаадкрывальнік "Юбілейнаўства" Віталь Скалабан адшукаў, што самае ранняе ўшанаванне класіка прыпадае на 12 мая 1918 года — у сувязі з першай гадавінай з дня смерці паэта. Захавалася пастанова аб стварэнні ў Мінску Беларускага народнага дома, які будзе насіць імя Максіма Багдановіча, а таксама аб правядзенні жалобнага вечара. Ці прайшлі ўсе гэтыя мерапрыемствы на самай справе, невядома — інфармацыі ніякай не захавалася. Наступнае ўзгаданне прыпадае аж на 1927 год, затым — 1942, 1956... Нібыта кожнае з пакаленняў спрабавала ўзняць імя Багдановіча з небяцця, але нічога з гэтага не атрымалася. Больш за тое, у змрочныя трыццатыя гады мінулага стагоддзя паэт быў аб'яўлены "бардам беларускага буржуазнага нацыяналізму". Таму любая ініцыятыва рэабілітаваць светлае імя песняра кожны раз безнадзейна знікала.

Час ішоў, губляліся стасункі, адыходзілі людзі, якія маглі яшчэ нешта раскажаць — ініцыятыва была патрэбна, як ніколі. І ў 1980 годзе Максім Танк даслаў ліст на імя Пятра Машэрава, у якім уздымаў праблему ўшанавання класіка. З гэтага моманту і пачалася гісторыя музея Максіма Багдановіча. На той час існавала толькі адно сур'ёзнае даследаванне жыцця і творчасці Максіма Багдановіча за аўтарствам Алеся Бачылы. Па яго слядах і пайшлі супрацоўнікі музея, якія займаліся зборам інфармацыі і наладжваннем сувязяў з роднымі і блізкімі да 1991 года — афіцыйнага адкрыцця музея. Аўтарам мастацкай канцэпцыі музея стаў вядомы

мастак Эдуард Агуновіч, які за рэалізацыю сваёй задумы быў узнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь.

Двухпавярховы будынак у Траецкім прадмесці — не адзінае месца ўшанавання Максіма Багдановіча ў нашай сталіцы. У тым жа самым 1991 годзе быў адкрыты філіял музея "Беларуская хатка". У адрозненне ад цэнтральнага музея, які месціцца ў "выпадковым" доме, філіял — адзінае ў Мінску месца, дзе насамрэч жыў паэт з кастрычніка 1916 па люты 1917 года. "Беларуская хатка" стала часовым прытулкам паэта на Бацькаўшчыне, адлетным гняздом Страціма-лебедзя ў ягоны апошні жыццёвы вырай...

Гісторыя "Беларускай хаткі" сягае ў далёкі 1904 год, калі дом збудаваў. Яго гаспадаром быў настаўнік Лібава-Роменскай чыгункі Сава Іванавіч Рэдзька. На пачатку першай сусветнай вайны знаёмы Рэдзькі Усевалад Фальскі зняў у яго дом пад бясплатную сталую для бежанцаў. Пазней, калі ўцекачоў у Мінску паменшала, правую частку дома стаў здымаць Змітрок Бядуля, які жыў тут са сваімі сёстрамі — Рэніяй і Геніяй. А ў верасні 1916 года да яго прыйшоў ліст ад Максіма Багдановіча. Ён скончыў Яраслаўскі юрыдычны ліцей і амаль пасля дваццацігадовага расстання з радзімай вырашыў прыехаць у Беларусь. Змітрок Бядуля з радасцю

прапанаваў Максіму самы ўтульны і светлы пакой сваёй кватэры...

У пакоі паэта — начны паўзмрок. На сталае чырванее газніца, стаіць шклянка гарбаты, ляжаць кнігі Шылера, Гэтэ, Верлена і рукапіс з артыкулам "Санет". На падлозе скамечаны аркуш паперы... Нібыта Максім толькі што быў тут: сядзеў за сталом, піў гарбату, нешта пісаў. Напісанае не спадабалася. Так бывае ў паэтаў, асабліва калі па знаку задзяка яны Стральцы. Ён расхвалываўся, нават крыху разлаваўся, скамечыў спісаны аркуш і выйшаў на ганак, каб сулакоіцца і яшчэ раз падзівіцца на сваю ўлюбёную зорку Венеру...

Менавіта такое ўражанне ўзнікае, калі стаіш на парозе былога Максімавага пакоя, аздабленне якога, дакладнае размяшчэнне мэблі і рэчаў было зроблена паводле ўспамінаў Зоські Верас і Змітрака Бядулі. Захаваліся і асабістыя рэчы паэта, якія сталі ў нашы дні рэліквіямі — гэта ступка для здарэння лекаў і падшклянак для гарбаты.

У гэтым пакоі паэт пражыў да лютага 1917 года. Хвароба (Максім з дзяцінства пакутаваў на сухоты) вымусіла яго паехаць на лячэнне ў Крым. Як потым сталася — назаўсёды...

У 1985 годзе здарылася так, што над "хаткай", якая размяшчалася на вуліцы Талстога (былой Малой Георгіеўскай), нависла пагроза знішчэння,

у сувязі з перапланіроўкай Кастрычніцкага раёна горада. Але дзякуючы намаганням супрацоўнікаў музея, пісьменнікаў: Генадзя Бураўкіна, Кастуся Тарасова, Адама Мальдзіса, а таксама культурнай грамадскасці Мінска дом удалося ўратаваць. Ён быў перанесены на 100 метраў ад свайго гістарычнага падмурка і сёння месціцца па вуліцы Рабкораўскай, ва ўтульным дворыку Універсітэта культуры і мастацтваў.

Бадай што самым незвычайным, казачным і таямнічым у "хатцы" з'яўляецца батлейка — яе драўляная душа, нязбытная мара Максіма Багдановіча, які таксама быў у вялікім захапленні ад старажытнага лялечнага тэатра. Ён нават марыў з сябрамі па сканчэнні імперыялістычнай вайны павандраваць з батлейкай па ўсёй Беларусі...

Назва тэатра паходзіць ад назвы біблейскага горада Батлеема, дзе нарадзіўся Ісус Хрыстос. Батлейка ўяўляе сабой мадэль Сусвету: верхні яе паверх — гэта нябёсы, а ніжні — зямля. У нябёсах — святая Тройца, на зямлі — цар Ірад, Дабро і Зло. Спаконвечная біблейская тэма. Але біблейскія сюжэты не адзіныя ў батлейцы. Пазней, у XVIII — XIX стагоддзях да іх далучыліся і гісторыі свецкага характару, так званыя інтэрмед'е, бытавыя сцэнікі камічна-сатырычнага плана. Таму сярод персанажаў батлейкі можна пазнаць і яўрэя з яўрэйкаю, і цыга-

на з цыганкаю, і лекара-шарлатана.

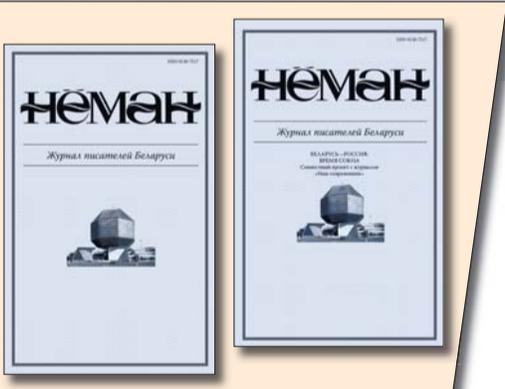
"Беларуская хатка" была адкрыта акурат да стогадовага юбілею Максіма Багдановіча. Сваю назву музей пазычыў у славуэтага клуба мінскай інтэлігенцыі, які існаваў пры жыцці Максіма. У свой час паэт быў ягоным актыўным сябрам. "Хатка" пераняла традыцыі клуба. Сёння яна не толькі музей, але і вядомы асяродак беларускай культуры. Тут праводзяцца сустрэчы з пісьменнікамі, бардамі, музычнымі гуртамі, навукоўцамі...

Але асноўнай пляцоўкай для такіх сустрэч служыць цэнтральны музей у Траецкім прадмесці, дзе збіраюцца сябры "Клуба духоўнай інтэлігенцыі". Інтэлектуалы, філосафы і музыкі разам абмяркоўваюць самыя разнастайныя тэмы, якія часам перарастаюць у гарачыя дэбаты. Тут ладзіліся цэлыя серыі знакамітых літаратурных сустрэч, такіх як "Гасціўня ў Максіма", "Вянок", дзень закаханых па-беларуску "Максім і Вераніка", а таксама шматлікія выставы карцін і фотаздымкаў. Дарэчы, у хуткім часе ў музеі пачнецца новы цыкл штомесячных імпрэз Аксаны Спрычан пад назвай "Задзякальна-паэтычныя вечарыны". І пачнуцца яны з Максіма Багдановіча, 116-годдзе якога мы святкавалі 9 снежня. Бо, "Ад Максіма-кніжніка пачатак..."

**Ян АКУЛІН
Фота аўтара**

Што ў глыбокай дэльтце «Нёмана»?

Без ўсякага сумнення, плынь жыцця ставіць перад пісьменнікамі ўсё новае і больш складанае пытанні, праблемы і тэмы. І, памятаючы аб прамым прызначэнні літаратурнага часопіса, рэдакцыя "Нёмана" ўплэўна, што здолее і ў далейшым, няхай і не ў поўнай меры, адлюстроўваць сённяшні дзень беларускай літаратуры, зацікавіць чытачоў і ў наступным годзе актуальнымі і арыгінальнымі творами. Балазе, у рэдакцыйнай папцы выдання ёсць нямала апавяданняў, аповесцяў, раманаў, вершаў, публіцыстычных і крытычных артыкулаў, якія заслугоўваюць самай пільнай увагі.

Вось, напрыклад, вельмі яркая, хоць і кароткая, замалеўка маладога, але, безумоўна, таленавітага Андрэя Башлакова, якая называецца "Вадохрышчча". У аснове сюжэтнай лініі твора — усяго адзін з марозных калядных дзён. Але аўтарам ён гэтак маляўніча і тонка пададзены, што, баючыся, як бы і ўся падборка яго замалевак не прайшла міма вас, паважаныя чытачы, я ўсё-такі невялічкі ўрывак прывяду:

"Вясковыя кабеты пячым дымам воблакі тварожныя мацаюць, як вымя каровіна. Дамавік чухаецца на печы, мешкаваты, пакрыты пылам, у густой поўсці, пазяхае спрытнага — зараз коціка праглыне. І ўсё ідзе сваёй чаргой, перабіраецца, нібыта ружанцы. Бабка, захутаная ў пуховую хустку, у царкву сабралася за святой вадой. Што калочы мароз за шклом праваслаўнаму чалавеку?! Па белым снезе чорнымі валёнкамі натапталі. І замяло па-сапраўднаму. Пацягнула, схавала яе аспярожная белая далячын. Засыпала бабку, і стала яна, захутаная ў пуховую хустку, снежнаю, нібыта сама зіма.

"Чаго мяце здурю? Чаго шалее?" — скардзілася старая ў каўнер.

"Добра ў завею, вольна. Вее мяцеліца з-за спіны, нібы крыламі цябе абхінае. І няхай бы сабе вар'яцела, вілася дзесьці ў яры д'ябавым хвостом, кусала, шалела. Ды не ж, і да вёскі дабралася... Аднак бывае весела ў завею

заблукаць нават на ўласным двары. Азяблы стрэчны носам у рукавіцу тыкаецца. Прывітаецца, ох... удыхнеш — кінжал дамаскай сталі і доўга пасля кашлем гаворыш. І ў гэтым разгуле, у карагодзе хвастатым царква цепліцца ціхай лампадай. Перахрысцілася бабуля, увайшла, і замера за сценамі зіма. Тут таксама бела і чыста, але вольна і лёгка на сэрцы. Свечкі, алтар, алатыр-камень...

— Госпадзе, памілуй..."

Як сведчыць прыведзены ўрвак, сярод сельскай і гарадской моладзі нямала таленавітых юнакоў і дзяўчат. А выяўляць новыя імёны — гэта ўваскрашаць літаратуру. Рэдакцыя часопіса "Нёман" надае гэтаму пытанню асаблівую ўвагу, у чым лёгка пераканацца, пагартушы падшыўкі за мінулы і ранейшыя гады. Вось і ў 2008 годзе на старонках часопіса будзе нямала выбітных публікацый маладых літаратараў.

Прывяду яшчэ адзін невялікі ўрвак з апавядання маладога аўтара Андрэя Дзмітрыева. Здаецца, упершыню чытаю гэтага дзяржынскага прэзаіка, і вельмі хацелася б, каб ён працягваў пісаць і далей.

"Першае знаёмства з Раісай Міхайлаўнай здарылася летняй раніцай. Я вяртаўся дахаты пасля вечарынк, якая зацягнулася даўдна, і жадаў толькі аднаго: выкурыць цыгарэту і легчы ў пасцель. Была нядзеля і "стрэльнуць"

ці купіць цыгарэт не было магчымасці. "Хоць бы рыбалоў які сустрэўся", — думаў. Той бадзёры світанак як бы з дакорам уваскрашаў мой стомлены стан. Дзень толькі пачынаўся, а я ўжо спяшаўся схвацца ад промняў сонца, схваціцца пад коўдрай, каб не чуць ні спеваў птушак, ні гамонкі людзей, пагрузіцца ў забыццё, якое паглынае рэальнасць.

Так, я сапраўды стаіўся. І ў думках праціў: "Ты ўжо прабач мяне, новы дзень, сустрэнемся з табой вечарам".

Ідучы непадалёку высокага дома, звярнуў увагу на адчыненае акно на другім паверсе, з якога неўзабаве выплнула жанчына, і пільна сочыць за мной, выдыхнула блакітны струменьчык тыгунёвага дыму.

Я спыніўся пад акном, падняў галаву:

— Добрай раніцы, гаспадыня! Я прашу прабачэння, вы не маглі б пачаставаць мяне цыгарэтай? Крамы яшчэ зачыненыя, а курьць вельмі хочацца.

Яна, абaperшылася аб падаконнік і зручней уладкавалішыся, адказала:

— А ты адгадай загадку!

— Загадку? "Гэта ўжо цікава", — падумаў я. — Загадавайце!"

Гэта ўсяго толькі невялічкі ўрвак з апавядання пра наш час, пра нас, сённяшніх. Сам жа твор па змесце значна глыбей: аўтар заклікае ў ім быць спагадлівым, міласэрным адзін да аднаго.

...Раманы, аповесці, вершы, артыкулы. Кожны пісьменнік, літаратуразнаўца выдатна ўсведамляе, але, на вялікі жаль, пакуль яшчэ не ўсе чытачы ведаюць, наколькі неабходны вышэйназваныя жанры літаратуры і грамадству, каб хоць у нейкай ступені адчуць подых мінуўшчыны і не гэтак аддаленага ад нас часу, зразумець псіхалогію гарадскога і сельскага жыхара, соцыум асобных людзей з якіх і складаецца грамадства ў цэлым.

Высокая мастацкасць літаратурна-крытычных і літаратуразнаўчых артыкулаў Валянціны Локун, Васіля Макарэвіча, Віктара Гардзюка, Алены Свечнікавай, Георгія Кісялёва, Генадзя Гомана, Міхася Кавалёва ды іншых аўтараў вызначаецца глыбокім пранікненнем у "свадомасць" лірычнага героя твораў, тонкім разуменнем духу эпохі, абсалютным адчуваннем мовы.

Спадзяюся, людзі, якія лічаць сябе сур'ёзнымі чытачамі часопіса, не прапусцяць такія выдатныя артыкулы ў галіне літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства, як: "Адкрыццё Атлантыды" (пра творчасць паэты Р. Баравіковай), "Кліч продкаў" (пра рамана В. Праўдзіна "Танцавальны марафон"), "Гэтыя добрыя дрэнныя жанчыны" (рэцэнзія на аповесць Ю. Лошчыца "Дзюўчынка, маладзіца, жанчына...") і іншыя.

Цэнтральнае месца ў "Нёмане" па-ранейшаму будзе займаць мастацкія творы. Тут, нават калі кіравацца самымі строгімі прынцыпамі адбору, ёсць што вылучыць — і ў прозе, і ў паэзіі. Жыццё аспрэчыла распачаць было некалькі гадоў таму гутаркі аб вычарпанасці "беларускага рамана": маюцца ўсе прыкметы таго, што наша буйная проза ўступае ў своеасаблівы перыяд абнаўлення. На рэдакцыйным стала ляжаць ужо перакладзеныя на рускую мову значныя па сваёй задуме і мастацкім увасабленні раманы Васіля Ткачова "Хата камуні" і Аляксандра Галькевіча "Выхад сілай". Калі ў першым творы пісьменнік апавядае пра лёс шматлікіх гараджан у смутны перабудовы час, то ў другім рамана гаворка ідзе аб супрацьстаянні падлетка смяротнаму ворагу здароўя і жыцця — наркаманіі.

Сур'ёзная і сумленая проза на старонках "Нёмана" ў 2008 годзе будзе прадстаўленая таксама творами: Янкі Сіпакова, Андрэя Федарэнка, Генадзя Катлярова, Алеся Бадака, Анатоля Крэйдзіча, Славаміра Антановіча, Івана Стадольніка і іншых.

Сутучнасць зместу часопіса патрабаваннем часу шмат у чым залежыць і ад таго, якое месца ў ім зойме мастацкая публіцыстыка. Гэты літаратурны жанр, як вядома, найбольш аперацыйна адчуваецца на пераўтварэнні ва ўсіх галінах нашага жыцця, ярка і вобразна адлюстроўвае зрухі, якія адбываюцца ў эканамічных, сацыяльных, этычных адносінах і мысленні сельскага і гарадскога жыхара, маладога пакалення. І трэба зазначыць, што публіцыстыка часопіса "Нёман" прышывае да сабе ўвагу чытачоў сваёй удумлівасцю, бескампраміснасцю ў паказе гістарычнай праўды, грамадзянскасцю.

У часопісе ў 2008 годзе будуць надрукаваны новыя вершы Алены Пяхоты, Андрэя Цяўлоўскага, Міхася Пазнякова, Паўла Сіманова, Алы Чорнай, Івана Пехцерава, Змітрака Марозава, Алены Крыклівец і іншых.

Валянцін БАРЫСЕВІЧ

Якуб Колас як вучоны-фалькларыст

На вялікі жаль, да сённяшняга дня не створана поўная біяграфія Якуба Коласа. Адной з малавучаных тэм з'яўляецца навуковая спадчына народнага песняра, асабліва яго працы па вывучэнні беларускага фальклору.

Зыка" ў чэрвені—ліпені 1924 года Якуб Колас чытае карэла-фініскі народны эпас "Калевала".

Паводле кнігі М. Лужаніна "Колас расказвае пра сябе":

"Загое з Вейнямейненам мне не хацелася разлучацца. Чытаў яго прыгоды ў нейкім старым выданні, добра помню друк з цвёрдымі знакамі..."

Нешта падобнае да "Калевалы" можна скласці і з беларускіх казак. Падобраць іх у парадак, пералажыць, магчыма, у вершы і звязаць адным героем, якім-небудзь кавалём ці што. Шмат якія руны відавочна маюць сяды апрацоўкі, але зроблена яна тонка. Не так, як апрацоўваюцца нашы народныя песні. Звычайную "Вярбу" ці "Калініцу" знявечаць так, што не пазнаеш. Слухаць цераз сілу слухаеш, а запісваюць, і калом не прымушася. Народны дух выветрыўся, усмешка знікла, якая ж гэта песня?"

"Калевала" дала мне добры штуршок для работы. Вейнямейнен, разважыў я, памірае ад старасці і тады пакідае свае гуслі народу. Чаму ж мой Сымон павінен канаць, толькі ступіўшы на дарогу? Хай прынясе людзям радасць і пасля гэтага перадаць у другія рукі скрыпку.

...Народ жа вечны, вечнае яго мастацтва, вечныя і творцы песні і казкі, у такім перакананні ўмацоўвала мяне і "Калевала". Я запомніў канец яе і добры кавалак пераклаў".

У 1928 годзе выйшлі апрацаваныя Коласам беларускія народныя казкі "Воўк-дурань", "Леў і воўк" (2-я рэдакцыя), народная казка "Два маразы" (2-я рэдакцыя).

А ў 1929 годзе былі апублікаваны апрацаваныя народным песняром беларускія народныя казкі "Як пеўнік ратаваў курачку", "Пчала і шэршань" і "Зайчыкі" (2-я рэдакцыя). У 1935 годзе пры Прэзідыуме АН БССР была створана самастойная Фальклорная камісія, старшынёй якой быў прызначаны Якуб Колас. Затым у 1937 годзе работа па вывучэнні фальклору і этнаграфіі аб'ядноўваецца ў сектары этнаграфіі і фальклору Інстытута гісторыі АН БССР. Тут пры непасрэдным удзеле правадзейных членаў Акадэміі навук БССР Якуба Коласа і М. Нікольскага была пачата сістэматычная работа па зборанні і вывучэнні беларускага фальклору.

Толькі ў 1930-я гады экспедыцыямі, асобнымі збіральнікамі і краязнаўцамі было сабрана каля 80 тысяч фальклорных тэкстаў, 2 тысячы фоназапісаў.

Як паведамлялася ў газеце "Звязда", Прэзідыум АН БССР падагульніў вынікі работы Фальклорнай камісіі і адзначыў, што былі праведзены мерапрыемствы, накіраваныя на ажыўленне і развіццё фалькларыстычнай работы. Сярод гэтых мерапрыемстваў заслугоўвае адабрэння правадзённе конкурсу на лепшае зборанне фальклору. У ім прынялі ўдзел 183 чалавекі — рабочыя, калгаснікі, настаўнікі, студэнты, вучні старэйшых класаў. Яны даслаі 15 тысяч запісаў вуснай паэзіі дарэвалюцыйнага і сучаснага перыяду.

Лепшыя ўзоры меркавалася ўключыць у зборнік "Беларускі сучасны фальклор". Праводзіліся экспедыцыі з мэтай зборання народна-паэтычных твораў.

У 1940 годзе выйшаў першы том шматтомнага акадэмічнага выдання "Песні беларускага народа".

У якасці старшыні Фальклорнай камісіі Колас правёў вялікую арганізацыйную работу па зборанні беларускай вуснай народнай творчасці. У сваім звароце да рабочых, калгаснікаў, чырвонаармейцаў, працаўнікоў школ, студэнтаў, вучняў, селькораў, камсамольскіх і піянерскіх арганізацый, удзельнікаў літаратурных гурткоў 8 сакавіка 1936 года ў газеце "Літаратура і мастацтва" Якуб Колас даў разгорнутую праграму па зборанні і запісванні ўсіх відаў фальклору.

Фальклорная камісія пачала ўлік таленавітых спевакоў, казачнікаў, музыкантаў (цымбалістаў), танцораў ды інш. Былі распрацаваны мерапрыемствы па далейшым разгортванні фальклорнай работы.

У той жа час нельга не адзначыць, што ў 30-я гады на старонках газет час ад часу публікаваліся паэтычныя творы, якія выдаваліся за фальклорныя. Ад літаратурных яны адрозніваліся прымітыўнасцю формы і невыразнасцю зместу. Імкненне ж сабраць як мага больш вуснапаэтычных твораў савецкага часу вылівалася ў патак публікацый падробак пад фальклор.

У грозны час Вялікай Айчыннай вайны Колас адзначаў:

"Багаты і разнастайны мір беларускага народа. На працягу сваёй гісторыі ён стварыў выдатныя прыклады народнай мастацкай творчасці... Цэлыя вялікія тамы народнай творчасці запісаны Шэйнам, Нікіфаравым, Бяссонавым, Федароўскім, Дуброўскім, Насовічам, Сержпутоўскім і іншымі. Усё жыццё народа з яго радасцямі і нягодамі, з яго бытавым укладам, увесь яго светапогляд і яго надзеі знайшлі сваё адлюстраванне ў гэтай творчасці.

У 1946 годзе ён апрацоўвае беларускія народныя казкі... 24 лютага Якуб Колас скончыў апрацоўку тых казак, якія рыхтаваліся да выдання ў выдавецтве дзіцячай літаратуры ў Маскве. Шкада, што пры яго жыцці ў перакладзе на рускую мову яны не выдаваліся.

А вось што згадаў вядомы беларускі дзіцячы пісьменнік Алесь Якімовіч:

"Колас здзіўляў нас працавітасцю, творчым гарэннем. Памятаю такі выпадак, неяк, пасля вайны ўжо, наведалі мы Коласа ў бальніцы. На стала ў яго пакойчыку ляжала горка кніг.

— Чытаць не забараняюць? — пытаемся.

— Не. Перабіраем кнігі, гэта фальклорныя зборнікі беларускіх народных казак Шэйна, Раманава, Федароўскага.

— Перачытваеце?
— Ды я іх ужо траха не ўсе ведаю на памяць, гэта ж "Детгиз", бачыце, хоча выдаць для дзяцей нашы казкі на рускай мове.

Народнай казкай Колас цікавіўся праз усё сваё жыццё. Ніхто з пісьменнікаў не мог з такім майстэрствам пераклаваць нашы народныя казкі літаратурнаю моваю, як народны паэт Якуб Колас.

Да канца жыцця адным з любімых заняткаў Коласа была апрацоўка беларускіх народных казак. Ім былі апрацаваны тры зборнікі казак: "Як пеўнік ратаваў курачку", "Каза ў арэхах" і "Беларускія народныя казкі".

Асобнае месца ў літаратурнай і навуковай спадчыне Якуба Коласа займаюць "Казкі жыцця". Нельга не згадаць пра з вядомым літаратурнаўцам М. Мушыньскім, які адзначае: "Казкі жыцця" адыгралі вялікую ролю ў нацыянальным прыгожым пісьменстве. Яны расунулі жанравыя межы беларускай мастацкай прозы, наглядна прадэманстравалі выключную змястоўнасць "малой" пражытай формы і ўвогуле багатыя патэнцыяльныя магчымасці жанравай структуры, дзе дамінуе сімвалічна-алегарычная вобразнасць, элемент казачнасці, мастацкай умоўнасці..."

Беларускі вучоны-фалькларыст, заслужаны дзеяч навукі Беларусі А. Фядосік высока ацаніў уклад народнага песняра ў беларускую фалькларыстыку. Ён падкрэсліваў, што ў асобе Якуба Коласа як бы зліліся, сінтэзаваліся два таленты — пісьменніка і фалькларыста. А. Фядосік лічыў, што беларускую сацыяльна-бытавую казку нельга па-спраўдному зразумець без даследавання творчасці Коласа ў гэтым напрамку.

Аналіз навуковай спадчыны ў галіне вывучэння фальклору дае ўсе падставы меркаваць, што Якуб Колас быў таленавітым і арыгінальным вучоным-фалькларыстам.

Эмануіл ЮФЕ

Стрымана аб набалелым

Кнігу "На тым беразе" Іван Пяшко прысвяціў памяці свайго бацькі Рыгора Антонавіча, дзядзькі Міхаіла Антонавіча і брата Валянціна, якія не вярнуліся з вайны. Можна, таму ў ёй шмат аўтабіяграфічнага, пранізанага светлым сумам, бясконцай любоўю да сваіх родных, наканаванасцю жыць без іх, незваротнасцю былога.

У кампазіцыю твораў згадка пра дзяцінства, сям'ю, выгокі свайго роду, блізкія сэрцу мясціны ўплятаюцца як успаміны іх герояў, заўвагі і выказванні, аўтарскія роздумы. Вось, напрыклад, у апавяданні "Яблык ў снезе" Васько, гаспадарлівы, грунтоўны чалавек-стваральнік, вымушаны бяссільна назіраць, як знішчаюць Руткевіцкі сад, Пратэстуючы супраць такога гвалтоўнага абнаўлення, ён успамінае, як нядаўна наведваў радзіму сваёй маці вёску Польмя, спаленую немцамі разам з жыжарамі, і знайшоў на месцы былой сядзібы адзіноў ўцалелую праз шмат гадоў антонаўку. У апавяданні "Зваротнае" нябачна прысутнічае ягоны бацька. Незнаёмы мужчына дорыць напавіраце-хлопчыку першыя ў яго жыцці каларовыя алоўкі — вяртае сына былога сябра дабрату іх сяброўства. Гэта па-мастацку апрацаваны біяграфічны факт. У апавяданні "Паездка ў Завадзічы" пра свайго героя аўтар кажа: "Сорак. Магічная лічба. У сорак яго таксама напаткала гора — памёр сын". Я ведаю, што Іван Рыгоравіч сапраўды пахаваў сына...

Больш перажытых страт назаўсёды застаўся ў душы Івана Пяшко. Напэўна, таму ён востра адчувае боль іншых людзей, выкліканы рознымі складанымі або нават невынішчымі жыццёвымі абставінамі, недасканаласцю самога чалавека. У сваёй кнізе ён даследуе вытокі гэтага болю, жыццёвыя супярэчнасці і парадоксы, прычыны і вынікі чалавечых паводзін і судносін, паказвае ўплыў чалавека на сітуацыю і наадварот, назірае, як цяжка бывае распазнаць дабро і зло, а значыць, прыняць правільнае рашэнне.

Вось некалькі прыкладаў тых цяжка вырашальных праблем, якія паклаў аўтар у аснову сюжэтаў сваіх твораў.

Хлопец прыносіць прыгожага пчанюка для дзіўчынны, у хаце якой ён кватаруе і якой падаваецца. А праз некалькі гадоў той сабака становіцца прычынай яе смерці ("На тым беразе"). Лепшы ляснік Хведар заўзята бароніць свой участак ад браканьераў. І гэтая пшыра праца даводзіць яго да калецтва: людзі ў чорных масках робяць яго інвалідам ("Хведар"). Жанчына-нянька не дагледзела хлопчыка — трапіў пад машыну. Перад пенсіі яна прыходзіць да яго маці і просіць даць даведку, што працавала ў сям'і не два месяцы, а два гады ("Качка"). У бездакорнага трактарыста Чэся ноччу прападае трактар з фермы. Ён дакладвае дырэктару саўтаса, участковаму. А высвятляецца, што злодзей — яго сын, які на трактары паехаў на танцы і трапіў у кювет ("У адлігу").

Што рабіць? Бараніць? Караць? На гэтыя няпростыя пытанні няма адназначных адказаў, і таму аўтар іх не дае. Ён пакідае канцоўкі сваіх твораў адкрытымі, фактычна, без развязкі. Наогул, у кампазіцыі звычайна ёсць толькі выразная завязка. Кульмінацыя часта таксама быццам бы няма, бо яна адбываецца не ў падзеях, а ў душы героя, незаўважна для акаляючых яго, хаваючыся такім чынам у глыбіні падтэксту.

Інтанацыя твораў Івана Пяшко выключна спакойная, ён абсалютна неэмацыянальны апавядальнік, засяроджаны цалкам на падзеях. Падае ён павольна, падрабязна, надаючы вялікую ўвагу дэталю. Нічога і нікога адкрыта не апярэвае. У мяне склалася такое ўражанне, што не толькі аўтар глядзіць на ўсё, што адбываецца як бы збоку, але часта і яго героі — самі на сябе.

Мне прыгадаўся псіхалагічны тэрмін — інтэлектуалізацыя. Гэта абарончая рэакцыя чалавека на стрэс, калі ён успрымае толькі змест падзей і поўнаасцю абстрагуюцца ад эмоцый. Па-мойму, выкарыстанне інтэлектуалізацыі як мастацкага сродку — гэта творчая манера І. Пяшко. Яна здарвае яго будаваць свае творы па тыпу айсберга. На паверхні — толькі падзеі, з іх няшмат відаць і часта гэта не вельмі такое ўжо штоспыць значнае, на першы погляд, але калі разгледзіш схаваныя ў глыбінях пачуцці — адкрыеш неабсяжнасць аўтарскага роздому, ягонай веры, праўды, любові і журбы.

З Іванам Рыгоравічам мы землякі — ад яго Лішчэц да маіх Бандароў кіламетра не будзе. Я сустрэла ў кнізе знаёмыя прозвішчы, імяны, назвы: Скідзель, Польмя, Вострава, Каменка, Кулеш, Ушкewіч, Васько, Ванюля і іншыя. Мела рэдкую магчымасць трапіць у творчую лабараторыю аўтара і ўбачыць, як ён, адштурхнуўшыся ад рэальных асоб і падзей, чароўным чынам пераасэнсоўвае іх і тыпізуе.

Хачу пажадаць аўтару і надалей плённай працы і творчых здзяйсненняў.

Галіна САМОЙЛА

«Летапіс княжання Аляксандра Казіміравіча» — выдатны помнік беларускай гістарычнай прозы пачатку XVI ст. Твор дайшоў да нашага часу ў складзе Летапісу Рачынскага. У ім асвятляецца эпоха княжання Аляксандра Казіміравіча (1492 — 1506), раскрываецца ўклад гэтага манарха ва ўмацаванне Вялікага княства Літоўскага.

Князь Аляксандр — шчодрый манарх і патрыёт Беларусі

«Летапіс...» напісаны невядомым аўтарам, які верагодна служыў у якасці пісара ў дзяржаўнай канцэлярыі ВКЛ. Як вынікае з семантыкі твора, яго аўтар з'яўляўся сведкам тагачасных падзей. Ён відэавачна браў удзел у паходзе на татар і ў бітве пад Клецкам 1506 г., а таксама прысутнічаў пры пахаванні вялікага князя Аляксандра ў Вільні.

Структура «Летапісу княжання Аляксандра Казіміравіча» складаецца з сямі наваў і ахоплівае гістарычны перыяд ад 1492 да 1506 года.

Літаратурная і гістарычная каштоўнасць «Летапісу...» у тым, што ў ім найбольш поўна адлюстраваны падзеі напружанага змагання ВКЛ з Крымскім ханствам. Аўтар указвае на велізарныя памеры шкодаў, якія наносілі перакопскія татары падчас частых набягаў на беларускія і ўкраінскія землі. Надзвычай каларытна ў «Летапісе...» паказана бітва пад Клецкам 1506 г. Батальная сцена змагання з ворагам, раскрыццё ў творы мужнасці шараговых ваяроў і таленту военачальнікаў — яркая старонка нацыянальнага гераічнага эпасу.

Цалкам дакладна і гістарычна праўдзiва ў «Летапісе...» асвятляецца характар унутрыпалітычнай барацьбы, вальныя соймы, вайсковыя кампаніі, шляхецкія інтрыгі і змовы, рэгулярныя памкненні магнатаў пашырыць уласныя палітычныя ўплывы ў дзяржаве.

Галоўны герой «Летапісу...» вялікі князь Аляксандр падаецца як ключавая фігура палітычных падзей. Паводле аўтара, менавіта манарх прымаў асноўныя дзяржаўныя рашэнні, вызначаў унутраную і знешнюю палітыку краіны. Ад яго волі залежала дзейнасць дзяржаўных інстытутаў, ён асабіста прызначаў князёў і магнатаў на высокія дзяржаўныя пасады, вырашаў лёс нават самых уплывовых асоб ВКЛ.

Уласна мастацкае наватарства аўтара «Летапісу...» выявілася ў тым, што ён значную ўвагу акцэнтаваў на асабістых рысах характару Аляксандра Казіміравіча. Письменнік імкнуўся паказаць псіхалагічны стан манарха, перадаць яго эмоцыі. Ён у прыватнасці распавёў пра вялікую радасць у душы князя Аляксандра з нагоды разгрому татарскіх загонаў у бітве 1506 г. пад Клецкам. Вельмі эмацыйна ў «Хроніцы...» апавядаецца пра пагаршэнне здароўя і заўчасную смерць гаспадара ВКЛ.

Узнаўленне і пераклад «Летапісу княжання Аляксандра Казіміравіча» ажыццёлены паводле Летапісу Рачынскага (ПСРЛ. М., 1980. Т. 35. С. 166 — 167).

Іван САВЕРЧАНКА,
доктар філалагічных навук

Летапіс княжання Аляксандра Казіміравіча

I
У 1492 годзе Аляксандр, сын Казіміра, быў абраны лiтвой гаспадаром Вялікага княства Літоўскага.

II
У 1500 годзе вялікі князь маскоўскі пачаў заваёўваць Рускую зямлю. Вялікі князь літоўскі Аляксандр Казіміравіч паслаў супроць яго сваё войска.

Літоўскія і маскоўскія войскі сьшліся ў бітве на рацэ Веграшы. Там між імі адбылася страшэнная сеча. І пабіла масква літву. Шмат каго ўзялі ў палон — ваяводу троцкага Грыгорыя Осцікавіча, князя Канстанціна Астрожскага ды іншых знатных людзей.

III
У 1501 годзе па смерці караля Альбрэхта Казіміравіча палякі запрасілі вялікага князя Аляксандра на Польскае Каралеўства.

Аляксандр Казіміравіч — кароль польскі, вялікі князь літоўскі, рускі, прускі і жамойцкі — быў надта спагадлівы да сваіх падданных, шчодрый надзяляў іх маёмасцю і ўзнагароджваў пасадамі.

З абраннем вялікага князя Аляксандра польскім каралём адбылося задзіночанне Вялікага княства Літоўскага і Польскага Каралеўства.

IV
У 1505 годзе кароль Аляксандр удзельнічаў у Берасцейскім Сойме разам з панамі — Радай Вялікага княства Літоўскага і Польскага Каралеўства.

На той момант Аляксандр вельмі гневаўся на літоўскіх паноў з-за змовы Міхаіла Глінскага.

Паны Вялікага княства Літоўскага не адважваліся набліжацца да каралеўскага палаца з-за страху пакарання.

Польскія магнаты, перадусім каронны канцлер Ян Замойскі, спрабавалі дапамагчы. Замойскі змог задобрыць караля і суцішыць яго гнеў.

Але вялікі князь Аляксандр адбраў у Забарэзінскага Троцкае ваяводства і аддаў яго падчасаму Вялікага княства Літоўскага Мікалаю Радзівілу.

Потым паны Вялікага княства Літоўскага, спрабуючы апраўдацца перад манархам і даказаць яму ўласную вернападданасць, усяляк даводзілі, што тую змову супраць вялікага князя Глінскі ўчыніў упатай ад усіх, маючы на мэце стаць паўнаўладным гаспадаром Вялікага княства Літоўскага.

V
У тым жа 1505 годзе перакопскія татары на чале з царом Менглі-Герэем напалі на Літоўскую і Рускую зямлю. Яны ўчынілі велізарную шкоду. Сто тысяч чалавек пагналі ў палон.

VI
У 1506 годзе ад Божага нараджэння вялікі князь і кароль Аляксандр вельмі расхварэўся. Поўна яго падкасіла заразнае паветра.
З Польшчы ў Вільню паклікалі славацкага лекара Балінскага. Там, у Вільні, ён і лекаваў манарха. Але стан здароўя князя Аляксандра пагаршаўся.

Некагорыя тады шапталіся, маўляў лекар наўмысна, паводле замовы Міхаіла Глінскага, шкодзіў здароўю вялікага князя Аляксандра.

VII
Якраз у той час татары ўварваліся на абшары Вялікага княства Літоўскага.

Паводле прапановы гетмана Міхаіла Глінскага, вялікі князь Аляксандр асабіста ўзначаліў вайсковыя харугвы і павёў іх супраць татараў. Але ён быў вельмі хворы.

Манарх выехаў з Вільні да Ліды. Там стан яго здароўя яшчэ болей пагоршыўся. Вялікі князь Аляксандр не мог рушыць далей і вёсці харугвы на вайну з татарамі.

Аляксандр Казіміравіч даручыў кіраванне войскамі гетману Станіславу Кішку. Але і той неўзабаве моцна захварэў, нават не мог трымацца верхам на кані. Таму Станіслаў Кішка перадаў гетманскі жэзл Міхаілу Глінскаму, які і павёў літоўскае войска супраць татараў.

Татары стаялі кошам пад Клецкам. Там, каля Клецка, над Цэпраю, у Спасаў пост, адбылася вялікая бітва з татарамі. Бог паспрыяў літве. Татараў разбілі ўпцэнт. Шмат з тых, што ўцякалі, патапілася ў рацэ.

Вялікі князь Аляксандр атрымаў вестку пра разгром татараў у час, калі яго ўжо зусім нямоглага прывезлі ў Вільню.

Аляксандр Казіміравіч вельмі ўсцешыўся, а затым, з добрымі думкамі ён развітаўся з гэтым светам і сваімі падданымі ў 1506 годзе.

Меў вялікі князь Аляксандр Казіміравіч 45 гадоў веку. Гаспадарыў ён ў Польскім Каралеўстве — 4 гады і восем месяцаў, а ў Вялікім княстве Літоўскім — 14 гадоў і два месяцы.

Цела вялікага князя і караля Аляксандра пахавалі ў Вільні, у касцёле святога Станіслава, у капліцы, побач з яго братам каралевічам Казімірам.

Пераклаў
Іван САВЕРЧАНКА

Вясёлая чыталка

Сёння якраз надзеля. На двары халодна, марозік прыціснуў, у паветры бухматыя сняжынкi, як матылькі, пырхаюць, а тут, у дзіцячай бібліятэцы "Верасок", цёпла і ўтульна. У чытальнай зале столькі дзяцей, што і яблыку няма дзе ўпасці.

Я таксама са стосам часопісаў "Бязрозка" прымасціўся каля чарнявай дзяўчынкі. Побач з ёй сядзіць яшчэ адна, тоненькая, з доўтай русай коскай на плячы. Яны гартуюць прыгожую з цудоўнымі малюнкамі кнігу. Кніга гэтая — "Вясёлка". Яна нядаўна пабачыла свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура" і прымеркавана да юбілею аднайменнага часопіса, якому сёлета споўнілася пяцьдзесят гадоў. У гэтую школьную чытанку ўвайшлі лепшыя творы беларускіх пісьменнікаў, якія друкаваліся ў часопісе. Гэта апавяданні і казкі, вершы і невялікія п'есы, песні і скорагаворкі, загадкі ды пацешкі.

— Ці падабаецца вам кніга, цікавая? — адкладваючы ў бок "Бязрозку", пытаюся ў дзяўчынак.

— Ага, падабаецца, вельмі цікавая, — адгукаюцца яны.

— І што запомнілася?

— "Птушыны інтэрнат" запомніўся.

Дзяўчынка памаячала крыху і дадала: "У нашай вёсцы", дзе баба Агата жыве, таксама свой птушыны інтэрнат ёсць. Там, на старой ліпе, каля выгана, буслы жывуць, разам з імі два верабейкі пасяліліся, а ў ішпакоўні ішпакі сваіх дзетак выводзяць.

Пра "Птушыны інтэрнат" пісьменнік Яраслаў Пархута напісаў, — раптам схямнулася дзяўчынка. — Ён, мусіць, у нашай вёсцы пабываў і падглядаў усё гэта".

— Мо і так, — падтрымаў я дзяўчынку.

— Яраслаў Пархута быў не толькі таленавітым пісьменнікам, які пісаў творы для дзяцей і дарослых, але яшчэ вельмі захапляўся вандроўкамі. Так што, мабыць, ён і ў вашай вёсцы пабываў.

Калі я пакідаў бібліятэку, дзяўчынкі яшчэ засталіся там...

Хоць кожны нумар часопіса "Вясёлка" ўважліва чытаю ад самага пачатку і да канца ўжо не адно дзесяцігоддзе, а таксама друкуюся у ім, увечары дома я дастаў з паліцы сваёй бібліятэкі кніжку "Вясёлка", гэты сваёсаблівы падарунак для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. Зноў у каторы раз перачытаў "Жменьку сонечных промяняў" Янкі Брыля, апавяданні "Апельсін" Васіля Хомчанкі, "Ваня-кніжнік" Івана Шамякіна, "Жывы тэлевізар" Уладзіміра Ліпскага, "Лялька" Лідзіі Арабей, "Слёзы на вокнах" Паўла Кавалёва... Цудоўныя казкі "Люты" Клаўдзіі Каліны, "Яўсей, жыга сей!" Сяргея Тарасава, "Стары тэлефон" Алеся Бадака, "Смелая плотачка" Анатоля Эзкава, "Слізнякова хатка" Зінаіды Дудзюк...

Кранаюць душу ў чытанцы вершы такіх паэтаў як Алеся Письмянкова, Міколы Малаўкі, Кастуся Жука, Уладзіміра Карызнны, Максіма Танка, Аляксея Пысіна, Петруся Макаля, Паўла Саковіча, Казіміра Камейшы, Уладзіміра Мазго, Віктара Гардзея, Міколы Чарняўскага, Алеся Камароўскага, Яўгена Хвалера, Міколы Мятліцкага... Усіх і не пералічыць...

Добрую справу зрабілі часопіс "Вясёлка" і выдавецтва "Мастацкая літаратура", дзякуючы якім пабачыла свет такая цудоўная чытанка, бо яна добры падарунак дзецям, іх бацькам і настаўнікам. Лепшыя творы беларускіх пісьменнікаў, сабраныя ў гэтай кнізе, дапамагаюць дзецям палюбіць матчыную мову і сваю Бацькаўшчыну, адкрываюць непаўторны свет прыроды, адпрыяюць развіццё назіральнасці і беражлівых адносін да яе. Гэта цікавая і таленавіта напісаная чытанка, якая называецца "Вясёлка", будзе з прыхільнасцю сустрата чытачамі.

Янка ГАЛУБОВІЧ

Вiншувем!

• *Кафедра беларускай літаратуры і культуры БДУ шчыра вiншуе сваю калегу дацэнта Маргарыту Барысаўну Яфімаву з слаўным юбілеем. Жадаем і надалей натхнення, творчага ўздыму, моцнага здароўя, прыгожых планаў і яскравых здзяйсненняў.*

• *Калектыў рэдакцыі "ЛiМ" шчыра вiншуе Маргарыту Барысаўну Яфімаву з прыгожым юбілеем! Моцнага Вам здароўя, натхнення ды творчага плёну.*

Ён — Палесся абраннік

Уладзімір Міхайлавіч Верамейчык — лірык, творы якога заварожваюць музычнасцю, задуменнасцю, непаўторны сатырык, чый талент яшчэ не раскрыты, не ацэнены належным чынам. 26 снежня 1999 года пайшоў з жыцця выдатны педагог, які выхаваў не адно пакаленне беларусаў. Родная мова ў яго творах пералівалася, ззяла, струменіла, як хвалі Прыпяці, Пцічы, Славечны, якія ўскалыхалі, узгадалі яго прыгажуню, асілкам з чыстаю, як у дзіцяці, уражлівай душою.

нага і мастацкага выяўлення, што іх можна паставіць у шэраг лепшых твораў сучаснай беларускай лірыкі на тэмы Чарнобыля.

*Я ў зоне ляжу:
галава на пляску
каля Брагіна,
Каля Хойнікаў сэрца
ў засені хворых губоў,
Паг Нароўляю ногі
ў Прыпяць бяссільна
апущаны
Ужо восем гадоў,
ужо восем страшэнных гадоў...*

З такой сілай пачуцця свой унутраны пратэст аб знявечанай чарнобыльскай бядой радзіме не выяўляў, бадай, яшчэ ніхто ў беларускай паэзіі апошніх гадоў. Увогуле наша крытыка чамусьці пакуль што не адводзіць належнай увагі творчасці тых пісьменнікаў, якія жывуць у зоне. А не шкодзіла б правесці адпаведную паралель. Даўно заўважана, што не тыя, хто знаходзіўся ў тыле, а тыя пісьменнікі, якія на свае вочы адчулі акупную праўду, трагедыю народа, напісалі творы, якія сталі шэдэўрамі мастацкага летапісу Вялікай Айчыннай вайны.

Пасля бальніцы Уладзімір Міхайлавіч патэлефанаваў, гаварыў, што цукар значна панізіўся і што вырашыў сур'ёзна заняцца здароўем. Але не суджана было яму яшчэ пажыць. Не суджана было і памерці ў Мазыры. Памёр Уладзімір Верамейчык у Рэчыцы ў бальніцы 26 снежня 1999 года.

Непаўторным лірыкам Палесся назвала я У. Верамейчыка, калі пазнаёмілася з яго новай кнігай паэзіі "Ліхаўня", якая выйшла ў 1997 годзе ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" да 60-годдзя паэта. У кнігу ўвайшлі вершы апошняга трагічнага дзесяцігоддзя і паэма "Ліхаўня", прысвечаная светлай памяці маці паэта Соф'і Данилаўны Збароўскай, ураджэнкі вёскі Ліхаўня Нараўлянскага раёна, якая знікла з твару зямлі, па якой прайшоўся чарнобыльскі чорны бульдозер.

Паэма складаецца з трох раздзелаў, кожны з якіх мае аднолькавы зачын-рэфрэн, пранізаны болей за родны нараўлянскі край з цудоўнай спадзевай вадой Славечны, з багатай, урадлівай зямлёй, што ўзгадала цэлыя пакаленні нашых продкаў.

Знікаюць з твару зямлі вёскі, людзі. Здзічэлымі, бездапаможнымі вачыма пазірае на гэты глум над жыццёвай затакай прырода, баліць душа лірычнага героя невыказным болей за будучыню дзяцей і ўнукаў, за гэтую вечную перакрываючанадэ добра і зла, гістарычнай славы і ліха (Славечны і Ліхаўні). У вершах "Зона", "Палескі трохкутнік" гэты боль пададзены з такой магутнай сілай эмацыяналь-

часцей забягала да Уладзіміра Міхайлавіча. Там, у палаце, пазнаёмілася з яго сястрой Маргарытай Міхайлаўнай і з жонкай Верай Іванаўнай. Кінула ў вочы дасканаласць рысаў твару, прыгажосць каханай жанчыны паэта. А я са сваёй паляшудкай дасціпнасцю не магла не выказаць захапленне, што паэту надзвычай прыйшлося даспадобы. Ён ужо настолькі прызвычаіўся да свайго болю, што могаў, нямогла, хворы, жартаваць. Іскрынка гумару заўсёды свяцілася ў яго вачах, нават за цяжкімі акулрамі з тоўстым затуманеным шклом. Ён быў мужным, вытрыманым чалавекам. Яго спакутаная, гордая душа не патрабавала споведзі. Яго споведдзю і малітвай была паэзія, родная мова і літаратура.

Папрасіў, каб я прынесла "Каласы пад сярпом тваім" Уладзіміра Караткевіча. Захацеў перачытаць. Часта гаварыў пра школу, гаротны стан роднай мовы, культуры, пра тое, што баліць кожнаму сапраўднаму інтэлігенту.

Праз некаторы час прыйшло пісьмо з Ведычы: "Паважаная Галіна Мікалаеўна! Дасылаю Вам апошнія практыкаванні ў вершаплётстве.

У школе холад, а дома — таксама. Адзіная асялада — лазня. У магазінах — пустэча, дарагота. З нагамі пакуль што яснасці няма. Прывітанне ўсім, хто мяне памятае. Асабліва Рабко А. Т. Прыйшло пісьмо з Перарова. Пішыце. Званіце. Шчыра ваш Верамейчык".

Пісьмо было напісана ад рукі. А на машынцы быў аддрукаваны цудоўны верш. Вось некаторыя радкі з яго:

*Хачу памерці тутка,
у Бабрах,
Каб побач Прыпяць
юная журчала,
Каб самагон пілі і елі сала
Сябры, з якімі у бальніцы чах.*

*Бывай, Мазыр!
А лепей — да сустрэч!
Бывай, бальніцы
мулкая палата!
За волю цяжка ўзята плата,
І ты, Мазыр, — прашу! —
мне не пярэч.*

Пісьмо было датавана 8.12.1998 года. Верш тады мяне ўразіў непадробным спалучэннем лірызму і лёгкай іроніі, фантастычнага і рэальнага, заліхвацкім аптымізмам. А цяпер сляза набягае на вочы. Гэта адзін з апошніх твораў паэта.

Восенню 1999 года Уладзімір Міхайлавіч зноў трапіў у бальніцу. Ляжаў ужо не ў хірургіі, а ў кардыялагічным аддзяленні.

Мы з Тамарай Пятроўнай наведлі яго, не маглі нагава-

накалялася за кошт надбайных адносін да чалавека і прыроды: бяздумнага асушэння балот, закасячэння бюрокрацызму, ураўнілаўкі.

Паэтычны вобраз Палесся ў кнізе У. Верамейчыка неадрыўны ад вобразаў яго жыхароў-палешукоў. Перад чытачом паўстае цэлы шэраг прадстаўнікоў беларускай інтэлігенцыі, у каго шчыміць душа за будучыню роднай мовы, культуры, літаратуры.

З найвялікшай павагай гаворыць паэт аб высокай місіі настаўніка, інтэлігента ў вершах "Беларускі настаўнік", "Малітва", "Паездка ў Тураў да настаўніка беларускай мовы Фёдара Міхайлавіча Саўка" ды іншых. Часам пафасна-публіцыстычны, узнёслы гімн розуму, культуры пераходзіць у песню-плач, закланне, іранічна-сатырычны зварот да вышэйшых сіл з просьбай урагаваць залаты фонд нацыі ад чарнобыля духоўнага.

З упэўненасцю можна сцвярджаць, што ніхто з паэтаў дагэтуль не ўславіў старажытны Мазыр, яго ласкавую матулю-Прыпяць так, як У. Верамейчык:

*Над Прыпяццю стаю
зачараваны.
Не верыцца,
што ёсць на свеце смерць.*

Прыпяць — увасабленне магутных, нязгасных сіл народа, сімвал мужнасці і цяперня. Яна глядзіць у вочы стагоддзяў, адлюстроўвае чалавечы боль і скруху, споведзь збалелага сэрца, яна ж і ахвяра людскай бяздумнасці.

Сябры-палешукі і само Палессе, Прыпяць — непадзельныя. Гэта бясконцы кругаварот дабрны, чысціні, чалавечнасці. Яскравым доказам з'яўляецца тое, што паэт і ў аўтабіяграфіі ўспамінае лепшых сваіх сяброў Алеся Краўчанку і Анатоля Ярашэўскага, з якімі быў звязаны яго лёс на доўгія гады. А яшчэ з Прыпяццю, якую ён называе самай вялікай любоўю свайго жыцця.

На працягу ўсяго свайго творчага жыцця У. Верамейчык імкнуўся спазнаць загадку гэтага самабытнага куточка Палесся, беларускай Швейцарыі — так называе ён гэты горад. Тут ён "Пегаса на прыпяцкіх хвалях выпасваў", тут "палескага сонца раскошныя пасмы // датыкаліся грывы яго зала-той".

Верш "Помнік невядомаму мазыраніну" ўражае глыбокай дасведчанасцю аб трагічным мінулым, часе сталіншчыны, голаду і разрухі, бяздумных арыштаў, жыццёвай стойкасці палешукоў. Народ захаваў легенду аб тым, як у галодны жахлівы час нехта з мазыран, ахвяруючы жыццём, павесіў сетку з хлебам на помнік правадыру ўсіх народаў і гэтым выказаў рашучы пратэст супраць бесчалавечнай палітыкі.

Спадучэнне розных стылёвых напрамкаў — пафасна-публіцыстычнага, іранічна-сатырычнага і лірычна-пачуццёвага стварае ў творчасці У. Верамейчыка светлы і трагічны вобраз палескага краю, вобраз лірычнага героя-чалавека з неўтаймаванай энергіяй, якому суджана на рубяжы стагоддзяў адстойваць сваё права на жыццё, на песню, на будучыню.

Паэт і настаўнік, чалавек з высокім інтэлектам інтэлігента-асветніка і сялянскага, глыбока-народным, непаўторна-паляшудкім аўтэнтычным асэнсаваннем жыцця. Такім паўстае ў маім уяўленні Уладзімір Міхайлавіч Верамейчык — выдатны беларускі паэт з адметным паэтычным светаадчуваннем, голас якога не збытаеш ні з якім іншым у шматграннай сімфоніі беларускай паэзіі.

Галіна ДАШКЕВІЧ

Нарадзіўся Уладзімір Верамейчык 1 лістапада 1937 года ў вёсцы Пётрыцкае Брагінскага раёна ў сям'і настаўнікаў. У 1955 годзе скончыў Рэчыцкае педагогічнае вучылішча. Год працаваў старшым піянерважатым і настаўнікам Міхалкаўскай сярэдняй школы Мазырскага раёна. Пасля службы ў войску Уладзімір Міхайлавіч закончыў філалагічны факультэт БДУ, працаваў завучам, дырэктарам Ведыцкай школы Рэчыцкага раёна. Першы верш надрукаваў у 1955 годзе ў Рэчыцкай раённай газеце. У рэспубліканскім друку выступіў з 1956 года. Яго паэтычныя зборнікі "Прыпяць", "Яснасць", "Люблю", "Клянуся Прыпяццю" ды іншыя засведчылі, што магутная рака беларускай паэзіі ўзбагацілася яшчэ адной свежай, жыватворнай, іскрыстай хваляй палескага надпрыпяцкага краю.

На апошнім перавале яго жыццёвага шляху мне суджана было далучыцца да лёсу гэтага светлага чалавека, пясчываваць з ім.

Уладзімір Міхайлавіч быў частым госцем у Мазырскім педінстытуце. У яго тут было мноства сяброў. 29 красавіка 1998 года пісьменнік прыехаў у Мазыр на прэзентацыю кнігі паэзіі "Ліхаўня".

Вечар атрымаўся на дзіва ўдалым. Гучалі вершы паэта, песні ў выкананні студэнтаў. Адбылася прэм'ера песні на словы Верамейчыка ў выкананні кампазітара, дацэнта Аляксандра Мікалаевіча Аўсіюка. Выступалі выкладчыкі, сябры паэта, настаўнікі.

*Ён — Палесся абраннік,
Сын бясконцых трывог.
Загаі яму раны,
Чарагезы — верасок.*

Гэтыя радкі я прысвяціла цяжкахвораму паэту. Адчувала сэрцам, як яны кранулі яго. Уладзімір Міхайлавіч папрасіў прабачэння ў прысутных, што не можа размаўляць стоячы. Гаварыў, седзячы за сталом, на якім быў устаноўлены мікрафон. У яго была катаракта, язвы на нагах з-за цукровага дыябету, хваробы сасудаў. Гучала лірыка каханай чалавекі, які амаль штодня цяпеў невыносны фізічны боль, перанёс мноства аперацый. Ды што тут здзіўляцца?

Як трапятала мая душа, калі ўпершыню трымала ў руках кнігу "Клянуся Прыпяццю" задоўга да знаёмства з яго аўтарам:

*Любімая, спіце...
Яшчэ не прачнулася Прыпяць
І чаек крыклівых з нябёс
не зляцеў снегапад.
Шчэ сонца не ўстала.
А покуль, любімая, спіце,
Сасніце што-небудзь.
Напрыклад,
над Прыпяццю саг.*

У кастрычніку 1998 года, праз некалькі месяцаў пасля прэзентацыі кнігі, Уладзімір Міхайлавіч у каторы ўжо раз трапіў у Мазырскаю бальніцу. Зноў утварыліся язвы на нагах.

Так атрымалася, што дзень свайго нараджэння ў 1998 годзе Уладзімір Міхайлавіч сустрэў у бальніцы. Мы з Тамарай Пятроўнай Анішчанкай зайшлі да яго і ахнулі: поўная палата людзей у белых халатах. Сярод іх — вядомы хірург, лепшы сябар паэта Анатоля Ярашэўскага, які ратаваў ад гангрэны, афтальмолаг Ірына П'ех, галоўны ўрач Мікалай Кацэмба. Было шампанскае (вядома, у рамках сімвалічных), гучалі тосты, вершы. Сябры паэта зрабілі ўсё магчымае, каб суровы бальнічны рэжым не азмрочыў яму настрой у гэты дзень.

Праз некаторы час у бальніцу трапіла мая мама, і я ўжо

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Жана **МАЛЕВІЧ**
(аказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАЎЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аб'екты:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнете:
www.lim.by

Пра перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
на пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3643
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
2.1.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 16

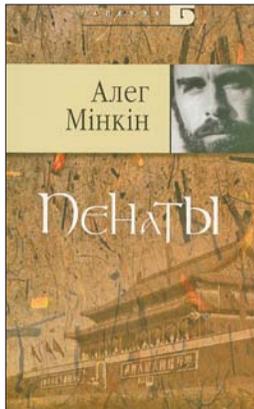
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

Алег МІНКІН. Нарadzіўся ў вёсцы Чарняўка на Магілёўшчыне ў 1952 годзе. Скончыў Маскоўскі інстытут інжынераў сельскагаспадарчай вытворчасці. Па спецыяльнасці інжынер-энергетик. Жыў і працаваў у Наваполацку і Брэсце. Выдаў зборнікі вершаў "Сурма" (1985), "Расколіна" (1991). Пісаў і публікаваў паэтычныя містыфікацыі пад псеўданімам Хведар Ніцца (балады пра Кукабаку). Выдаў кнігу сацыяльна-фарсавай прозы "Праўдзівая гісторыя Краіны Хлудаў" (1994), зборнік вершаў і казак для дзяцей "За месяцам месяца" (1994). Выйшлі ў свет кнігі перакладаў А. Мінкіна з польскай паэзіі (Цыпрыяна Норвіда, Баляслава Лесьмяна і Леапольда Стафа). Пераклаў на беларускую мову "Крумкача" Эдгара По. Сабраў і выдаў два з трох задуманых тамоў беларускай гзіячай літаратуры.

Днямі ў выдавецтве Логвінава выйшла кніжка яго выбранай паэзіі "ПЕНАТЫ".

"Паэтамі часта нараджаюцца, але рэдка хто памірае паэтам..."

Георгій ІВАНОЎ

Няісней,
чым кружлянне пудкай моли
мой жыццяліс.
Не бель аблокаў,
цярпай шэрай столі
згары навис.
Не плёскай хваль,
не гасканаласць цела,
не шоргат крыл,
а маўкліня й на вокладках
зжаўцельных
стагодні пыл...

Такія радкі адносна ўласнага жыцця і творчасці вынес аўтар пад свой фотаздымак на заднюю вокладку кніжкі, як бы зачыняючы дзверы за сабой і сваім паэтычным светам... Маўляў, я пайшоў, а вы, пры выпадку, заходзьце, дыхайце маім былым духам, губляючыся ў пыльнай павуце маіх мрой і дум... Якраз у звязку з гэтым прыходзіць на розум вядомы яго верш "Хата", найперш яго заключны фрагмент:

...Аг той пары прачынаюся
ў хаце прапаснай,
Што б ні чыніў і куды б
не занёс мяне лёс.
І ўсё часцей я праседжваю
тут невылазна,
Гледзячы ў шыбу,
забітую дошкай наўскос.
Брыдка марнець,
ды выходзіць нязмерна марней...
Пэўна ўжо хутка наступіць
мой клямаю бразне
І ў сваю пастку на хвілю,
як я, зазірне:
Будзе пад столлю на павуціне
ў кутку
Здохлая муха разгойдывацца
на скразняку.

Я добра памятаю і сёння, як гадоў пятнаццаць таму, седзячы на падлозе маёй хрушчоўскай кухні і адліваючы з бакала невялікімі глыткамі чырвонае марачнае віно, Олег Мінкін распяваў-фантазіраваў на тэму свайго замужнага замежнага жыцця... Там, апроч жонкі і дачок, былі мерседэсы, басейны, ахоўнікі, бойфрэнды, нават рэвалверы... Мая жонка слухала Алега стаіўшы дых. Малая дачка, дзякаваць Богу, спала. Яны не ведалі Мінкіна такім, якім ведаў яго я.

Яшчэ ў 1985 годзе ён прыязджаў да мяне ў вёску Вароніна, што на Клецчыне, піў у маёй летняй хатцы ("творча-запойным кабінце") гарэлачны пяршак, які цапзіў мой бацька, завіхаючыся гэтай бражнай справай непадалёк, у суседняй гаспадарчай прыбудове... Мы шмат хадзілі па лесе, чыталі вершы, спрачаліся... Што і кажаць, паэт быў (ды і застаўся) вялікі аматарам прыгодніцкага жыцця... Як піша А. Аркуш: "На самай справе ён непапраўны вісус, аматар спраўдных жыццёвых прыгод. (...) У гэтых прыгодах падзеяў і жарсцяў — на сто жыццяў. Прычым спраўдных жарсцяў і часам вельмі граматных прыгодаў. Мінкін бярэ ад жонкі напоўніцу". Гэта гаворыць пра тое, што не кожны паэт адпавядае свайму паэтычнаму вобразу.

Выкажу асабістае меркаванне: Максім Багдановіч і Олег Мінкін вымаўлялі і вымалявалі Беларусь як бы з воддалі, мройна бы праз туман і смуту ўласных уяўленняў, наўзбоч асабістых жыццяў, тады як Янка Купала і Якуб Колас **выказвалі і пісалі** родны край зблізка, знутры саміх сябе, сваю любоў і нянавісць праламляючы выпрабаванымі лёсамі. Вершы і кнігі А. Мінкіна абсалютна натуральна пачуваліся б і іх без змусу ўспрымалі б у Багдановічавым часе, гэтак як мы Багдановічавы — у часе цяперашнім. Пэўным чынам паэт дае характарыстыку ўласнай творчасці вось у гэтым вершы з цыкла "Эпідэмія":

Мне здаўся гэты свет
намаляваным
Скажоным, неспраўдным,
нежывым:

Ён засціў вочы мне,
як шчытны дым,
І свет сапраўдны быў за ім
схаваны...

Глытаючы атрутны, едкі дым,
Сярод пачварных я хімераў віўся
І сараваўся гумкаю аб тым,
Што я на свет яшчэ
не нарадзіўся.

Даўно заўважыў па сабе, што чытаючы вершы А. Мінкіна, пачынаеш на нейкім глыбінным, унутраным, можна сказаць, генным узроўні адчуваць сябе нацыянальна свядомым — гэты спрадвечны, прыглушаны аддаленай мембранай часу, прызыўны гул продкаў, што выяўляецца ў міжрадоўі і падтэкставай прасторы яго твораў, які ўзвышае цябе да паднебнай духоўнай святасці, не адрываючы ад каранёў тваёй зямной сутнасці...

Гэй, гніосы!
Паняверкі чорнай світа!
Прарочыце вы крыкам хіжым,
плумным
Засіме вечнай сцюжы і зімы,
Ды праз ваш гвалт мне чуцен
звон забыты
Званоў Сафіі і прызыўна-сумны,
Працяглы спеў абуджанай сурмы!

Такія радкі, напісаныя паэтам чвэрць веку таму, пэўна, могуць на одуме выціскаць у сентыментальных беларусаў слёзы з вачэй. Олег Мінкін — гэта Міхал Агінскі сучаснай нацыянальнай паэзіі. Мінорны сімвал развіцця (і яго рэчаіснага немагчымасці) суправаджае чытача наўспяж усёй яго паэтычнай творчасці.

І менавіта ў Мінкіна цяперашнім маладым паэтам трэба павучыцца культуры і эстэтыцы вершаскладання, унутранаму аўтаномнаму дыханню радка, метрычнай музычнасці, магіі слова, стварэнню гіпнатычна прыцягальнай аўры...

Мінкін, здавалася б, працуе ў бяспечнай Старыя хаты, сугарэнні, павучыннае, маркота, скрушны роздум — усё гэта нібыта знакі пачатку ХХ стагоддзя, а не яго канца, але за выняткам нейкіх нязначных алузій, туманна-сімвалаў, вобразных абрысаў дзіўным чынам, дзякуючы версіфікацыйнаму майстэрству і паэтычнаму чараўніцтву, наводзяцца масты і з нашым часам. Таму *пазачаснае* гучанне яго вершаў — як рэха (адбытак сапраўднага далёкага голасу — ці то з мінулага, ці то з будучага) укладваецца ва ўсёя час, а значыць, і ў бяздонную сферу самой вечнасці... Містыка і скепсіс, кажучы па-стэральцоўску, "тут накрэслілі свой круг"...

Вось які характарызуе сам сябе паэт: "Я недзе ўнутрана ні да чаго не належу. Камарыт паэзіі нараджаецца і спывае. У прычыне мая творчасць не прывязана да геаграфіі, да часу. (...) Я зрокавы паэт. Менавіта пачуццё слова нагадвае карціну... І заўсёды ёсць імкненне да строгай формы. Калі бачу геаметрыю свайго верша, я задавалены (...) Люблю, каб мяне нібыта не было ў вершы, каб за паэта гаварылі гэталі. Рэчы, вобразы."

І няхай большасць твораў Мінкіна не патрапляе ў рытміку сённяшняга часу, аднак застаецца ў ім дзякуючы сваёй класічнай дасканаласці, я сказаў бы нават, эксклюзіўнасці (бо пры чытанні нейкі само па сабе складваецца ўражанне, што кожны верш паэтам пішацца не для чытачоў увогуле, але для кожнага з іх паасобку, індывідуальна)...

Вядома, ёсць свая "соль" і ў такіх выказваннях, якія сведчаць, што ў паэзіі А. Мінкіна маюць месца "наследванні, стылізацыі... Дзе ж сам паэт? Магчыма, сярод "Партрэтаў" — стыльвага працягу "Наследванню Дантэ". А можа, "У шарым прыцемку", напісаным у Жылкавай манеры. Ці там, дзе "Стол Лямпа. Крэсла зручнае...". Нічога не нагадвае? "Дом. Уліца, фонарь. Аптека". На добра падрыхтаванай глебе адбыўся натуральны сыход у пераклады" (Г. Булы-

ка), "А яшчэ ён вельмі лёгка пагнадаў пад чужыя ўплывы. Варта было Алегу Мінкіну прачытаць навуковыя працы фалькларыста Аляксандра Афана-сьева, як ён абвясціў сябе паганцам, стаў пісаць вершы пра Белуна і Белабога, а сустрэўшыся з паэтам Алегам Бембелем, агразу ж зрабіўся хрысціянцам, спрабаваў — даволі беспаспяхова пасціцца..." (В. Мудроў). Уласна мне бліжэй пазіцыя паэта і філосафа І. Бабкова, выказаная ім у 2001 годзе ў часопісе "Крыніца", задаўта да выхаду гэтага зборніка ў свет: "Агрэдавана ханавецкай рэдактурой "Сурма" захавала, тым не менш, свой магічны код, натуральную магію мовы і свету, і ўжо пазначыла агульнае памкненне вычарпаць гэтую магію ў акце радыкальнае пастаноўкі пад пытанне свету як такога. Гэтае памкненне было выяўлена ў другім зборніку, "Расколіна", які распачынаецца цверджаннем пра тое, што паэт "ужо іншы", і замацаванае трэцім, нявыдадзеным яшчэ зборнікам "Пенаты", у якім Мінкіна як такога ўжо няма, — прынамсі структура зборніка, выбудаванага як старая кітайская "рэч", дазваляе менавіта такое прачытанне. (...) У "Пенатах" "свет цэль", у які такі імкнуліся вырвацца героі Купалы, раптам напoўніцу супаае з мовай і выяўляе сябе як трансцэндэнтальную ілюзію, фантазм, на пазбаўленне ад якога і скіраваная паэзія "позыята" Мінкіна."

У пацвярджэнне гэтых слоў нельга не заўважыць аўтарскіх удакладненняў у вершы "Папукі" з цыкла "Наследванні Дантэ". Калі ў зборніку "Сурма" першы радок заключнай страфы гучыў так: "І вось у жаху ад пагоні прэч", то ў новым выданні ён гучыць не так вобразна, як сімвалічна: "І вось у жаху ад Пагоні прэч" ... Сёння цэнзары і рэдактары гэтак "тварыць" ужо не ўмеюць і не могуць.

Дарэчы, схільнасць паэта да містыкі зазначана і выбарам перакладзенага ім твора Э. По "Крумкач". Пераклад выдатны! Я параўнаў яго з перакладам Сахарчука ("Крук"), які Васіль зрабіў незадоўта перад сваім сыходам. Відзец, яго ўсё ж нешта не задаволіла ў перакладзе Алега, а мо не даваў спакою ядвяжскі гонар і раўнівы дух творчага саборніцтва. І ўсё ж я схільны лічыць пераклад Мінкіна больш адпаведным да нашай мовы і беларускага духу (хоць Васіль і вырашыў праблему вядомага рэфрэну Э. По). Зрэшты, гэта як на чый густ. Таму працягу невялікія ўрыўкі для параўнання. З перакладу Мінкіна:

Тақ, разважыўшы, з усмешкай сеў
у крэсла я без спешкі
Тварам да жаклівай птушкі,
спіноа да чымяных штор.
Ля падушкі сеў у крэсла
і заумаўся над сэнсам
Слова, што прынес злавесны
змрочны дух начных пяхор,
Што паведаміць хацеў мне
змрочны дух начных пяхор
Гэтым словам "nevermore"?

У перакладзе Сахарчука:
Мрой зноў мае ўваскрэслі,
я бліжэй пагсунуў крэсла,
і на мяккім асаміце
стаў я думаць над усім:
да канца незразумела,
што на ўвазе птушка мела,
што сказаць яна хацела
змрочным воклічам сваім,
што за сэнс яна тайла
ў змрочным воклічы сваім:
"Нізашто!" — і ўсё на тым.

Следам дадам яшчэ некалькі заўваг. Дзіўным чынам і заднім чыслом у некаторых вершах з'явіліся прысвячэнні. Часам не зусім уразумелья даўнім чытачам Мінкіна. Скажам, верш "Дада" быў выдрукаваны яшчэ ў першай кніжцы "Сурма" (1985), а пасля ў траўні 2001 года перадрукаваны ў "Крыніцы", і раптам цяпер у ім з'яўляецца прысвечэнне вядомаму празаіку А. Федарэнку, які па часе напісання гэтага верша да літаратуры ўвогуле не меў ніякага дачынення, бо

тады, у свае дваццаць гадоў, працаваў бібліятэкарам пад Мазыром. У вершы "Пенаты" ў заключным яго радку ёсць візуальны метафарычны збой (і мастацкая праўда тут не вырастоўвае):

Божа, калі ўжо і мяне
Перст Твой, як яблык, спрасе —
Хай яшчэ раз мільгане
Цень мой на цёмнай спрасе.
Наколькі ж высокі (ці велічны) герой верша, каб яго цень даставаў хатняга страхі?! Няўжо агнаслоўная рыфма так скавала і зняволіла паэта, які ў падобных выпадках павінен быць вышэй версіфікацыйных спакус...

Часам здараюцца і не надта глыбокія вершы, што трымаюцца адзіна на шчыма-мінорнай ноце ды мілагучным паніклівым слове...

Некаторы час (найперш з сярэдзіны 80-х да сярэдзіны 90-х) у літаратурных і калялітаратурных колах былі параўнанні і супрацьпастаўленні, а паміж самімі паэтам і творчы саперніцтва (А. Сьсі і А. Мінкін), якія, на мой погляд, "не выявіўшы канкрэтнага прарока ў сваёй Айчыне", усё ж паспрыялі арыгінальнаму выяўленню кожнага з іх.

Давайце прачытаем два па сутнасці адназначныя вершы двух адмысловых паэтаў ("Тапталі поле валуны" А. Сьсі і "Валун" А. Мінкіна). Працягнем іх па парадку.

Тапталі поле валуны,
па ім качаліся са мехам,
нібы вялікія збаны,
нібы гіганцкія гарэхі.
А ў небе галасў жаўрук,
і ўсім, хто чуў яго хаўтуры,
займала дых, займала дух,
праймала ад душы да скуры.
Быў сіні лён, стаў чорны лён,
як г'яблы валуны раталі
і поле, жаўруковы дом,
тапталі, рылі, катавалі.

Тут — безадносна нашага стаўлення да іх сімвалікі — валуны жывыя, рэчаісныя (адно старабытна-паганскае слова "раталі" чаго каштуе!)
Шэры валун, ты мне —
першы сваяк:
Сам я штодзень
усё больш камянею,
Фарбы губляючы, нікну, цьмянею...
Шэры валун, ты мне —
першы сваяк!
Дзьмухай, не дзьмухай
на прысак — ніяк
Попел ачыхлы не запальнее...
Шэры валун, ты мне —
першы сваяк:
Сам я штодзень
усё больш камянею.

Тут валун — смяротнік, нівеч, заложнік нябыту... Аўтарскі скепсіс відавочны.

У гэтым жа рэчышчы супастаўляючы постаці саміх паэтаў, скажам, што, аддаючы на спахвэ надзённага жыцця ўсю энергію цела і душы, — адзін з іх канае ў самім росквіце чалавечага веку, другі, канаючы творча, акумулюе тую энергію ў сабе, — і жывіць працягвае...

А Мінкін піша мала, друкуецца яшчэ радзей. Таму кожная яго новая сустрэча з чытачом, як запозненае свята. Так сталася і гэтым разам. Ганна Кісліцкіна, між іншым, пазначыла гэтую падзею ў адной з радыёперадач так: "Вось нядаўна выйшла кніга Алега Мінкіна, у анатацыі да якой гаворыцца, што яго вершы — гэта класіка ХХ стагоддзя. Я ведаю людзей, якія і не ўяўляюць, хто такі Олег Мінкін. І такіх людзей дастаткова многа".

Вядома, паэту трэба быць занадта саманадзейным і славаболівым (зрэшты іншых паэтаў і не бывае), каб насамрэч пакінуць такое спырджэнне ў анатацыі сваёй прыжыццёвай кніжкі. Але ўласна я пагадзіўся б з гэтым: так — сапраўды **класік**, але, дзякаваць Богу, "жывы", а значыць, недастатку спраўджаны. Хоць, ведаючы, што ў нашай сённяшняй паэзіі **такіх** адзінкі, будзем усё ж успрымаць Паэта так як ён таго хоча і, на мой погляд, заслугоўвае.

ЛеГАЛ